

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS KATEDRA

Neakivaizdinės studijų formos
Valstybės valdymo teisės
studijų atšakos studentės
Gerdos Adomaitytės

**KONSTITUCINIO SKUNDO MODELIAI IR JO PRIVALUMAI LIETUVOS
RESPUBLIKOS ATŽVILGIU**

Magistro darbas

Vadovas: prof. dr. Egidijus Šileikis

Recenzentas: doc. dr. Vaidotas Vaičaitis

Vilnius, 2007

Turinys

Ižanga	3
I. Konstitucinės justicijos samprata žmogaus teisių ir laisvių gynimo kontekste	6
1.1. Žmogaus teisių ir laisvių, Konstitucijos ir konstitucionalizmo sąsajos.....	6
1.2. Žmogaus teisių ir laisvių gynimo kontekstas pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją arba institucinę žmogaus teisių ir laisvių apsauga Lietuvoje.....	9
1.2.1. Seimo kontrolieriai kaip žmogaus teisių gynėjai.....	10
1.2.2. Peticijos teisė kaip žmogaus teisių ir laisvių gynimo garantas.....	12
1.3. Konstitucinio Teismo samprata ginant konstitucines žmogaus teises ir laisves.....	14
1.3.1. Žmogaus teisių ir laisvių turinio nustatymas ir jo privalomumas teisę kuriančiam bei teisę taikančiam subjektui	15
1.3.2. Žmogaus teisių ir laisvių konstitucinė teisminė gynyba.....	19
II. Konstitucinio skundo modeliai Europoje	23
2.1. Latvijos konstitucinio skundo modelis.....	23
2.2. Lenkijos konstitucinio skundo modelis.....	31
2.3. Vokietijos konstitucinio skundo modelis.....	38
2.3.1. Konstitucinis skundas dėl teisės normos.....	40
2.3.2. Konstitucinis skundas dėl teismo sprendimo.....	43
2.4. Rusijos Federacijos konstitucinio skundo modelis.....	46
2.5. Vengrijos konstitucinio skundo modelis.....	50
III. Optimalaus konstitucinio skundo Lietuvos Respublikoje paieška	51
3.1. Konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo Lietuvos teisės sistemoje vertinimai.....	51
3.2. Konstitucinio skundo įtvirtinimo koncepcijos projektas.....	53
3.3. Konstitucinio skundo modelių privalumų įvertinimas Lietuvos atžvilgiu.....	55
Išvados	69
Santrauka	71
Santrauka anglų kalba	72
Literatūra	73

Ižanga

Žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės, asmens konstitucinio statuso sritis yra viena iš Konstitucijos reguliuojamų santykių sričių, „asmens teisinio statuso įtvirtinimas, jo apsauga nuo valstybės valdžios savivalės yra laikoma viena iš Konstitucijos atsiradimo priežasčių“¹.

Remiantis konstitucinės teisės tėvu vadinamo Tomo Peino suformuluotu postulatu, jog Konstitucija yra ne valdžios, bet Tautos aktas, darytina išvada, jog Konstitucinis Teismas, konstitucinės justicijos institucija, yra Tautos akto ir jame nustatyto turinio įgyvendinimo ir užtikrinimo mechanizmas. Vadinas, asmuo turi teisę ir privalo turėti galimybę įgyvendindamas Konstitucijos turinį tuo mechanizmu pasinaudoti.

Vertinant šiuolaikines tarptautines ir nacionalines teises tendencijas įtvirtinti maksimalią gynybą žmogaus teisių bei laisvių apsaugos kontekste ir perspektyvą nemažtančių pažeidimų šioje srityje, konstitucinis skundas savo esme yra nekvestionuotina teisinio gėrio forma. Kvestionuojama konstitucinio skundo materializavimo čia ir dabar išraiška. Konstitucinis skundas – tai individuali asmens teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą, ar kitaip vadinamą konstitucinę priežiūrą vykdančią instituciją, siekiant apginti pažeistas konstitucines teises ir laisves. Taigi, apibrėžimas nusako „asmens teisę“, tačiau kokia apimtimi ir kokia forma ji turi būti realizuota, kiekviena valstybė, apsisprendžia individualiai, atsižvelgdama į daugelį veiksnių (politinių, ekonominių, socialinių, kultūrinių, teisinių ir kt.), žinoma, atsižvelgia ir į kitų valstybių patirtį. Nėra vienintelio, visoms valstybėms priimtino ir tinkamo konstitucinio skundo modelio. Latvijoje, Lenkijoje, Ispanijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje, Slovėnijoje, Slovakijoje, Vokietijoje, Rusijoje, Šveicarijoje, Vengrijoje, Austrijoje, Portugalijoje, Kroatijoje, Juodkalnijoje ir kt. valstybėse įtvirtinti konstitucinio skundo modeliai pasižymi savitais ypatumais.

Diskusijos dėl konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo Lietuvos teisės sistemoje jau peraugo į realius įstatymo leidėjo darbus: suformuota darbo grupė konstitucinio skundo modelio koncepcijos projektui parengti. Tačiau nors plačiai svarstomas šio instituto įtvirtinimo pagrindumas, dar nevyksta diskusija dėl konkretaus modelio ar specialių jo požymių privalomumo Lietuvos teisės sistemoje. Šiame darbe siekiama surasti atsakymą, kuo išsiskiria ir kuo panašūs konstituciniai skundai skirtingose Europos valstybėse.

Svarstant, koks konstitucinio skundo modelis geriausiai tiktų Lietuvai, darbe analizuojami Latvijos, Lenkijos, Vokietijos, Rusijos, Vengrijos valstybių konstitucinio skundo modeliai.

---

¹ Jarašiūnas E., Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas, 2003, p. 51.

Darbo objektas: 1. Konstitucinio skundo modeliai: a) Konstitucinių Teismų jurisprudencija; b) norminiai teisės aktai.

Darbo tikslas: konkretizuoti Latvijos, Lenkijos, Vokietijos, Rusijos, Vengrijos konstitucinio skundo modelių būdingiausias bruožus ir įvertinti, kokie konstitucinio skundo ypatumai būtų rekomenduotini įtvirtinant konstitucinio skundo institutą Lietuvoje.

Tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai:**

- Nurodyti pagrindines konstitucines žmogaus teisių ir laisvių gynimo įgyvendinimo formas Lietuvos teisinėje sistemoje.
- Aptarti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reikšmę, formuojant konstitucinę doktriną žmogaus teisių ir laisvių turinio ir apsaugos srityje.
- Išskirti Latvijos, Lenkijos, Vokietijos, Rusijos, Vengrijos konstitucinio skundo subjektą, pagrindą, objektą, bylos iškėlimo pagrindus.
- Išanalizuoti formalius konstitucinio skundo reikalavimus ir reikalavimų ribas konstitucinėje jurisprudencijoje.
- Įvertinti Lietuvos visuomeninį, teisinį, politinį klimatą konstitucinio skundo įtvirtinimo atžvilgiu.
- Palyginti skirtingų konstitucinio skundo modelių bruožus Lietuvos teisinės sistemos atžvilgiu.

Darbo metodas – aprašomasis, norminių teisės aktų ir jurisprudencijos analizės, tiriamasis, lyginamasis.

Darbo struktūra: darbas susideda iš trijų dalių. **Pirmojoje dalyje** *Konstitucinės justicijos samprata žmogaus teisių ir laisvių gynimo kontekste* apžvelgiamos galimos asmens teisių gynimo institucinės ir neinstitutinės priemonės Lietuvoje, atsižvelgiant į diskutuojamą galimybę įteisinti Seimo kontrolierių teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą bei *quasi actio popularis* įgyvendinamą Konstitucijos garantuota peticijos teisę. Taip pat tyrinėjama Lietuvos ordinarinių teismų ir Konstitucinio Teismo reikšmė ginant asmens teises ir laisves.

Antrojoje dalyje *Konstitucinio skundo modeliai Europoje* remiantis skirtingų valstybių konstitucinio skundo samprata analizuojami atskiri konstitucinio skundo elementai, formaliosios ir materialiosios konstitucinio skundo sąlygos ir jų turinys. Detaliau apžvelgiama konstitucinė jurisprudencija tų valstybių, kurių konstitucinio skundo institutą palankiai vertina Lietuvos visuomenė. Fiksuojamos tik bendrosios objektyviosios Vengrijos *actio popularis* kategorijos, kadangi Lietuvoje šio modelio įvedimo galimybė nesvarstoma.

Trečioji dalis *Optimalaus konstitucinio skundo Lietuvos Respublikoje paieška* skirta konstitucinio skundo instituto Lietuvoje konkretizavimui. Šioje dalyje analizuojamas Lietuvos visuomenės pasiruošimas galimam skundo įtvirtinimui ir aptariami kitų valstybių patirties privalumai bei alternatyvos mūsų valstybės atžvilgiu.

Literatūros ir šaltinių apžvalga. Konstitucinio skundo instituto aktualumas pranoksta Lietuvos mokslininkų šia tema rašytų darbų skaičių. Mokslinė medžiaga šiuo klausimu fragmentiška, darbų, kuriuose užsimenama apie šį institutą, daug, tačiau pradėjus gilintis paaiškėja, jog yra fiksuotas skaičius mokslinių darbų, konferencijos pranešimų medžiagos, kurių pagrindu yra rašomi darbai, išsakomos viešosios nuomonės. Šis darbas ne išimtis.

Šiame darbe žvelgiama į konstitucinio skundo institutą kaip į teisinį modelį. Teisė į konstitucinį skundą detaliai aptarta Vilniaus universitete 2005 m. apgintame E. Masnevaitės magistro darbe „Asmens teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą“. Lenkijos Tribunolo vaidmuo nagrinėjant konstitucinius skundus analizuotas V. Staugaitytės straipsnyje Konstitucinis skundas: Lenkijos Respublikos patirtis.

Siekiant visapusiškai išnagrinėti pasirinktų valstybių konstitucinius skundus, darbe analizuojamos nagrinėjamų valstybių Konstitucijos, Konstitucinių Teismų įstatymai, teisinė norminė medžiaga, Konstitucinių Teismų jurisprudencija, tarptautinių konferencijų pranešimų medžiaga.

I. Konstitucinės justicijos samprata žmogaus teisių ir laisvių gynimo kontekste

Žmogaus teisių ir laisvių, Konstitucijos ir konstitucionalizmo sąsajos

Bendruomenių organizavimo modeliai siekiant teisingos, atviros darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, suvokiant save kaip pasaulio bendruomenės dalį², atsakomybę prieš Dievą ir žmones³ istoriškai kito iškeliant skirtingus laikmečio prioritetus: asmens valdžią (N. Machiavellio valdovo ir valstybės teorija), ekonominę galią, nacijos išskirtinumą (G. W. F. Hegelio koncepcijoje galima išvelgti teorines nacionalizmo prielaidas) ir t. t. Tačiau pati raida pasireiškia ne tik naujų darinių (modelių) sukūrimu, bet ir vieno to paties troškimo, požymio ar būdingiausio vidinio bruožo kaita.

Žmogaus teisės bei laisvės – universali siekiamybė tiek fizinėje, tiek dvasinėje (žmogaus pastangos įminti savo valios ir laisvės ribas) plotmėse, tiek teisinėje sferoje. Žmogaus teisių ir laisvių sąvoka, dažnai priskiriama filosofijos kompetencijai, aiškinama kaip prigimtinė žmogaus valia daryti pasirinkimus, spręsti kaip pasaulio ugdymas susietas su socialiniu kontekstu, bendruomenės kūrimu, jos permanentiškumo užtikrinimu. Kitaip tariant, šis institutas yra susietas su Konstitucijai teikiama reikšme valstybės teisinėje sąrangoje. Viena iš reiškinio ar fakto įvertinimo teisėje formų yra instituto ir institucijos sukūrimas. Iki dabartinio oficialiai valdžios institucijų ginamo žmogaus teisių bei laisvių instituto sampratos būta įvairių interpretacijų.

Konstitucijos kaip pirmapradžio akto teisės sistemoje priėmimas istoriškai suvokiamas kaip valstybės nepriklausomumo nuo kitos valstybės aktas ir garantija (prisiminkime pirmąją rašytinę JAV Konstituciją 1787 metais ar 1992 spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstituciją). Politine prasme nepriklausomybė susiejama su valstybės valdymo modelio ir valdžios struktūros pasirinkimu, valdžių padalijimu ir atribojimu; socialinio ekonominio tipo pasirinkimas orientuojamas per valstybės prizmę į konkretų asmenį; teisinė Konstitucijos reikšmė – Konstitucijos apsauga ir konstitucinių teisinių gėrių veikimo ir apsaugos mechanizmai valstybėje. „Subendrinus“ šiuos skirtingai išreikštus saugomus tikslus duotame (nors tikslumo dėlei reiktų vartoti postmoderniame) laike Konstitucijos esmių esmė ir tikslas, kvintesencija yra žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas bei apsauga nuo galimos valdžios, kitų institucijų ar asmenų savivalės.

Faktinis konstitucijos priėmimas nereiškia jos tinkamo realizavimo. Galime skirti du žmogaus teisių ir laisvių sampratos etapus: pirmasis etapas siejamas su laikotarpiu, kai socialinis, politinis,

² Rusijos Federacijos Konstitucija. Užsienio valstybių konstitucijos, 2003.

³ Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas, preambulė, ten pat.

valstybinis gyvenimas užėmė svarbiausią vietą, t. y. kai buvo sukurtas visuomenės absoliutas individo atžvilgiu, kai į visuomenę buvo pažvelgta kaip į vientisą organizmą, o ne individų sąjungą, kai bendra tvarka, darnus funkcionavimas tapo svarbesnis už individualų pasirinkimą, žmogaus pasiektos vidinės laisvės realizavimą išorinėje laisvoje veiksmų sistemoje. Šiame etape į pirmą vietą iškyla žmogaus laisvių ir teisių ta laisve pasinaudoti apribojimo problema. Tas apribojimas, individo nustūmimas į periferiją, sukėlė daug žiaurių istorinių pasekmių: autoritarinius režimus, pasaulinius karus, žmogaus gyvybės nuvertėjimą, ideologinius Rytų–Vakarų konfliktus, šaltuosius karus, nutautėjimą ir t. t. Pasauliniai karai parodė pribrendusią ir sprogusią žmogaus teisių krizę.

Demokratinėse teisinėse valstybėse pozityvistinė teisės doktrina jau seniai laikoma nepakankama. Ji išplečiama prigimtinės teisės doktrinos principais. „Visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Jiems suteiktas protas ir sąžinė ir jie turi elgtis vienas kito atžvilgiu kaip broliai“⁴. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsnis įtvirtina, kad „žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“. Iš apibrėžimo, suformuluoto Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, matyti, jog *žmogaus teisių* sąvoka yra tiesiogiai susijusi su *orumo* sąvoka. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnyje konstatuojamas teisių ir orumo ryšys: „žmogaus orumą gina įstatymas. Draudžiama žmogų <...>, žeminti jo orumą <...>“.⁵ Taigi taip įtvirtinamas individo primatas prieš valstybę, žmogaus orumo viršenybė prieš valstybės interesus. Asmens laisvės ir jų įgyvendinimo teisės tapo esminėmis, todėl jas reikėjo sukonkretinti, materializuoti, iš filosofinės kategorijos perkelti į realiai funkcionuojantį, kiekvienam individui prieinamą lygmenį. Tam tikslui, jau konstatavus prigimtines žmogaus teises ir laisves, kaip nekintamą pradžių pradžią, branduolį, teisės ir laisvės buvo padalintos į segmentus: politinės, pilietinės, asmeninės, socialinės ekonominės, kultūrinės ir kt. teisės ir laisvės. Konkretizavus žmogaus teisių ir laisvių institutą, numačius jų įgyvendinimo tvarką, reikėjo sukurti mechanizmus, kaip suteikti galimybę kiekvienam žmogui jomis naudotis kasdien, kaip apsaugoti nuo kitų asmenų bei valstybės kėsimosi į tas laisves ir teises grėsmės. Kita vertus, žmogaus teisės yra visuomeninės vertybės – laisvės, imunitetai, privilegijos, kurių jis gali reikalauti „kaip savo teisės“ kiekvienoje visuomenėje, kurioje jis gyvena⁶.

Anksčiau paminėta žmogaus teisių ir laisvių sampratos evoliucija yra konstitucionalizmo priežastis ir teisinė pasekmė. Konstitucinė justicija, institucionalizuotas konstitucinės kontrolės mechanizmas, neatsiejama nuo konstitucionalizmo proceso: šiuolaikinis konstitucionalizmas atsiranda su įstatymų konstitucingumo kontrole, teigia L. Favoreu. Institucijos negalima sukurti

⁴ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1 str. Cituota iš: Žmogaus teisių apsauga, 1989, p. 20.

⁵ KT 1998 12 12 nutarime pažymėjo, jog žmogaus gyvybė ir jo orumas sudaro asmenybės vientisumą ir reiškia žmogaus esmę. Taigi gyvybė ir orumas, kaip išreiškiantys žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę, yra aukščiau įstatymo.

⁶ Vadapalas V., Tarptautinė teisė, 1998, p. 235.

akimirksniu. Institucija visada turi istoriją ir yra istorijos kūrinys. Neįmanoma tinkamai suprasti institucijos, nesupratus ją sukūrusių istorinių procesų – nekintančių vertybių sistemos kūrimo kintamoje laiko dimensijoje, teisinio saugumo ir motyvavimo siekio. Tautos akto „sudabartinimas“ aktualus laikmečiui prarandant moralinius, religinius, politinius, kultūrinius autoritetus ir išgyvenant autoriteto krizę.

Konstitucionalizmą galima suprasti kaip:

- Sisteminių mažų mažiausiai penkių elementų pasireiškimą: pirma, konstitucinių idėjų viešą diskutavimą ir tyrinėjimą; antra, kompromisinės ir pakankamai integruojančios bei imperatyvios konstitucijos galiojimą; trečia, konstitucinės tikrovės buvimą ar veiksmingą kūrimą; ketvirta, padidintą ar specialią konstitucinių vertybių ir taisyklių apsaugą, konstitucinės justicijos formavimąsi <...>.
- Politinę teisinę santvarką, pagrįstą konstitucija ir konstituciniais valdymo metodais <...>.
- Valstybingumo raidos procesą: demokratiškai legitimuotą valstybės ir ją įkurti ar atkurti siekiančios valstybinės bendruomenės „įsiremimą“ pamatinių principų ir vertybių sistemoje <...>, įsispraudimą į „konstitucinius rėmus“ <...> bei nuoseklų buvimą ir raidą šiuose rėmuose.
- Sisteminiu požiūriu konstitucionalizmas apima ne tiek konstitucijos rengimo istoriją ir priėmimo epizodą, kiek jos tiesioginio taikymo, laikymosi, įstatyminio detalizavimo bei mokslinio interpretavimo procesą⁷;
- „Gyvosios Konstitucijos“, Konstitucijos dvasios fenomeną, pakitusią Konstitucijos sampratą: Konstituciją sudaro dokumento tekstas ir konstitucinė jurisprudencija.

Teisėje jau XVIII amžiuje (J. Locke, J. J. Rousseau) pripažinus, jog žmogus gimsta laisvas ir kad toji įgimtoji jo laisvė sudaranti subjektyvinę pačios žmogaus esmės teisę <...> reiškia, jog žmogus savo teises ne gauna iš kitų žmonių arba kurios nors valdžios <...> ar iš visuomenės arba valstybės, bet turįs jas savaime⁸, Konstitucija „įteisina“ prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių koncepciją (nes ši koncepcija yra Konstitucijos kilmės šaknys), sukūrė jos realizavimo mechanizmą ir sklaidą per valstybės bei valdžios sąrangą. Konstitucionalizmo procese pakito konstitucinio reguliavimo išplitimas: Konstitucija tapo aukščiausiaja teise, įsitvirtino substantyvinės konstitucijos samprata t. y. atsižvelgiant į konstituciją yra tikrinama, ar įstatymai ir poįstatyminiai aktai jai neprieštarauja.

⁷ Šileikis E., Alternatyvi konstitucinė teisė, 2005, p. 37–38.

⁸ Römeris M., Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Pirma dalis, t. 1, 1995, p. 58. KT 1996 11 20, 1998 10 09 nutarimuose taip pat pažymėjo, jog asmens prigimtinių teisių ir laisvės nuo pat žmogaus gimimo tampa jo neatskiriama dalimi, nesusietos su teritorija, tauta ir egzistuoja nepriklausomai nuo to, ar yra įtvirtintos teisės aktuose, ar ne ir valstybė negali jų atimti.

Žmogaus teisių garantijas Konstitucijoje galima skirti į teisines (teisės normų ir institucijų sistema) ir neteisines (valstybės valdžios įgyvendinimo pagrindai, valstybės forma, valdžių padalijimo principas); materialines (įtvirtintas, visų pirma, Konstitucijoje ir ja numatytuose įstatymuose), procesines (Konstitucijos 30 str. 1 d., 33 str. 3 d.) ir institucines (teismas, Seimo kontrolierius).

Žmogaus teisių ir laisvių kontekstą sudaro prigimtinės teisės ir laisvės, prof. dr. E. Šileikis jas apibrėžia kaip „autonomijos garantijas“⁹ ir jas įgyvendinti padedančios teisės ir laisvės „individo narystės visuomenėje galimybės“¹⁰. Prigimtinės teisės ir laisvės yra teisinės valstybės pradinė valia, pamatas ir tik po to seka teisinės valstybės principas, kuris suponuoja, kad būtų užtikrintos žmogaus teisės bei laisvės. Kitaip tariant, ne iš teisinės valstybės „išseiamos“ prigimtinės teisės ir laisvės, bet teisinė valstybė yra viena iš galimų tų teisių „sukultūrinta“ forma.

Žmogaus teisių ir laisvių gynimo kontekstas pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją arba institucinė žmogaus teisių ir laisvių apsauga Lietuvoje

Konstitucinis Teismas ne viename savo nutarime yra konstatavęs, jog valstybė yra visos visuomenės organizacija, o valdžia apima visą valstybės teritoriją ir jos paskirtis – užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą¹¹. Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalis numato, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, o to paties straipsnio 2 dalyje rašoma, jog valdžios galias riboja Konstitucija. Pasikliaujant logika, žmogaus teisės ir laisvės yra valstybės ginamas ir įgyvendinamas viešasis interesas: asmuo naudodamasis viešosios valdžios mechanizmu įgyvendina asmeninę pažeistos teisės gynybą, užtikrindamas visuotinę prigimtinės teisės viršenybę.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau LRK) 6 straipsnis įtvirtina kiekvieno asmens teisę savo teises ginti remiantis Konstitucija, taip pat imperatyviai nurodo valstybės pareigą ginti asmens teises priimant Konstitucijoje nurodytus įstatymus (LRK 19—26 str., 29 str. 1 d., 30 str. 2 d., 31 str. 1 d. ir kt.).

Konstitucija numato ir apsaugos institucijas: teismai (LRK 30 str. 1d.), prokuroras (LRK 118 str. 2 d.), Seimo kontrolierius (LRK 73 str. 1 d.). Be išvardintų institucijų, Konstitucija numato galimybę ginti savo teises nesukonkretinant institucijos, kadangi institucijos įvardijimas pažeidimo atveju turi mažesnę reikšmę nei pats pažeidimas: suteikia asmeniui teisę skųsti teismui savivaldos institucijų: tarybų, vykdomųjų organų, bei jų pareigūnų aktus ar veiksmus, pažeidžiančius piliečių ir organizacijų teises (LRK 124 str.), piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar

⁹ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė, p. 152.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ KT 2003 01 30, 2004 12 13, k.d. III skirsn. 2 p.

pareigūnų darbą, apskusti jų sprendimus (LRK 33 str. 2 d.). Šalia institucinių ir neinstitutucinių gynybos priemonių Konstitucijoje kalbama ir apie išankstinę galimą gynybą, prevencinį bendradarbiavimą nesant konkretaus individualaus (kad būtų galima kreiptis į teismą) pažeidimo fakto: piliečiams laiduojama peticijos teisė (LRK 33 str. 3 d.). Konstitucinis teismas išaiškino, jog Konstitucijoje „institutijos“ sąvoka turi platesnę reikšmę – ja įvardijamos ir nevalstybinės institucijos, kurioms Konstitucijoje yra nustatyti tam tikri draudimai, analogiški tiems, kurie yra *expressis verbis* nustatyti valstybei ir/arba jos institucijoms. Sistemiskai aiškinant Konstitucijos formuluotes, matyti, jog „Valstybės (valstybinės) institucijos“ sąvoka yra bendrinė, ji apima įvairias valstybės institucijas, per kurias valstybė vykdo savo funkcijas, <...> valstybės institucijos sudaro sistemą. Ši valstybės institucijų sistema yra įtvirtinta įvairios teisinės galios teisės aktais¹². Iš pirmo žvilgsnio tarsi būtų galima suskirstyti šias savigynos galimybes į svarbias ir mažiau svarbias, tačiau atsižvelgiant į tai, kad Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas, o apimties požiūriu tai nedidelis teisės aktas, būtų nelogiška Konstitucija reglamentuoti nereikšmingus teisinius aspektus.

1.2.1. Seimo kontrolieriai kaip žmogaus teisių gynėjai

Piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybės pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo tiria Seimo kontrolieriai. (LRK 73 str. 1 d.). Žvelgiant sistemiskai į šio straipsnio 3 d. Seimo kontrolierių institucija yra kontrolės institucija, kurių įgaliojimus nustato LR Seimo Kontrolierių įstatymas. Šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytas Seimo kontrolieriaus veiklos tikslas – ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus teises ir laisves, prižiūrėti, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms. Seimo kontrolierius yra pareigūnas, apsaugantis pilietį ne nuo bet kokio jo teisių suvaržymo ar pažeidimo, o vadovaujantis Konstitucija ir Seimo kontrolierių įstatymu tik nuo „blogo valdymo“, užtikrinant Konstitucijos 5 str. 3 d. įgyvendinimą. Kaip ta gynyba pasireiškia? Įstatymo 12 str. nurodyta, jog Seimo kontrolieriai „tiria“ skundus dėl aukščiau išdėstytų aplinkybių ir skundus dėl prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų, pažeidžiančių žmogaus teises ir laisves, tačiau netiria skundų dėl Respublikos Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos), valstybės kontrolieriaus ir Konstitucinio Teismo bei kitų teisimų teisėjų veiklos, savivaldybės tarybų (kaip kolegialios institucijos) veiklos, prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų procesinių sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo, skundų dėl darbo santykių, netikrina teismų priimtų sprendimų, nuosprendžių ir nutarčių pagrįstumo bei teisėtumo. Kitaip tariant, išlaikant Konstitucijoje numatytą atskirtą valdžių kompetenciją, Seimo kontrolierių pareiga siūlyti tam tikrai valdžios institucijai

---

¹² KT2004 12 13 k.d. III skirsn. 4 p.

šalinti nustatytus pažeidimus – siekti geresnio valdymo. Žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus Seimo kontrolierius gali siūlyti (bet ne įpareigoti ar pašalinti pats) šalinti:

- Informuodamas Seimą, Vyriausybę bei kitas valstybės institucijas ir įstaigas ar atitinkamos savivaldybės tarybą apie šurkščius įstatymų pažeidimus arba įstatymų ar kitų teisės aktų trūkumus, prieštaravimus bei spragas;
- Siūlyti Seimui, Vyriausybei kitoms valstybės ar savivaldybės institucijoms ir įstaigoms, kad būtų pakeisti įstatymai ar kiti norminiai teisės aktai, varžantys žmogaus teises ir laisves;
- Kreiptis į administracinį teismą prašydamas iširti, ar norminis administracinis aktas (jo dalis) atitinka įstatymą ar Vyriausybės nutarimą;
- Siūlyti Seimui kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams.

Įstatymas įtvirtina tik vieną galimybę (tikriausiai ji įtvirtinta įstatyme tik dėl tos priežasties, jog Konstitucija ją tiesiogiai nurodo) Seimo kontrolieriui tiesiogiai kreiptis į teismą: šis pareigūnas turi teisę siūlyti teismui kaltus pareigūnus atleisti iš užimamų pareigų (LRK 73 str. 1 d. 2 s.). Visais kitais šio įstatymo 19 straipsnyje numatytais atvejais Seimo kontrolieriaus teisė į teisminę gynybą įgyvendinama tik per prokuratūrą (19 str. 12 d., 16 d.).

Tai rodo, kad Seimo kontrolierius žmogaus teisių ir laisvių apsaugos, apribotos viešojo administravimo, srityje ištyręs skundo aplinkybes suformuluoja teisinių santykių tobulinimo schemą, kaip gerinti teisės aktų kokybę, o galutinį sprendimą – šalinti pažeidimą – turi teisę, bet ne pareigą įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisingumą vykdančios valdžios institucijos atsižvelgdamos į Seimo kontrolieriaus pateiktą išvadą. Pastaruoju metu, svarstant konstitucinio skundo įtvirtinimo Lietuvos Respublikoje instituto reikalingumą, aptariama ir teisė Seimo kontrolieriams kreiptis tiesiogiai į Konstitucinį Teismą.

Nors teisinėje literatūroje Seimo kontrolierių kaip Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių gynėjų veikla nėra vertinama kaip itin reikšminga teisės sistemos tobulinimo procese, kadangi Seimo kontrolieriai nėra konstituciškai įgalioti tiesiogiai pašalinti skundžiamą teisių ar laisvių pažeidimą¹³, tačiau jų veiklą galime traktuoti kaip itin reikšmingą ne tik konkretaus individo atveju, bet ir valstybės atsakomybės mastu – sąmoningai ar ne, neprofesionalios žmogaus interesus pažeidžiančios valstybės institucijų, pareigūnų veiklos, vykdančioms jiems patikėtas funkcijas, atveju padariniai ir atsakomybės našta būtų perkelta valstybei, kartu ir bet kuriam kitam asmeniui. Konstitucinis Teismas konstatavo, jog vienas iš pagrindinių pažeistų teisių ir laisvių gynimo būdų –

---

¹³ Šileikis E., Alternatyvi konstitucinė teisė, p.559.

neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimas¹⁴ (LRK 30 str. 2 d.). Valstybė savo veikimu ar neveikimu padariusi asmeniui žalą privalo ją atlyginti: sprendžiant valstybės teisinės atsakomybės už jos institucijų, įstaigų pareigūnų veiksmais padarytą žalą klausimą pažymėtinos Konstitucijos 5 straipsnio nuostatos <...>. Remiantis šiomis nuostatomis ir konstituciniu žmogaus teisių ir laisvių apsaugos principu, kitais teisinės valstybės principais, darytina išvada, kad įgyvendinant Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalį įstatymas turi nustatyti valstybės pareigą atlyginti jos institucijų, pareigūnų neteisėtais veiksmais padaryta moralinę bei materialinę žalą. Konstitucinis teismas pabrėžė, kad Konstitucija yra tiesiogiai taikomas aktas, todėl net ir nesant atitinkamo įstatyminio reguliavimo asmuo gali reikalauti jam atlyginti neteisėtais valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmais padarytą žalą tiesiogiai remdamasis Konstitucijos 30 str. 2 dalimi bei kitais Konstitucijos straipsniais¹⁵, tad Seimo kontrolierius atlieka prevencinę funkciją gindamas asmenį, ne tik neteisėtų įgaliotų viešojo administravimo asmenų veikimo kontekste, bet siekdamas užtikrinti ir teisinės valstybės teisės viršenybės principą.

1.2.2. Peticijos teisė kaip žmogaus teisių ir laisvių gynimo garantas

Prof. E. Šileikis neteisminei žmogaus savignyos galimybei priskiria Konstitucijos laiduotą piliečio peticijos teisę, rodančią labiau teigiamą (nei neigiamą) santykio „žmogus–valstybė“ būseną, kai peticijos subjektas yra suinteresuotas tam tikru bendrojo valstybinio būvio klausimu sprendžiant žmogaus teisių ir laisvių apsaugos klausimą¹⁶.

Konstitucinė peticijos teisė – viena iš teisių, kurias įgyvendindami piliečiai gali dalyvauti valdant savo šalį. Pagal reikalavimo ar siūlymo objektą šia teise naudojamosi, kai reikia priimti naują teisės aktą, pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą ir žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ar įgyvendinimo klausimus (Peticijų įstatymo 3 str. 1 d. 1 p.). Konstitucinis Teismas, vertindamas Peticijų įstatymo 10 str. 4 d., jog Seimo, savivaldybės tarybos sprendimas atsisakyti tenkinti skundą dėl peticijų komisijos sprendimo nepripažinti kreipimosi peticija ar peticijos nepriimti nagrinėti yra galutinis ir neskundžiamas, konstatavo šios įstatymo normos priešingumą konstitucinei asmens teisei kreiptis į teismą dėl jo pažeistų konstitucinių teisių ar laisvių gynimo ir piliečių konstitucinei teisei apskųsti valstybės įstaigų sprendimus, kadangi toks įstatyminis reguliavimas reiškia ir tai, kad tokių Seimo, savivaldybės tarybos sprendimų negalima apskųsti teismui net ir tais atvejais, kai šie sprendimai, pareiškėjo manymu, nėra grindžiami Peticijų

¹⁴ KT 2000 06 30 k.d. II skirsn. 1 p.

¹⁵ Ten pat, p. 3-4.

¹⁶ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė, p. 555.

įstatyme ar kituose įstatymuose nustatytais pagrindais arba yra grindžiami tokiais pagrindais, kurie Peticijų įstatyme ar kituose įstatymuose nėra nustatyti¹⁷. Po šio išaiškinimo naudojimas peticijos teise įgyja ne tik objektinę, bet ir teisminę asmens teisių gynimo sąvoką: asmens teisė teikti reikalavimus ir siūlymus pripažįstant juos konstitucine peticijos teise yra ginama teismo.

Pagal Peticijų įstatymo 2 str. 1 d. piliečiai, įgyvendindami peticijos teisę Peticijų įstatymo nustatyta tvarka, gali kreiptis į Seimą, Vyriausybę ar vietos savivaldos ar valdymo institucijas. Peticija – tai raštiškas individualus ar kolektyvinis kreipimasis į viešosios valdžios institucijas, kuriame išdėstytas reikalavimas (siūlymas) spręsti tam tikrą ne tik pareiškėjui, bet ir visai visuomenei ar jos daliai svarbų klausimą, kai reikia pakeisti papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį arba priimti naują teisės aktą¹⁸. Vertindami peticijos ypatumus, galime nedrąsiai (gal tik teoriškai) teigti, jog peticija turi ir tam tikrą *actio popularis* požymių: asmeniui (jų grupei) yra suteikta teisė dėl Seimui, Vyriausybei priskirtos kompetencijos klausimų kreiptis tiesiogiai (asmeniškai ar kolektyviškai) į subjektus, pagal LRK 160 str. turinčius teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl LRK 105 str. nurodytų teisės aktų konstitucingumo ir iškelti teisinę abejonę žmogaus teisių bei laisvių apsaugos sferoje. Tačiau tokio neteismo savigynos būdo įstatyminė „įgyvendinimo tvarka“ nėra gana veikminga, kadangi a) pateikta peticija besąlygiškai nesukuria pareiškėjo siekiamų teisinių padarinių: Seimo ar Vyriausybės pareigos svarstyti peticiją posėdyje ir ją tenkinti iš dalies ar visiškai; b) Seimo ar Vyriausybės sprendimas netenkinti peticijos yra galutinis ir neskundžiamas (<...> kadangi teismas pagal valdžių atibravimo principą negali įpareigoti Seimą ar Vyriausybę įgyvendinti jų diskreciją)¹⁹. Konstitucinis teismas, anksčiau minėtame nutarime patvirtino, jog peticijų komisijų sprendimų neskundžiamumas neprieštarauja Konstitucijai, kadangi pagal Konstituciją Seimas, Vyriausybė ir savivaldybių tarybos turi teisę savarankiškai spręsti, kokie piliečių peticijoje iškelti reikalavimai, siūlymai yra tenkinti, o kokie ne. Konstitucinė peticijos teisė suponuoja tai, kad piliečio peticijos teisė yra laikoma įgyvendinta tada, kai atitinkamus įgaliojimus turinti viešosios valdžios institucija apsversto pateiktą peticiją ir priima sprendimą²⁰.

Konstitucija saugomų žmogaus teisių ir laisvių instituto materializavimo kontrolė yra neatsiejamai susijusi su teisėmis, numatytomis Konstitucijoje, kurias asmuo įgyvendina valdydamas savo šalį, yra patikėta individo iniciatyvos teisei: asmuo turi teisę kreiptis ar nesikreipti asmeniškai,

---

¹⁷ KT 2006-01-26 nut.

¹⁸ Ten pat k.d. II skirsn. 1 p.

¹⁹ Šileikis E., p. 555

²⁰ KT 2006 01 26 nut. k.d. II skirsn. 4 p.

ar per valstybės institucijas dėl pažeistos teisės konstatavimo ir atstatymo. Žmogaus teisės ir laisvės teisėtumas yra tikrinamas per individualaus skundo prizmę.

1.3. Konstitucinio Teismo samprata ginant konstitucines žmogaus teises ir laisves

Konstitucinės justicijos institutas įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (LRK VIII skirsnis). Konstitucinę teisminę²¹ kontrolę (vykdyti konstitucinį teisingumą, garantuoti Lietuvos Respublikos Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą nustatyta tvarka, spręsti įstatymų ir kitų aktų (jų dalių) atitiktį Konstitucijai) yra pavesta vykdyti Konstituciniam Teismui – nepriklausomai teisminei institucijai, turinčiai ypatingą statusą teisminės valdžios sistemoje, kartu ir visų valstybės valdžią vykdančių valstybės institucijų sistemoje²². Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Taigi Konstitucijoje yra įtvirtintas *erga omnes* konstitucinės kontrolės modelis²³. Vertindami jo vietą žmogaus teisių ir laisvių kontekste, sąlyginai galime skirti dvi Konstitucinio Teismo veiklos kryptis:

- Žmogaus teisių ir laisvių kūrybinio aiškinimo ir interpretavimo funkciją, formuojant konstitucinę doktriną;
- Vykdam teisės aktų konstitucingumo kontrolę šalinant iš teisinės sistemos Konstitucijos esmei prieštaraujančius teisės aktus ar jų dalis.

Konstitucijoje valstybė yra įpareigojama gerbti žmogaus teises ir laisves, teisinėmis, materialinėmis, organizacinėmis priemonėmis užtikrinti jų gynimą nuo neteisėto kėsینimosi ar ribojimo <...>, ypač svarbu, kad vykdydami jiems patikėtas funkcijas, valstybė pati nepažeistų žmogaus teisių ir laisvių²⁴.

---

²¹ KT 2006 03 28, 2006 05 09, 2006 06 06 k.d. 11 p.

²² KT 2006 06 06 nut. k.d. 15 p.

²³ KT 2006 03 28 nut. k.d.II skirsn. 3.2 p.

²⁴ KT 2000 06 30 nut. k.d. II skirsn. 1 p.

1.3.1. Žmogaus teisių ir laisvių turinio nustatymas ir jo privalomumas teisę kuriančiam bei teisę taikančiam subjektui

Sąlygiškai išskirtos dvi Konstitucinio Teismo veiklos kryptys susijusios jurisprudencijoje: sprendžiant konkrečią bylą Teismas konstatuoja teisės akto konstitucingumą tik atskleidęs konstitucinės normos turinį.

Tik Konstitucinis Teismas gali interpretuoti Konstituciją. „Teisė interpretuoti“ suprantama kaip įgaliojimas oficialiai aiškinti Konstituciją. Galime teigti, jog išimtinė prerogatyva „oficialiai aiškinti“ išplaukia iš LRK 107 str. 2 d.: Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami. „Galutiniai ir neskundžiami“ reiškia, kad Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams, piliečiams, neišskiriant nė paties Konstitucinio teismo. Neskundžiamumas ir galutinumas suformuoja teisinės abejonės pašalinimo ir vykdymo privalomumo (negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai) imperatyvą. Remiantis Konstitucija, visi Konstitucinio Teismo aktai, kuriuose yra aiškinama Konstitucija, savo turiniu saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus), neišskirdami net bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų²⁵.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje asmeniui garantuotos teisės ir laisvės (prigimtinės ir įgytosios) yra išdėstytos preambulėje, II skirsnyje „Žmogus ir valstybė“, III, IV, XIII skirsniuose. Pažymėtina, jog Konstitucinio Teismo kompetencija aiškinti Konstituciją kyla iš „Konstitucijos kaip vientiso ir tiesiogiai taikomo akto“ (LRK 6 str. 1 d.). Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Konstitucijos vientisumas pirmiausia reiškia tai, kad konstitucinės nuostatos yra susijusios ne tik formaliai, pagal Konstitucijos normų išdėstymo struktūrą, bet ir pagal turinį. Šis normų vientisumas reiškia, kad tiek Konstitucijos preambulė, tiek jos skirsniai bei straipsniai sudaro prasmingą Konstitucijos visumą. Konstitucijos, kaip vientiso ir tiesiogiai taikomo akto, prasmės reikšmingumas yra išskirtinis tada, kai vertinamos konstitucinės nuostatos dėl žmogaus teisių bei laisvių²⁶.

Bet kurios įgytosios asmens teisės pagrindas yra prigimtinė asmens teisė ir laisvė. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsnyje įtvirtintas pamatinis postulatas: „Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“. Tautos aktas šia esmine nuostata nustato Valstybėje asmens, visuomenės ir valdžios hierarchiją, kuri yra apribojama pačia Konstitucija: 5 straipsnio 2 dalis: „Valdžios galios

²⁵ KT 2005 09 20 sprend., 2006 03 28 nut. k.d. II skirsn. 12.1 p.

²⁶ KT 1995 01 24 išvada, k. d., 2004 05 24 nutarime konstatavo, jog tik visapusiškai aiškinant Konstituciją galima sudaryti prielaidas realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį, užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis Tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją.

riboja Konstitucija“ ir 28 straipsnis: „Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų asmenų teisių ir laisvių“. Vadinasi, absoliučių teisių ir laisvių Valstybėje negali turėti niekas. Iškyla asmens teisių ir laisvių sukonkretinimo klausimas: kokios teisės bei laisvės yra įtvirtintos ir ginamos Konstitucijos ir kokia apimtimi. Asmens teisių ir laisvių apsauga yra bet kokios teisinės demokratinės valstybės garantas, todėl šios teisės yra įtvirtinamos aukščiausiam nacionaliniame teisės akte (tiksliau būtų sakyti teisėje). Konstitucinis Teismas aiškindamas Konstitucijoje įtvirtintą teisinės valstybės siekį pažymėjo, jog nėra suformuluoto baigtinio žmogus teisių ir laisvių sąrašo²⁷, kadangi pirminis šios teisės šaltinis yra žmogus prigimtis. Baigtinis sąrašas neįmanomas, nes reikėtų verbaline raiška apriboti ir išspręsti prigimtį („pateikti Dievo buvimo įrodymus“). Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas gana klampią (turinio platumu) prigimties sąvoką sukonkretino jos nesusiaurindamas, bet sudėliodamas teisinio reglamentavimo akcentus remdamasis tarptautinės bendruomenės patirtimi, jog žmogaus gyvybė ir orumas yra ypatingos prigimtinės žmogaus teisės, o žmogaus orumas yra svarbiausias teisių šaltinis, nes žmogaus teisės kyla iš žmogaus asmenybei būtingo orumo, vadinasi, prigimtinės žmogaus teisės – tai individo prigimtinės galimybės, kurios užtikrina jo žmogiškąjį orumą socialinio gyvenimo srityse. Jos sudaro tą minimumą, atskaitos tašką, nuo kurio plėtojamos visos kitos teisės <...>²⁸.

Konstitucinio Teismo aiškinamoji²⁹ (nepaisant, kaip ją įvardinsime: interpretavimo, konkretinimo, materializavimo) funkcija nėra savitikslių ar pagalbinė – tai teisinės gynybos funkcija. Ši veiklos kryptis išlaiko valdžių kompetencijos atidalijimo griežtas ribas (nors ir kritikuojamas Konstitucinio Teismo aiškinimo formulavimo maniera, kuria tarsi įsiveržia į įstatymų kūrėjui³⁰ ar teisės mokslui priklausančią sritį): konstitucinės normos atskleidimas yra konstitucinės teisminės kontrolės sudėtinė dalis. Tik subjektams, turintiems teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, iškėlus teisinę abejonę, kad įstatymai, kiti Seimo, Prezidento, Vyriausybės priimti aktai prieštarauja konstitucinei normai, Konstitucinis Teismas pirmiausia aiškinasi Konstitucijos normos tikrąjį turinį ir sprendžia ginčijamos normos turinio atitikmenį jai. Prisiminkime aštrias mokslines diskusijas dėl Konstitucinio Teismo *ultra petita* sukėlusį „Kalėdinį nutarimą“³¹, kuriose, nors ir pripažįstama

²⁷ KT 1995 01 24 išvada, k. d.

²⁸ KT 1998 12 09 nut. k.d. 4 skirsn.

²⁹ KT pasisakė, jog aiškinant Konstituciją privalu taikyti įvairius aiškinimo metodus: lingvistinį, sisteminių, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt.

³⁰ Konstitucinis Teismas ne viename savo baigiamajame akte pažymėjęs, jog nėra Lietuvoje deleguotosios įstatymų leidybos, atskyrė konstitucinės doktrinos formavimo ir teisėkūros ribas: subjektai, kuriantys teisę, aiškinasi (neretai ir aiškina) aukštesnę teisę, taigi ir Konstituciją; subjektai, taikantys teisę, *inter alia* Konstituciją, taip pat negali jos nesiaiškinti (neretai ir neaiškinti). Būtent Konstitucijos nuostatų turinio aiškinimas ir išsiaiškintimas yra būtina prielaida, kad būtų galima inicijuoti atitinkamų teisės aktų (jų dalies) patikrą Konstituciniame Teisme (KT2006 03 28)

³¹ KT 2002 12 24 nut.

Teismo teisė savo iniciatyva išplėsti tyrimo objektą *obiter dicta* dalyje, tačiau rezoliucinėje dalyje Teismas yra saistomas pareiškėjo suformuluoto reikalavimo, kadangi Lietuvos Konstitucinis Teismas neturi teisės savo iniciatyva kelti akto konstitucingumo klausimo ir yra priklausomas nuo pareiškėjo suformuluoto paklausimo³².

Konstitucijos normų turinys aiškinamas kūrybiškai. Pastarasis teiginys siejamas su nebaigtiniu žmogaus teisių ir laisvių sąrašu: a) Konstitucijoje tiesiogiai nesuformuluotų, bet su ja susijusių vertybių gynimu³³, b) *gyvosios Konstitucijos* užtikrinimu.

Konstitucijoje tik bendrais bruožais apibrėžtos teisės normos aiškinimo prie kūrybinės veiklos leistina nepriskirti ne todėl, kad jos nereikėtų aiškinti kūrybiškai, o dėl tos priežasties, jog įstatymų leidėjui yra suteikta teisė suteikti turinį ir realizuoti tą normą detalizuojant ją teisės aktuose. Išaiškindamas tokios normos prasmę Konstitucinis Teismas vykdo teisminę funkciją – išsprendžia konkretų teisės ginčą. Tačiau tai, kad pagrindinės žmogaus teisės bei laisvės ir jų garantijos vienokia ar kitokia žodine forma suformuluotos Konstitucijoje dar neleidžia teigti, jog šios formuluotės visais atvejais yra absoliučios ir jų taikymo prasme. Įstatymu žmogaus teisės, laisvės jų garantijos gali būti suformuluotos plačiau, negu pažodžiui išreikštos konkrečiame Konstitucijos straipsnyje ar jo dalyje. Taigi platesnis jų taikymas įmanomas, jeigu jį numato kitas teisės aktas, turintis įstatymo galią³⁴. Pagal Konstituciją su žmogaus teisių ir laisvių turinio apibrėžimu ar jų įgyvendinimo garantijų įtvirtinimu susijusį teisinį reguliavimą galima nustatyti tik įstatymu. Kita vertus, tais atvejais, kai Konstitucija nereikalauja įstatyminio tam tikrų su žmogaus teisėmis, jų įgyvendinimu susijusių santykių reguliavimo, šie santykiai gali būti reguliuojami ir poįstatyminiais teisės aktais <...>, tačiau jokiais aplinkybėmis poįstatyminis teisės aktais negaliam nustatyti tokio su žmogaus teisėmis, jų įgyvendinimu susijusių santykių teisinio reguliavimo, kuris konkuruotų su nustatytuoju įstatyme.³⁵

Konstitucijos aiškinimas yra ne tik jos taikymo sąlyga – jis užtikrina, kad niekuomet nenutrūkstancioje konstitucinio reguliavimo raidoje fundamentalių konstitucinių nuostatų stabilumas derės su Konstitucijos dinamiškumu, interpretuojamu kaip jos gebėjimas atitikti kintančias socialines ir politines realijas <...>, konstituciją galima „tobulinti“ ją reinterptuojant³⁶.

---

³² Vaičaitis V., Ką nusprendė ir ko nenusprendė Konstitucinis Teismas dirbančių pensininkų naudai//Justitia, 2003, Nr. 1-2, p.55.

³³ E. Jarašiūnas įvardija tokį teisių gynimą ne teisės sukūrimu, bet teisės „atpažinimu“: tik konstitucinė justicija, vykdydama konkrečios bylos konstitucinę kontrolę ir galėdama aiškinti konstitucines normas, pajėgi identifikuoti tokią pagrindinę teisę, t. y. fiksuoti ją esant. (Jarašiūnas E., Pagrindinių teisių katalogas ir konstitucinė justicija// konferencijos medžiaga: Žmogaus teisių apsaugos mechanizmas, 1997, p. 14).

³⁴ KT 1995 01 24 išvada, k.d.

³⁵ KT 2003 07 04, 2004 12 13 nut. k.d. II skirsn. 11 p.

³⁶ Kūris E., Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis//Konferencijos medžiaga: Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas, 2004, p. 26.

Konstitucinis Teismas aiškindamas Konstituciją suformulavo a) principus ir b) fundamentalius postulatus, ginančius ar įgyvendinančius žmogaus teises ir laisves, tačiau *expressis verbis* neįtvirtintus Konstitucijoje.

Teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas – tai principai, įtvirtinantys pareigą valstybei užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą bei stabilumą, apsaugoti teisinių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, veiksmingą teisingumo principo įgyvendinimą. Šie principai, detalai atskleisti ir išanalizuoti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje³⁷, įpareigoja valstybės valdžios subjektus ne tik vykdyti savo įsipareigojimus asmeniui, tačiau pažeidus asmens teises draudžia perkelti pasekmes asmeniui: konstitucinių vertybių pusiausvyros imperatyvas, konstituciniai teisinio tikrumo ir teisinio saugumo reikalavimai, Konstitucijoje įtvirtintų įgytų teisių apsauga bei teisės aktų konstitucingumo ir teisėtumo prezumpcija lemia *inter alia* tai, kad Konstitucija apskritai neužkerta kelio tam tikrais ypatingais atvejais saugoti ir ginti tokias asmens įgytas teises, kylančias iš teisės aktų, vėliau pripažintų prieštaraujančiais Konstitucijai <..>, kurių neapgynus ir neapsaugojus šis asmuo, kiti asmenys, visuomenė arba valstybė patirtų didesnę žalą, negu toji, kurią <...> patirtų, jeigu minėtosios teisės nebūtų visiškai arba iš dalies apsaugotos ir apgintos³⁸. Tokią išimtinę teisę Konstitucinis Teismas kildina iš Teismo paskirties vykdyti konstitucinį teisingumą ir garantuoti konstitucinę teisėtumą, teisinės valstybės principo – objektyvios tiesos nustatymo teisės pagrindu³⁹.

Pabrėžtina, jog konstitucinės justicijos funkcija – oficialios konstitucinės doktrinos formavimas⁴⁰ (ir kūrybiškumas) yra ribojamas Konstitucijos ir jurisprudencijoje suformuotos doktrinos tęstinumo principo, išskyrus (!) „minėtą būtinumą (nukrypti nuo Konstitucinio Teismo precedentų ir naujų precedentų sukūrimas – aut. pastaba) <...> gali lemti tik tokios aplinkybės, kaip būtinumas didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus, būtinumas labiau apginti, pasaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes <...>, būtinumas plėsti konstitucinės kontrolės šalyje galimybes, idant būtų garantuojamas konstitucinis teisingumas, užtikrinta, kad nei vienas teisės aktas (jo dalis), prieštaraujantis aukštesnės teisės aktams neturėtų imuniteto pašalinimui iš teisės sistemos“⁴¹. Peržiūrėti Konstitucinio Teismo baigiamąjį aktą galima tik paties Konstitucinio Teismo iniciatyva (Konstitucinio Teismo įstatymas 62 str. 1 d.).

Konstitucija nesaugo ir negina tokių asmenų įgytų teisių, kurios savo turiniu yra privilegijos⁴², nes tai prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintam visų asmenų lygybės principui (šis

³⁷ Pvz., KT 2001 12 18, 2002 11 25, 2003 03 17, 2003 07 04, 2004 12 13, 2005 08 23, 2006 03 28 nutarimuose.

³⁸ KT 2004 12 13 nut. k.d. II skirsn. 11 p.

³⁹ KT 1999 05 11, 2000 09 19, 2003 01 24, 2004 12 13, 2006 03 28 nut. k.d. II skirsn. 15.5 p.

⁴⁰ KT 2006 03 28 nut. k.d. II skirsn. 13 p.

⁴¹ KT 2006 03 28 nut. k.d. II skirsn. 12.5 p.

⁴² KT 2004 12 13 nut. k.d. II skirsn. 9 p.

principas įpareigoja valstybę vienodai veiksmingomis priemonėmis ginti kiekvieno asmens teises ir laisves⁴³), draudžiančiam diskriminaciją ir privilegijas, tačiau diskriminacija ar privilegijomis nelaikytinas toks diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu taip siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų⁴⁴.

1.3.2. Žmogaus teisių ir laisvių konstitucinė teisminė gynyba

Kiekvienas asmuo gali ginti savo teises remdamasis Konstitucija (LRK 6 str. 1 d.); negalioja joks įstatymas ar kitas teisės aktas, priešingas Konstitucijai (LRK 7 str. 1 d.); asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą (LRK 30 str. 1 d.).

Asmens teisių ir laisvių teismo gynimo garantija – esminis asmens teisių ir laisvių konstitucinio instituto elementas⁴⁵. Teisė kreiptis į teismą, procesinio pobūdžio garantija, yra absoliuti⁴⁶ ir universali⁴⁷. Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, jog teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą lemia paties asmens suvokimas, kad jo teisės ar laisvės pažeistos; asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama nepriklausomai nuo jo teisinio statuso; asmens pažeistos teisės, *inter alia* įgytosios teisės, ir teisėti interesai teisme turi būti ginami nepriklausomai nuo to, ar jie yra tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje; asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžių institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų⁴⁸ (pabraukta aut.). Teisminė gynyba – tai pažeisto teisingumo teisinėje valstybėje atstatymas. Tik sunorminus elgseną įgytos teisės įgyvendinimui atsiranda galimumas spręsti, ar taisyklė pažeidžia pačią teisę. Vadinas, yra tiriamas atitikties klausimas: viena vertus – ar asmens veikla atitinka užrašytą valstybės ginamą taisyklę, kita vertus – ar valstybė tinkamai (nepažeisdama teisės esmės) verbalizavo teisės įgyvendinimo mechanizmą.

Lietuvos Respublikos Konstitucija 111 straipsniu įtvirtina Lietuvos teismų sistemą, kurią sudaro bendrosios kompetencijos (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai) ir specializuoti teismai (Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai, įkurti įstatymu). Teisminės valdžios tikslas – vykdyti teisingumą Lietuvos Respublikos vardu (LRK 109 str.).

⁴³ KT 2000 06 30 nut. k.d. IV skirsn.

⁴⁴ KT 2003 07 04 nut. k.d. II skirsn. 6 p.

⁴⁵ KT 2000 06 30 nut. k.d. V skirsn.

⁴⁶ KT 2000 06 30 nut. k.d. V skirsn.

⁴⁷ KT 2006 03 28 nut. k.d. II skirsn. 13 p.

⁴⁸ KT 2006 03 28 nut. II skirsn. 6 p.

Konstitucijos 110 straipsnis imperatyviai nurodo teismo (tiek bendrosios, tiek specializuotos kompetencijos) pareigą netaikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai (1 d.); tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją (2 d.). Nėra galimumo pirmąją straipsnio dalį faktiškai taikyti atskirai nuo antrosios, nes tik Konstitucinis Teismas gali konstatuoti, jog įstatymas prieštarauja Konstitucijai. Vadinasi, sąvoka „negali taikyti“ reiškia „kreipiasi“ į Konstitucinį Teismą. Pabrėžtina, kad remiantis Konstitucija Konstitucinis Teismas sprendžia, tik ar aukštesnės galios aktams, *inter alia* Konstitucijai, neprieštarauja Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleisti ar referendumu priimti aktai (jų dalys)⁴⁹. Tačiau negalimos yra tokios teisinės situacijos, kad nebūtų įmanoma teisme patikrinti, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja tie teisės aktai (jų dalys), kurių atitiktis Konstitucijai kontrolė nėra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai⁵⁰, t. y. jeigu įstatymų leidėjas nebūtų įsteigęs administracinių teismų (kuriems priskyrė kompetenciją vykdyti žemesnės galios (ne Seimo, o Respublikos Prezidento, Vyriausybės, referendumu priimtų) teisės aktų (jų dalies) konstitucingumo kontrolę), bet kuris teismas, vadovaudamasis Konstitucijos 110 str., turėtų iš Konstitucijos kylančius įgaliojimus *ad hoc* pripažinti atitinkamą teisės aktą prieštaraujančiu Konstitucijai.

Teismų sistemą sudarančių teismų ir Konstitucinio Teismo sąsajos yra reikšmingos žmogaus teisių ar laisvių gynimo kontekste. Šis reikšmingumas įgyvendinamas a) kaip asmens, teismo nagrinėjamos bylos šalies, subjektinė galimybė „kreiptis“ į Konstitucinį Teismą, b) kaip valstybės pareiga ginti žmogų, privalomai nustatant teismo pareigą (kuri gali būti vadinama įgaliojimu inicijuoti) kreiptis į Konstitucinį Teismą.

Konstitucijos 6 straipsnio 2 dalį ir 30 straipsnio 1 dalį aiškinant Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies, 110 straipsnio, taip pat konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste pažymėtina, kad kiekvieno asmens teisė savo teises ginti remiantis Konstitucija bei asmens, kurio konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, teisė kreiptis į teismą suponuoja ir tai, kad kiekviena teismo nagrinėjamos bylos šalis, suabejojusi įstatymo ar kito teisės akto (jo dalies), kuris gali būti taikomas toje byloje ir kurio atitiktis Konstitucijai tyrimas yra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, turi teisę kreiptis į bylą nagrinėjantį teismą ir prašyti, kad šis sustabdytų bylos nagrinėjimą ir kreiptųsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar taikytinas byloje teisės aktas neprieštarauja aukštesnės galios aktui bei Konstitucijai.

⁴⁹ KT 2006 03 28 nutarime, aiškindamas LRK 102 str. 1 d., konstatavo, kad pagal Konstituciją KT turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui.

⁵⁰ KT 2005 09 20 sprendimas.

Įvertinant tokią asmens subjektinę galimybę, galime teigti, jog toks kreipimasis į Konstitucinį Teismą yra gana suvaržytas. Tokia galimybė paremta nuo asmens nepriklausančių aplinkybių (palyginkime teisėje suformuluotą fundamentalų postulata, jog pakankamas pagrindas kreiptis į teismą yra asmens *manymas*, kad jo teisė yra pažeista): „teisė kreiptis į bylą nagrinėjantį teismą ir prašyti“. Asmens teisė gintis suskaidoma lyg ir procedūriškai: asmeniui teisingumą valstybės vardu įgyvendina jo bylą nagrinėjantis teismas; asmens prašymu bylą nagrinėjančiam teismui kreipusis į Konstitucinį Teismą yra vykdoma teisėtumo kontrolė. Pažymėtina, jog nei Konstitucijoje, nei Konstitucinio Teismo įstatyme nėra suformuluota, kaip turėtų asmuo prašyti, kokios formos prašymą jis turėtų pateikti jo bylą nagrinėjančiam teismui, kad šis kreiptųsi į Konstitucinį Teismą. Galima būtų logiškai mąstyti, kad prašyme turi būti argumentuota teisinė abejonė, tačiau Konstitucinio Teismo įstatymas tokią pareigą numato pareiškėjui (teismui) (Konstitucinio Teismo įstatymo 67 str.). Asmeniui prašant kreiptis į Konstitucinį Teismą, bylą nagrinėjantis teismas turi dvi galimybes: kreiptis arba ne. Valstybėje turi būti sukurtas toks teisinis pasitikėjimas teismais, jog teismui atmetus asmens prašymą kreiptis į Konstitucinį Teismą, nekiltų abejonių, jog baigiamasis aktas byloje bus grindžiamas racionaliais aiškiais teisiniais argumentais, jame nebus nutylėjimų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo baigiamojo teismo akto priėmimui, kitaip tariant priėmus baigiamąjį aktą asmuo negali nusivilti teisingumo esme.

Konstitucinis Teismas išskiria teismus iš kitų Konstitucijos 106 straipsnyje numatytų subjektų, galinčių kreiptis į Konstitucinį Teismą kaip ypatingus subjektus, galinčius kreiptis dėl Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės išleistų, referendumu priimtų aktų atitikties aukštesnės galios aktams ir Konstitucijai nustatymo, todėl, anot Konstitucinio teismo išaiškinimo, kad kilus abeijonei teismai ne tik gali, bet ir privalo (pabraukta aut.) kreiptis į Konstitucinį Teismą⁵¹, nes priešingu atveju susidarytų prielaidos taikyti neteisėtą aktą ir pažeisti asmens konstitucines teises.

Konstitucijos 110 straipsnis nurodo, jog teismas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą ne dėl bet kurio jo kompetencijai priskirto teisės akto, o tik dėl akto, kuris turi būti taikomas, konstitucingumo nustatymo konkrečioje nagrinėjamoje byloje. Teismo iniciatyva yra ribojama asmens teisės kreiptis ar nesikreipti į teismą dėl pažeistos teisės ar laisvės gynimo. Ir nors Konstitucinis Teismas tiria ir sprendžia tik teisės klausimus (KT įstatymo 30 str.), tačiau teismų kreipimosi atveju Konstitucinis Teismas neišvengiamai vertina teisės akto atitiktį ir faktinių aplinkybių kontekste.

Pažymėtina, jog teismo privalomumas kreiptis į Konstitucinį Teismą kyla ir iš to, kad Konstitucija netoleruoja pasyvios (LRK 110 str. 2 d.) teisingumo įgyvendinimo pareigos, t. y. kai

---

⁵¹ KT 2006 03 28 nut. II skirsn. 7 p., 9 p.

kuris nors teismas, turintis nagrinėjamoje byloje taikyti teisės aktą (jo dalį), dėl kurio atitikties aukštesnės galios aktui, *inter alia* Konstitucijai, į Konstitucinį Teismą jau yra kreipęsis kitas pareiškėjas, nei (jeigu jis pats abejoja <...>) sustabdo bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą, kad tos abejonės būtų pašalintos, nei (jeigu jis neabejoja <...>) taiko šį teisės aktą, bet turėdamas informacijos, kad dėl to teisės akto (jo dalies) <...> jau yra kreipęsis kitas pareiškėjas <...>, sustabdo bylos nagrinėjimą ir nesprenžia bylos iš esmės tol, kol Konstitucinis Teismas išnagrinėja atitinkamą konstitucinės justicijos bylą pagal to kito pareiškėjo prašymą⁵². Galime sakyti, jog Konstitucijos 110 straipsnyje yra įtvirtinta aktyvi teismo pareiga, aiškinant sistemiškai, 106 straipsnyje numatytas „teisingumo vykdymas“ yra veikimas. Tai kyla ir iš to, jog teisminė valdžia yra savarankiška, jai priskirtina savarankiška kompetencija, kurią jis įgyvendina ir pasyvus teisingumo laukimas yra pažeidžiantis teismo esmę ginti pažeistą konstitucinę asmens teisę ar laisvę.

Teismų ir Konstitucinio teismo bendradarbiavimo, ginant konkrečias pažeistas teises, ypatinumas buvo atskleistas ir Konstituciniam Teismui nagrinėjant, ar Konstitucinio įstatymo 69 str. 4 d. (ginčijamo akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti <...>) neprieštarauja Konstitucijai. Konstatuota, jog ši norma neprieštarauja Konstitucijai, nes ji nėra taikoma, kai pareiškėjas yra teismas, kadangi pagal Konstituciją (pirmiausia 110 str. 1 d.) negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad Konstituciniame Teisme gavus būtent teismo <...> prašymą ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* Konstitucijai, ir Konstituciniam Teismui nesiėmus spręsti šio klausimo iš esmės <...> būtent dėl to, kad ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja <...> (*ar yra pakeistas teisinis reguliavimas*), būtų sudarytos prielaidos atitinkamą bylą nagrinėjančiam teismui taikyti įstatymą ar kitą teisės aktą (jo dalį), kurio atitiktimi Konstitucijai <...> tas teismas abejoja; jei teismas taikytų tokį teisės aktą <...> galėtų būti pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos, jos saugomos ir ginamos vertybės, *inter alia* asmens konstitucinės teisės⁵³. Vadinasi, vadovaujantis teisinės valstybės principu negali būti nustatytas toks reguliavimas, kuris paneigtų Konstitucijoje įtvirtintą reguliavimą. Tačiau tai yra išimtinis teismo, nagrinėjančio bylą, ir Konstitucinio Teismo ryšys, negaliojantis kitiems LRK 106 straipsnyje nurodytiems subjektams.

Konstitucinio Teismo ir teismų aktyvų ir išskirtinį bendradarbiavimą liudija ir Konstitucinio Teismo pateikiama statistika: Konstituciniame Teisme 1993–2007 m. (iki 2007 m. lapkričio 1 d.) iš viso gautas 581 prašymai, iš kurių 428 sudaro teismų kreipimasis, o 2007 metais iki lapkričio 1 d.

---

⁵² Ten pat. II skirsn. 8 p.

⁵³ Ten pat. II skirsn. 10 p.

teismų prašymai sudaro 35 (34?)⁵⁴ iš 36 prašymų. Statistiškai nėra pateikiama kiek iš šių prašymų, kuriais teismai kreipėsi į Konstitucinį Teismą, yra inicijuoti teismine gynyba besinaudojusių asmenų prašymu ir kiek teisinių abejonių kilo teismo iniciatyva. Bet kuriuo atveju, skaičių proporcija liudija, jog individualiai pažeistos asmens teisės gynyba yra efektyvios konstitucinės justicijos veikimo priežastis.

II. Konstitucinio skundo modeliai Europoje

Visi konstituciniai teismai vykdo pagrindinę konstitucijos saugojimo funkciją, tačiau jų įgaliojimai ir kompetencija gali skirtis. Modelis, kurio jie laikosi, nulemia jų funkcijos vykdymo būdus. Galima skirti dvejopus konstitucinius teismus; tuos, kurių pagrindinė veikla yra normų kontrolė, ir tuos, kurie nagrinėja individualius skundus, kad konstitucinės teisės būtų saugomos ir nepažeidinėjamos. Konstitucinis skundas – tai viena iš asmens teisių ar laisvių gynimo formų, dar vadinama subjektyviaja konstitucine priežiūra.

Konstitucinis skundas yra kompleksinis vienetas, vienos sąlygos apimties platumas/siaurumas yra išbalansuojamas kitų sąlygų sąskaita. Nėra galima iš egzistuojančių konstitucinio skundo modelių išrinkti tik teisiškai patraukliausius reikalavimus, nes bus pažeista proporcija.

2.1. Latvijos konstitucinio skundo modelis

Latvijos Respublikos Konstitucijos VI skirsnio Teismas 85 straipsnis yra skirtas Konstituciniam Teismui: *Konstitucinio Teismo jurisdikciją nustato įstatymas. Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai, kiti teisės aktai neprieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas turi teisę skelbti įstatymus ar kitus teisės aktus ar jų dalis negaliojančiais.* <...>. Įstatymų leidėjas Konstitucinio teismo jurisdikcijos nustatymą priskiria savo kompetencijai. Šiame darbe yra akcentuotina, jog Konstitucinio Teismo veiklą reglamentuoja įstatymas ir visi pakeitimai, susiję su Konstitucinio Teismo jurisdikcija yra sprendžiami įstatymo lygmenyje, nedarant pataisos Konstitucijoje.

Konstitucinio skundo institutas Latvijos Respublikoje buvo įteisintas 2000 m. lapkričio 30 d. priėmus įstatymą „Dėl Konstitucinio Teismo įstatymo pakeitimo“. Faktiškai teisė paduoti

---

⁵⁴ Kilo abejonė, nes po vieną prašymą gauta iš Seimo narių grupės ir Respublikos Prezidento.

konstitucinį skundą atsirado nuo 2001 m. liepos 1 d. Latvijoje pasirinktas konstitucinis skundas vadinamas „netikru“ ar „pseudo“, „imitaciniu“⁵⁵ konstituciniu skundu.

Latvijos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – LVKTI) 19.2 straipsnyje 1 dalyje įtvirtinta, kad *„konstitucinį skundą Konstituciniam Teismui gali paduoti bet kuris asmuo, kuris mano, jog Konstitucijoje įtvirtintos jo pagrindinės (fundamentalios) teisės pažeidžiamos teisės norma, kuri prieštarauja aukštesnės galios teisės normai.“*

Latvijos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 16 straipsnyje nustatyta Konstitucinio Teismo kompetencija sfera tikrinti **tik** (paryškinta aut.) norminio teisės akto (jo dalies) atitikti aukštesnės galios teisės normoms. Kiti viešosios valdžios aktai į Konstitucinio teismo kompetenciją nepatenka. Įstatymų leidėjas pasirinko tokią konstitucinio skundo koncepciją, jog Konstitucinis Teismas gali būti tik „teisės“ teismu, o ne dar viena teismine instancija. Tai konstitucinė normų kontrolė. Tokio modelio pasirinkimu įstatymų leidėjas siekė:

1. išvengti įtampos tarp Konstitucinio Teismo ir kitų teismų dėl jurisdikcijos atribojimo;
2. išvengti skundų antplūdžio;
3. suteikti asmeniui galimybę efektyviai apginti savo pažeistą pagrindinę teisę, suderinant individualų ir visuomeninį interesą.

Konstitucinio skundo subjektai. Subjektai, galintys kreiptis į Latvijos Respublikos Konstitucinį Teismą, išvardinti Latvijos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo (LVKTI) 17 straipsnyje 1 dalyje: Respublikos Prezidentas; Seimas; ne mažiau nei 20 Seimo narių; ministrai; Generalinis Prokuroras; Valstybės kontrolės Departamentas; savivaldybių tarybos; Valstybės Žmogaus teisių Biuras; teismas, sprendžiantis civilinę, administracinę, ar baudžiamąją bylą; Žemės Registro teisėjas, registruojantis nekilnojamąjį turtą, ar tvirtinantis nuosavybės teisę Žemės Nyngoje; asmuo, kurio pagrindinės teisės, įtvirtintos Konstitucijoje, yra pažeistos.

Pažymėtina, kad išvardytų asmenų ratas, lyginant su subjektais, galinčiais kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą yra išplėstinis. Latvijos valstybė nustatė galimybę kreiptis į Konstitucinį Teismą tiems asmenims, kurie Lietuvoje vykstančiose diskusijose dėl konstitucinio skundo įvedimo, siūlomi kaip galima alternatyva individualiam kreipimuisi į Konstitucinį Teismą: Lietuvoje tokią teisę siūloma suteikti Seimo kontrolieriams (galima išvesti paralelę su Valstybės Žmogaus Teisių Biuru Latvijoje, kuomet vyko diskusija, ar ši institucija neturėtų būti įtraukta į

---

⁵⁵ “False”, “pseudo”, “counterfeit” skundą vadina ne tik vokiškojo konstitucinio skundo atstovai, bet pripažįsta ir Latvijos teisės teoretikai ir praktikai. (žr.: Pededze Dz., Consequences within the Constitutional Court of Latvia of the introduction of individual complaints// European Commission for Democracy through Law, 2004 02 26-27.

privalomą asmens teisių gynybos priemonių grandinę prieš paduodant skundą Konstituciniam Teismui⁵⁶), prokurorams.

Atkreiptinas dėmesys, jog vykdant konstitucinio skundo reformą buvo išplėstas ir subjektų ratas: suteikta teisė Valstybės Žmogaus teisių Biurui paduoti konstitucinį skundą, sumažinta ir Seimo narių proporcija – nuo 1/3 į 1/5, įtvirtinta teisė kreiptis Valstybės kontrolės Departamentui .

Konstitucinio skundo subjektas pagal įstatymą yra „bet kuris asmuo“ – kiekvienas asmuo, žmogus, individas, pilietis, kaip tai pasakyta Konstitucijos VIII skirsnyje „Pagrindinės žmogaus teisės“, „kiekvienas turi teisę“. Pareiškėju gali būti bet kuris asmuo, kuriam Konstitucija konkrečiu atveju suteikia pagrindines teises:

1. piliečiai ir ne piliečiai (kadangi Konstitucijos 8, 9, 98, 101 ir kituose straipsniuose formuluojamos pagrindinės teisės išskirtinai priklauso piliečiams);
2. užsieniečiai, asmenys be pilietybės;
3. juridiniai asmenys.

Juridiniams asmenims teisė į konstitucinį skundą konstatuota organiškai, atsižvelgiant į konstitucinės doktrinos postulatus: Konstitucinis Teismas dar iki konstitucinio skundo įvedimo juridiniams asmenims tam tikrais atvejais priskyrė pagrindines žmogaus teises. Tai yra Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal Konstitucijos 91 straipsnio nuostatas, principas teismui ir įstatymui visi asmenys yra lygūs ir diskriminacijos draudimas taikytinas ir juridiniams asmenims⁵⁷.

Konstitucinio skundo pagrindas ir sąlygos. LVKTĮ 19.2 str. 1 d. apibrėžia ratą klausimų, dėl kurių pažeidimo asmuo gali su skundu kreiptis į Konstitucinį Teismą: individas gali kreiptis tiktai dėl *Konstitucijoje nurodytų pagrindinių teisių pažeidimo*, skirtingai nuo kitų subjektų, paminėtų LVKTĮ 17 str. Pagrindinių teisių pažeidimas padaromas *teisės norma, kuri prieštarauja aukštesnės galios teisės normai*.“

„...jo pagrindinės teisės“ – reiškia, jog siekiant atriboti konstitucinį skundą nuo *actio popularis*, skundą gali paduoti tik asmuo, kurio teisė yra konkrečiai pažeista. Konkrečios teisės pažeidimo fakto buvimas kildinamas iš LVKTĮ 19.2 str. 2 d. – Konstitucinis Teismas yra subsidiari pažeistos asmens teisės gynimo priemonė ir į jį galima kreiptis „tik išnaudojus visas įprastines gynybos priemones <...>, arba jei tokių priemonių nėra“. Teisės pažeidimas turi būti asmeninis: „visų pirma, kad būtų galima išsiaiškinti, ar ginčijama norma sutinka su Konstitucija, reikia

⁵⁶ Apsitis R., The possibilities of reviewing individual complaints at the Constitutional Court of the Republic of Latvia“// Workshop on the „Functioning at the Constitutional Court of the Republic of Latvia“ 1998 02 17.

⁵⁷ Latvijos KT sprend. Nr. 2000-07-0409.

nustatyti, ar ginčijama norma pažeidžia asmens teises ir teisėtus interesus“⁵⁸. Tai pradinė ir pagrindinė konstitucinio skundo inicijavimo priežastis.

Norėję atkreipti dėmesį į Latvijos Konstitucijos 89 straipsnio nuostatą: „Valstybė pripažįsta ir saugo pagrindines žmogaus teises, įtvirtintas Konstitucijoje ir Latvijos tarptautiniuose susitarimuose“. Nors Konstitucijos 89 str. ir LVKTĮ 19.2 str. 1 d. normos nėra identiškios, tačiau pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas pagrįsdamas savo argumentus individualaus kreipimosi byloje dėl normos (ne)pažeidžiančios asmens teisės atitikties aukštesnės galios teisės aktui labai dažnai remiasi tarptautiniais žmogaus teisių dokumentais⁵⁹, kadangi *nustatydamas, ar <...> asmens teisė <...> yra ginama, KT remiasi harmoningu asmens teises reglamentuojančių normų aiškinimu Latvijos ir tarptautinėje teisėje ir nurodo, kad pritaikomumas šių normų gali būti naudojamas išsiaiškinti pagrindinių teisių, esančių Konstitucijoje turinį*⁶⁰.

Kad galėtų paduoti konstitucinį skundą asmuo turi „manyti, jog teisė yra pažeista“ – tačiau „manymas“ sukonkretintas įstatymo keliamų formalių reikalavimų visuma: LVKTĮ 18 straipsnis numato, kad skundas turi būti paduodamas raštu (ir pasirašytas), kuriame nurodoma:

1. pareiškėjo vardas
2. institucija, priėmusi ginčijamą aktą;
3. bylos aplinkybių įvertinimas;
4. kreipimąsi pateisinančios teisinės aplinkybės;
5. reikalavimas Konstituciniam Teismui;

Taip pat „manymas“ turėtų būti aiškinamas kartu su LVKTĮ 19.2 straipsnio 6 dalimi, kuriame teigiama, jog toks požiūris turi būti pagrįstas. Taigi, inicijuojant bylą konstitucinio skundo pagrindu yra būtina nustatyti, jog skundas turi pakankamą teisinį pagrindimą. Konstitucinis Teismas nusprendė, jog tam kad kelti bylą pakanka, jei pareiškėjas suformuluoja teisiškai pagrįstą galimybę, hipotezę apie pažeidimą. Tokios nuomonės patikrinimas tampa teismo dalyku/objektu. Be to Teismas priėjo išvados, kad skundo priėmimo stadijoje jis nėra susaistytas nuomonės, kurios pagrindu keliami byla, o privalo vertinti visas bylos aplinkybes⁶¹.

---

⁵⁸ 2003 04 23 Latvijos KT sprend. Nr. 2002-20-0103.

⁵⁹ Pvz.: Latvijos Konstitucinio Teismo sprendimai 2005 01 04 Nr. 2004-16-01, 2005 10 17 Nr. 2005-07-01, 2005 11 11 Nr. 2005-08-01, 2005 11 21 Nr. 2005-03-0306, 2006 03 08 Nr. 2005-16-01.

⁶⁰ 2005 01 04 Latvijos KT sprend. Nr. 2004-16-01.

⁶¹ Pededze Dz., Konstitucionnaja žaloba v Latvii: pervyj opyt i problemy// European Commission for Democracy through Law, 2002 06 14.

Individualaus kreipimosi bylose Latvijoje, dažnai⁶² keliamas teisės normos atitikties Konstitucijos 91 ir 92 str. įtvirtintam lygiateisiškumo ir nediskriminavimo ir teisės kreiptis į teismą klausimas.

Konstitucinio skundo objektas ir sąlygos. Latvijos Respublikos įstatymų leidėjas pasirinko siauros apimties konstitucinio skundo modelį. Į Konstitucinį teismą su konstituciniu skundu asmuo gali kreiptis dėl *įstatymo ar kito norminio teisės akto* (paryškinta aut.), kuriuo remdamasis buvo priimtas galutinis sprendimas: LVKTĮ 19 str. 2 d. 2 p.: „*konstitucinį skundą galima paduoti tik tada, kai išnaudotos visos įprastos teisinės priemonės (skundai aukščiausiajam organui arba aukščiausiajam atsakingam asmeniui, skundas ar ieškinys bendrosios kompetencijos teisme ir kt.) arba jeigu nėra jokių kitų priemonių*“.

Teismas pabrėžė, kad savo ruožtu Prezidiumo norminiai aktai nėra priskirti bendrosios kompetencijos teismų jurisdikcijai dėl to toks LVKTĮ 16 straipsnio interpretavimas, kuris paneigia aukščiau esančių aktų kontrolę pažeistų teisių byloje, būtų neatitikimas Konstitucijos 1 straipsnio nuostatai „*Latvija yra nepriklausoma demokratinė respublika*“. Vadinasi, iš LVKTĮ 16 straipsnio, byla dėl ginčijamo akto atitikimo aukštesnės galios teisės aktams yra Konstitucinio Teismo kompetencija.

Tuo atveju, kai konstitucinis skundas paduodamas perėjus visas instancijas (nebūtinai teismines!), padavimo terminas apribojamas 6 mėnesiais po galutinio sprendimo įsigaliojimo. Kad konstitucinis skundas netaptų nepagrįstu sprendimo vykdymo atidėjimu, nustatyta, kad „konstitucinio skundo padavimas, išskyrus atvejus, kai Konstitucinis Teismas nusprendžia kitaip, nesustabdo priimto sprendimo vykdymo“ (LVKTĮ 19.2 str. 5 d.). Konstitucinis Teismas iki galo neišsprendė galutinės instancijos ir su tuo susijusio 6 mėnesių apskundimo termino klausimo: 2003 04 23 Latvijos Konstitucinio Teismo byloje Nr. 2002-20-0103 buvo pareikšta atskiroji teisėjo Andrejs Lepse nuomonė, kuria teisėjas teigė, jog Konstitucinis Teismas iš viso neturėjo priimti šio skundo, kadangi buvo praleistas konstitucinio skundo 6 mėnesių padavimo terminas. Tai yra terminas turėjo būti skaičiuojamas ne nuo teismo sprendimo, bet nuo Generalinio Prokuroro sprendimo, kadangi jis yra paskutinė instancija, kuriai gali būti apskustas leidimo dirbti su slaptais dokumentais neišdavimo sprendimas, kadangi bendrosios kompetencijos teismai nesprenė dėl teisės normų, ginčijamų pareiškėjo. Atskirąja nuomone buvo pareikšta, jog šioje byloje Konstitucinis Teismas viršijo savo įgaliojimus, pažeidė konstitucinio teismo proceso inicijavimo terminų ribas.

---

⁶² Pvz.: Latvijos KT sprend. 2003 04 23 Nr. 2002-20-0103, 2005 01 04 Nr. 2004-16-01, , 2005 02 15 Nr. 2004-19-01, 2005 10 17 Nr. 2005-07-01, 2006 02 06 Nr. 2005-17-01, 2006 03 14 Nr. 2005-18-01.

Tačiau įstatymas numato aukščiau paminėto įstatymo išimtis: „jeigu konstitucinio skundo svarstymas yra visuotinės svarbos, arba jei teisių gynimas bendrosiomis teisių gynimo priemonėmis negali užkirsti kelio esminei žalai, kuri gali atsirasti pareiškėjui, Konstitucinis Teismas gali priimti sprendimą dėl skundo peržiūrėjimo iki to kol bus išnaudotos visos teisės gynybos priemonės. Bylos iškėlimas Konstituciniame Teisme sustabdo civilinės, baudžiamosios ar administracinės bylos nagrinėjimą bendrosios kompetencijos teisme iki kol bus priimtas Konstitucinio Teismo sprendimas“ (LVKTĮ 19.2 str. 3 d.).

Tai pažangi norma, garantuojanti savalaikę asmens ir efektyvią pažeistų teisių gynybą. Visų pirma, taip pabrėžiamas vienas iš pagrindinių teisinės valstybės principų – valdžių atribojimas. Iš to seka, kad egzistuoja teisminė kontrolė virš įstatymų leidimo ir vykdomosios valdžios. Nei viena teisės norma ar vykdomosios valdžios veikla negali išvengti teismo kontrolės, jei ji kelia pavojų asmeniui. Iš vienos pusės Teismas apskritai turi teisminę valdžią ir Konstitucinis Teismas, kaip jo sudedamoji, dalis turi garantuoti kitų dviejų valdžių kontrolę. Konstitucinio Teismo teisminė kompetencija yra anapus bendrosios kompetencijos teismų ir yra suprantamas taip siaurai kaip tik įmanoma. Visų pirma tai liečia konstitucinio skundo bylas⁶³. Tai įstatyminė norma, suteikianti Latvijos konstituciniam modeliui savitumo.

Pagal Latvijoje įtvirtintą konstitucinio skundo modelį, skundas negali būti paduotas dėl teismų sprendimų:

1. jei teismas nepritaikė norminio teisės akto, kurį turėjo taikyti;
2. jei teismas pritaikė norminį teisės aktą, kurio turėjo netaikyti;
3. jei teismas netinkamai aiškino norminį teisės aktą.

Visuomenėje egzistuoja nerašyta „blogos valdžios“ prezumpcija, Latvijos siauro objekto konstitucinio skundo modelio pasirinkimas lėmė, jog konstitucinė kontrolė nebuvo „suplakta“ į bendrą „valdžios“ sampratą. Konstitucinis Teismas ne kartą pabrėžė, jog ne Konstitucinio Teismo pareiga yra spręsti, kaip teisės normos yra aiškinamos, ar turėtų būti taikomos kiekvienu atveju⁶⁴ ir sutinkamai su LVKTĮ 19.2 str. 1 d. Konstitucinio Teismo pareiga yra nustatyti ginčijamos normos atitiktį pagrindinėms teisėms, numatytomis Konstitucijoje, bet ne pakeisti įstatymų leidėjo laisvę dėl jo požiūriu racialesnių sprendimų⁶⁵. Konstitucinis Teismas sustiprino valdžių tarpusavio kontrolės ir atsvaros mechanizmą konstatuodamas valdžių padalijimo principą: Konstitucinis Teismas turi susilaikyti nuo politinių sprendimų vertinimo, kadangi šie sprendimai yra

---

⁶³ Pededze Dz., Konstitucionnaja žaloba v Latvii...

⁶⁴ 2005 01 04 Latvijos KT sprend. Nr. 2004-16-01.

⁶⁵ 2005 02 15 Latvijos KT sprend. Nr. 2004-19-01.

demokratiškai įteisinto įstatymų leidėjo kompetencijoje⁶⁶. Kita vertus, Konstitucinio Teismo sprendimuose yra suformuota rekomendacinio pobūdžio praktika: pvz. Konstitucinis Teismas **prašo** Seimą **atkreipti dėmesį** (paryškinta aut.) į faktą, jog Administracinio proceso įstatymo 3 skyrius sukuria iliuziją, jog draudžiama administraciniame procese kreiptis dėl teisės normų, inkorporuotų į kitus norminius aktus. Vadinasi, tos normos nauja išraiška turėtų būti apgalvota/įvertinta⁶⁷.

Bylos (ne)iškėlimo stadija. Latvijos Konstituciniame Teisme dirba septyni teisėjai ir 41 teismo darbuotojas, įskaidant ir tuos, kurie padeda vykdyti teismines funkcijas ir tuos, kurie vykdo ne teismines funkcijas (techninis personalas, valytojai, vairuotojai ir kt.).

Pirmine skundų „atsisijojimo“ stadija galime laikyti Konstitucinio Teismo pirmininko sprendimą, kuris iš gautų prašymų turi būti laikomas skundu. LVKTĮ 67 str. Numato, kad kreipimasis negali būti pripažintas pareiškimu, jei jis neatitinka įstatyme numatytų normų. Vadinasi, pirmininkas neperduoda tokių pareiškimų Kolegijai. Teismo departamentas registruoja visus gautus prašymus ir persiunčia juos Konstitucinio Teismo pirmininkui, kuris (jo nesant, pavaduotojas) susipažįsta su korespondencija ir priima sprendimą. Po to pirmininkas paprašo patarėjų paruošti tinkamus dokumentus: laiškų metmenis pareiškėjams, ar nukreipiamuosius dokumentus siųsti skundus Kolegijai. Jei skundas neatitinka keliamų reikalavimų, teismas pareiškėjui išsiunčia laišką, kuriame nurodomi reikalavimai ir paaiškinamas įstatymas (teismas turi apie 10 skirtingų laiškų standartų).

Vadovaujantis Konstitucinio Teismo procedūrų taisyklių 68 punktu – Teismo pirmininkas per tris dienas išsprendžia kreipimosi (skundo) perdavimo Kolegijai klausimą.

Teismo pirmininkui atliekant „pirminę“ atranką svarbus yra kvalifikuoto personalo vaidmuo: Teismas turi tris patarėjus (pirmininko, pavaduotojo ir Teismo), kurie atlieka funkcijas, dalinai susietas su konstitucinių skundų pirmine analize (korespondencijos ruošimu, daliniu dalyvavimu rengiant įvertinimo projektus)⁶⁸.

Pareiškimą Konstituciniam Teismui išanalizuoja ir sprendimą dėl bylos iškėlimo priima Konstitucinio Teismo teisėjų Kolegija (kurių yra keturios) iš trijų teisėjų. Kolegijos steigiamos absoliučia Konstitucinio Teismo teisėjų balsų dauguma, vieneriems metams.

Kolegijų posėdžiai uždari, juose dalyvauja tik kolegijos nariai. Esant būtinumui Kolegija gali kviesti pareiškėją, Konstitucinio Teismo darbuotojus, ar kitus asmenis (LVKĮ 20 str. 4 d.).

---

⁶⁶ 2005 11 11 Latvijos KT sprend. Nr. 2005-08-01, 9 p.

⁶⁷ 2005 01 04 Latvijos KT sprend. Nr. 2004-16-01. 18 p.

⁶⁸ Nors literatūroje teigiama, kad bus įsteigtas etatas konsultantui, kuris ruošų dokumentų projektus prieš perduodant konstitucinį skundą Kolegijoms, tačiau kol kas tokio etato nėra.

Kolegijos sprendimas dėl bylos (ne)iškėlimo – neskundžiamas (LVKĪ 20 str. 8 d.). Šioje įstatymo normoje išvelgiamas reglamentavimo trūkumas: nenumatyta galimybė, tuo atveju, jei sprendimas dėl bylos (ne)iškėlimo nevienbalsis, svarstyti jį visa Teismo sudėtimi.

LVKĪ 20 straipsnis numato atvejus, kad Kolegija gali atsisakyti kelti bylą tiek pagal pareiškimus, tiek pagal individualius kreipimus:

1. byla ne žinybinga Konstituciniam Teismui;
2. pareiškėjas neturi teisės paduoti pareiškimą;
3. pareiškimas neatitinka LVKĪ 18 ar 19 – 19.2 straipsnio reikalavimų;
4. pareiškimas buvo paduotas dėl jau išnagrinėto skundo.

Sprendžiant konstitucinio skundo priėmimo klausimą, kolegija gali atsisakyti priimti, jei konstituciniame skunde nurodytas juridinis pagrindas yra akivaizdžiai nepakankamas keliamam reikalavimui. Tai garantinė norma, kad Konstitucinis Teismas nebūtų apkrautas nepagrįstais skundais. Ši norma yra įpareigojanti Kolegiją ir yra susijusi su kitu klausimu: konstitucinio skundo trūkumų šalinimu, bei galimumu (jei iš pateikto skundo, nors ir nėra teisinio pagrindo jį priimti, tačiau nurodoma norma pažeidžia aukštesnės galios teisinės normos reglamentuojamus santykius) savo (Konstitucinio Teismo) iniciatyva kelti bylą (tokios galimybės Latvijos teisinėje sistemoje nėra). Kaip teigiama, praktikoje tokie skundai yra persiunčiami Valstybės Žmogaus teisių Biurui⁶⁹.

Konstitucinio Teismo Kolegija turi teisę atsisakyti inicijuoti bylą tik tuo atveju, jei skundo teisinis pagrindimas yra akivaizdžiai nepakankamas. Savo ruožtu, ji turi įpareigojimą daryti tai, jei nėra teisinio pagrindimo. Priešingu manymu, būtent, kad Konstitucinio Teismo Kolegija, jau tirdama konstitucinį skundą ir priimdama sprendimą inicijuoti bylą, ar atsisakyti tai daryti, turi nustatyti, kad pagrindinės asmens teisės buvo pažeistos, galėtų prieštarauti Konstitucinio Teismo teisenos logikai, nustatytai įstatymo. Faktas, ar pagrindinės pareiškėjo teisės, nurodytos konstituciniame skunde, buvo pažeistos turi būti konstatuotos Konstitucinio Teismo sprendime⁷⁰.

Vertinant Latvijoje įtvirtintą „pseudo“ konstitucinį modelį, galima teigti, jog konstitucinio skundo įvedimas Latvijoje turėjo tokius privalumus:

1. pasirinkus siauros apimties konstitucinį skundą, sustiprintas valdžių tarpusavio kontrolės ir atsvaros mechanizmas;
2. individui suteikta efektyvi teisė ginti savo teises nuo neatitinkančių Konstitucijos norminių teisės aktų pažeidimų;

---

⁶⁹ Endzicž A., Procedure and Practice of the Constitutional Court: Latvian experience and requirements// Workshop on the „Functioning of the Constitutional Court of the Republic of Latvia“ 1998 02 17.

⁷⁰ Pededze Dz., The Staff of the Constitutional Court and the Constitutional Complaint// European Commission for Democracy through Law, 2003 04 22.

3. individualūs skundai dažnai iškelia visai visuomenei aktualias problemas⁷¹;
4. pasiteisino ir Konstitucinio Teismo darbo organizavimo modelis.

Išskyrus privalumus, galima paminėti ir trūkumus, kuriuos akcentuoja patys Latvijos konstitucinės teisės atstovai ir kurių nėra daug (siekis nuo „pseudo“ skundo pereiti prie „klasikinio“ konstitucinio skundo): individui suteikta tik dalinė teisė ginti savo pagrindines teises Konstituciniame Teisme: netikrinami tie teisių pažeidimų faktai, jeigu jie padaryti bendrosios kompetencijos teismų arba administraciniais teisės aktais. O kaip tik dėl tokių atvejų daugiausiai ir skundžiasi asmenys⁷². Manychiau, jog tai yra natūraliai kylantis poreikis, susijęs su konstitucinio skundo instituto teisinės praktikos evoliucija.

2.2. Lenkijos konstitucinio skundo modelis

Lenkijos Respublikos Konstitucija, priimta 1997 m. balandžio 2 d., 79 straipsnio 1 dalyje tiesiogiai įtvirtino konstitucinio skundo institutą: *„kiekvienas asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės buvo pažeistos, turi teisę įstatymo nustatytais pagrindais kreiptis į Konstitucinį Tribunalą su skundu dėl įstatymo ar kito norminio teisės akto, kuriuo remdamasis teismas ar viešojo administravimo institucija priėmė galutinį sprendimą dėl jo teisių, laisvių arba dėl jo pareigų, įtvirtintų Konstitucijoje, atitikties Konstitucijai“*. Konstitucijos 188 straipsnyje 5 dalyje įtvirtinta Konstitucinio Tribunalo kompetencija nagrinėti konstitucinius skundus, o 191 str. 1 d. 6 p. nurodoma, jog subjektai, įvardinti Konstitucijos 79 str., dėl šiame straipsnyje nurodytų klausimų turi teisę kreiptis į Konstitucinį Tribunalą.

Lenkija pasirinko konstitucinio skundo dėl teisės normos modelį: su skundu galima kreiptis tik dėl įstatymo ar kito norminio teisės akto <...> atitikties Konstitucijai. Konstitucinėje normoje tiksliai išdėstyti konstituciniam skundai keliami reikalavimai, kurių turinys yra atskleidžiamas konstitucinėje jurisprudencijoje.

Konstitucinio skundo subjektai ir sąlygos. Subjektai, galintys kreiptis į Latvijos Respublikos Konstitucinį Teismą, išvardinti Konstitucijos 191 straipsnyje: Respublikos Prezidentas, Seimo pirmininkas, Senato pirmininkas, Ministrų Tarybos pirmininkas, 50 deputatų, 30 senatorių, Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas, Generalinis Prokuroras, Aukščiausiųjų Kontrolės rūmų pirmininkas, Piliečių teisių gynėjas; Nacionalinė Teismų taryba Konstitucijos 186 straipsnio 2 dalyje numatyta apimtimi; teritorinės savivaldos vienetų sprendimus priimančios institucijos; nacionalinės profesinių sąjungų institucijos ir nacionalinės darbdavių organizacijų bei profesinių organizacijų vadovaujančios institucijos; bažnyčios ir

⁷¹ Pededze Dz., Konstitucionnaja žaloba v Latvii...

⁷² Pededze Dz., The Staff of the Constitutional Court ...

tikėjimo organizacijos; subjektai, nustatyti 79 straipsnyje, jame nurodyta apimtimi; ir Konstitucijos 193 straipsnyje: kiekvienas teismas gali pateikti teisinį klausimą dėl norminio akto atitikties Konstitucijai, ratifikuotoms tarptautinėms sutartims ar įstatymui, jeigu nuo atsakymo į teisinį klausimą priklauso teismo nagrinėjamos bylos sprendimas.

Konstitucinio skundo subjektu yra „*kiekvienas...*“ – ši sąvoka konstitucinėje skirtingų šalių jurisprudencijoje aiškinant asmens teises ir laisves yra traktuojama panašiai. Lenkijos Konstitucija individą įvardina: žmogus, pilietis, kiekvienas, visi, užsienietis. Turėtume prisiminti Latvijos „*bet kurio asmens teisę...*“ ir pažymėti, jog Lenkijos konstitucinėje jurisprudencijoje ši sąvoka aiškinama analogiškai: pareiškėju gali būti bet kurie asmenys, jeigu jie gali būti tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos teisės ar laisvės subjektais:

1. piliečiai ir ne piliečiai;
2. užsieniečiai, asmenys be pilietybės (Konstitucijos 37 str. 2 d. įtvirtina, jog naudojimosi Konstitucijos užtikrinamomis laisvėmis ir teisėmis išimtyms užsieniečiams gali būti nustatomos tik įstatymu);
3. juridiniai asmenys.

Pažymėtina, jog naudojimasis konstitucinio skundo institutu užsieniečiams yra ribojamas Konstitucijos 79 str. 2 d.: kreiptis į Tribunalą negalima Konstitucijos 56 str. įtvirtintų teisių atžvilgiu. Tai yra užsieniečiai neturi teisės kreiptis į Tribunalą dėl prieglobsčio teisės ir pabėgėlio statuso suteikimo.

Juridinių asmenų galimybė kreiptis su konstituciniu skundu į Tribunalą yra tiesiogiai įtvirtinta jau minėtame Konstitucijos straipsnyje: nacionalinės profesinių sąjungų institucijos ir nacionalinės darbdavių organizacijų bei profesinių organizacijų vadovaujančios institucijos; bažnyčios ir tikėjimo organizacijos, jei jie atitinka reikalavimus⁷³, arba tam tikros konstitucinės teisės ar laisvės yra konstatuojamos Tribunalo jurisprudencijoje: konstitucinio skundo institutu gali naudotis taip pat ūkio subjektai⁷⁴.

Aptariant konstitucinio skundo subjektą, pažymėtina, jog Piliečių teisių gynėjas gali būti laikomas „tarsi papildomu“ konstitucinio skundo subjektu: Piliečių teisių gynėjas yra informuojamas apie iškeltą bylą dėl pažeistų konstitucinių teisių ir jam suteikiama teisė įsitraukti į procesą savo nuožiūra per 60 dienų nuo informacijos gavimo dienos (Konstitucinio Tribunalo įstatymo 27 str. 8 d., 33 str., 51 str.).

⁷³ Lenkijos KT 1998-04-06 sprend. Nr. Ts 9/98; 1999-02-24 nut. Nr. SK4/98, 2000-03-21 sprend. Nr. SK 6/99.

⁷⁴ Lenkijos KT 1999-06-08 nut. Nr. SK12/98 pažymėjo, jog nuosavybės teisė ar ūkinės veiklos laisvė priklauso ne tik fiziniams asmenims, bet ir ūkio subjektams.

Būtina sąlyga konstitucinio skundo priėmimui yra konstitucinį skundą paduodančio asmens konstitucinės teisės ar laivės pažeidimas ginčijama nuostata. Tariamas pažeidimas turi būti susijęs su pareiškėjo ginčijama nuostata individualioje byloje. Teisės ir laisvės, kurios tariamai buvo pažeistos, ir tokio pažeidimo būdas turi būti tiksliai ir konkrečiai pažymėtos konstituciniame skunde (Lenkijos Konstitucinio Tribunolo įstatymo 47 str. 1 d. 2 p.). T.y. asmuo, konstitucinio skundo subjektu tampa tik tuomet, kai norminio akto pagrindu priimtame individualiame sprendime konstitucinių teisių ar laivių pažeidimas yra asmeninis, tiesioginis, aktualus. Nesant šios sąlygos, subjektas laikomas netinkamu skundo subjektu.

Formali konstitucinio skundo išraiška. Specifinis reikalavimas nustatytas PLKTI 48 str. 1 d.: konstitucinį skundą privalo parengti advokatas arba juriskonsulas (juristas). Advokatas arba juriskonsulas privalo parengti ir skundą, jei išankstinio tyrimo stadijoje yra atsisakoma priimti skundą. Išimtinė teisė asmeniškai parengti skundą suteikiama teisėjams, prokurorams, notarams, teisės mokslų profesoriams ar habilituotiems daktarams.

Konstitucinio skundo pagrindas ir sąlygos. „...kurio konstitucinės teisės ar laisvės buvo pažeistos“. Konstituciniu skundu galima ginti Konstitucijoje įtvirtintas teises ir laisves, išskyrus, kaip jau minėta, Konstitucijos 79 str. 2 d. ir 56 str. numatytą užsieniečių teisę gauti prieglobstį ir pabėgėlio statusą. Neatsiejamas nuo šio reikalavimo ir su juo sistemiškai susijęs yra ginčijamo norminio akto atitiktis Konstitucijai, o ne kokiam kitam norminiam teisės aktui (ginti savo konstitucines teises remiantis Konstitucija).

Konstitucinės asmens teisės, laisvės ir pareigos yra detalizuotos Konstitucijos II skyriuje „Žmogaus ir piliečio laivės, teisės ir pareigos“. Konkrečios teisės ir laisvės yra saugomos sekančiose dalyse: „Asmeninės teisės ir laisvės“, „Politinės teisės ir laisvės“, „Ekonominės, Socialinės ir kultūrinės teisės ir laisvės“. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, kad II skyrius pradedamas dalimi „Bendrieji principai“. Šioje Konstitucijos dalyje įtvirtinti proporcingumo, lygiateisiškumo ir kiti principai kelia daug diskusijų. Tribunolas svarsto, ar iš šių principų išplaukiančios teisės gali būti savarankišku konstitucinio skundo pagrindu (t.y. ar konstitucinis skundas, paduodamas dėl lygiateisiškumo principo pažeidimo galutiniame sprendime yra pažeista konkreti asmeninė konstitucinė teisė), ar vis dėl to, tokiu atveju konstitucinis skundas, neliečia paties galutinio sprendimo, bet liečia tik objektyviosios teisės pagrindą⁷⁵. Kol kas įvairios Tribunolo Kolegijos neparodė sutarimo dėl to, ar Konstitucijos 32 str. numatytas lygybės principas gali sudaryti savarankišką pagrindą konstitucinio skundo teisenoje. Laikomasi nuomonės, jog lygybės principas negali būti išimtinai vienintelis konstitucinio skundo pagrindas. Tribunolas nurodo, jog pareiškėjas

---

⁷⁵ Lenkijos KT 2001 10 24 sprend. Nr. SK 10/01.

gali tik remtis šiuo principu kartu esant kitai Konstitucijoje įtvirtintai sąlygai, kuri garantuotų asmeniui apibrėžtą teisę ar laisvę⁷⁶.

Tame pačiame sprendime Tribunolas pripažino, jog Konstitucijos 32 str. lygybės principas išreiškiamas ir kaip savarankiškos teisės principas ir kaip šios normos vedinys – subjektyvi teisė būti traktuojamam lygiai su visais. Tačiau ši teisė, anot Tribunolo, vis tiek turi „metateisės“/„antro laipsnio teisės“ prigimtį tuo požiūriu, kad egzistuoja tik kartu su kitomis apibrėžtomis teisės normomis ar konkrečiais viešosios valdžios veiksmais. Kada šios normos ar veiksmai neturi tiesioginio ryšio su individualiomis teisėmis ir laisvėmis, nurodytomis Konstitucijoje, teisė būti traktuojamam lygiu su visais, galima sakyti neturi konstitucinės teisės prigimties. Ko pasėkoje, ji negali būti ginama pagal Konstitucijos 79 str. Tai reiškia, negali būti konstitucinio skundo pagrindu ir tuomet tokia pažeista teisė yra ginama alternatyviomis priemonėmis (Konstitucijos 80 str., 208 str. 1 d.)⁷⁷.

Svarbus Lenkijos konstitucinio skundo modelio bruožas yra tai, kad peržiūrėti konstituciniai pagrindai yra apriboti pareiškėjo nurodytomis konstitucinėmis nuostatomis. Tik nuostatos, darančios įtaką pareiškėjo subjektyvioms teisėms ir laisvėms gali būti tinkamas pagrindas konstituciniam normų peržiūrėjimui. Konstitucijos 79 str. 1 d. paskutinės dalies išdėstymas patvirtina išvadą, kad vienintelis priimtinas pagrindas konstitucinei teisei yra nuostatos, garantuojančios tas teises ir laisves, kurios buvo galutinio sprendimo, priimto teismo, ar viešojo administravimo subjekto, dalykas.

Nesutikdamas su aukščiau paminėtu Tribunolo sprendimu teisėjas Lech Garlicki parašė atskirąją nuomonę, kurioje teigė: Konstitucijos 32 str. turi būti aiškinamas ne tik kaip įpareigojimas elgtis su „kiekvienu“ lygiai su kitais taikant konstitucines teises ir laisves, bet ir kaip įpareigojimas elgtis su „kiekvienu“ vienodai viešajai valdžiai atliekant visus veiksmus. Taigi, jei duotoji asmens teisė neturi konstitucinio statuso, bet yra savarankiškai reguliuojama įprastu įstatymu, įstatymų leidėjas privalo atsižvelgti į privalomumą užtikrinti vienodą lygų traktavimą visų, kuomet reglamentuoja tą teisę. Jeigu konstitucinė teisė būti traktuojamam lygiu turi asmens subjektyvios teisės prigimtį (ko Tribunolas neginčija) tuomet, neįtraukimas šios teisės į konstitucinio skundo ginamų teisių sferą būtų galimas tik tuomet, jei Konstitucija tai aiškiai numatytų (kaip tai padaryta santykiuose su užsieniečiais Konstitucijos 79 str.2 d.). Tokia išimtis negali būti nei preziumuojama, nei numanoma iš aiškinimo, apibūdinančio šią teisę kaip metateisę/ „antro – laipsnio“ teisę. Kuomet Konstitucija įtvirtina teisę arba laisvę, ji yra ginama Konstitucijos 79 str. Kiti alternatyvūs aiškinimai yra priešingi reikalavimui aiškinti Konstituciją, atsižvelgiant į tinkamiausią būdą, kad

---

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Ten pat.

būtų užtikrintos asmens teisės ir laisvės. Kiti keturi teisėjai, parašę atskiras nuomones palaikė išdėstyta poziciją⁷⁸.

Plačiai išdėstyta pozicija atspindi tam tikrus kylančius sunkumus, formuojant konstitucinę doktriną žmogaus teisių ir laisvių apsaugos kontekste, apibrėžiant kompetencijos ribas, konstitucinio skundo pagrindo ribas. Manytina, jog tai yra siauro objekto konstitucinio skundo ypatumas (prisiminkime: nėra baigtinio žmogaus teisių ir laisvių sąrašo): ribos tarp konkrečios (įvardintos *expressis verbis*) konstitucinės teisės ar laisvės ir „sukonkretintos“ (ne)konstitucinės teisės ar laisvės (išaiškintos/atskleistos konstitucinėje jurisprudencijoje) nustatymas.

Lenkijos Tribunolas yra linkęs laikytis pozicijos (kuri, beje, nėra nuosekli), kad bendri principai nesudaro savarankiško konstitucinio skundo pagrindo, jei pareiškėjas jų nesusieja su konkrečia subjektine pažeista konstitucine teise ar laisve, sąlygojančia pareiškėjo teisinę padėtį⁷⁹.

Kita problema, su kuria susiduria Tribunolas: ar konstitucinės programinės normos⁸⁰ sudaro konstitucinio skundo pagrindą. Tribunolas byloje Nr. Ts 71/03⁸¹ teigė, jog Konstitucijos normos, turinčios „programinį“ turinį, yra tokios normos, kurių turinys yra skirtas Valstybei. Sistemiskai aiškinant: Konstitucijos 81 str. nurodytas teises galima ginti neperžengiant įstatymo nustatytų ribų. Individualaus kreipimosi pagrindą nulemia tai, kad teisės gali būti apribotos įstatymu. Tai yra turinio įgyvendinimo būdo nustatymas yra paliekamas įstatymų leidėjui. Pareiškėjas byloje nurodė aiškaus reguliavimo, kuris leistų diferencijuoti iškeldinimo pagal Kooperatyvo įstatymą (1982) adresatus **nebuvimą** (paryškinta aut.). Tribunolas pasisakė, jog *de lege ferenda* įvertinimas nepatenka į jo jurisdikciją, kadangi Tribunolas atlieka tik negatyvaus įstatymų leidėjo funkciją, t.y. tik tų normų, kurios jau yra sukurtos ir privalomos, t.y. teisės ar laisvės turinys turi būti išreikštas tiksliai. Tačiau programinės normos (ekonominės ir socialinės teisės) gali būti konstitucinio skundo pagrindu, jei:

1. įstatymų leidėjas pritaikė priemones, kuriomis negali būti pasiektas konstitucinis tikslas;
2. asmens teisė įstatymu apribota taip, kad pažeidžiama tos teisės esmė;
3. įstatyminiu reguliavimu nepaisoma teisės minimumo, kurį žymi jos esmė⁸².

---

⁷⁸ Teisėjas Marek Safjan teigė, jog šios teisės gynimas – visada yra nukreiptas į asmens gynybą. Diferenciacija, kaip nurodė Tribunolas, yra nesuprantama ir sutartinė. Formali teisės būti traktuojamam lygiai su kitais prigimtis reikalauja, kad į ją reikia atsižvelgti visame teisės reglamentavime, o ne tik konstitucinių teisių ir laisvių sferoje. Dar daugiau, būtinybė taikyti šį principą yra netgi svarbesnė tuose santykiuose, kurie nėra kitų konstitucinių garantijų dalykas.

⁷⁹ Lenkijos KT 2001 10 24 sprend. Nr. SK 10/01, 2003 04 15 nut. Nr. SK 4/02, 2004 10 06 nut. Nr. SK 23/02.

⁸⁰ Programinėmis normomis vadinamos nuostatos, įtvirtinančios viešosios valdžios veiklos kryptis ir tikslus. žr.: Staugaitytė V. Konstitucinis skundas: Lenkijos Respublikos patirtis// Justitia, 2006, Nr. 1 (59), p. 35.

⁸¹ Lenkijos KT 2003 09 03 sprend. Nr. Ts 71/03.

⁸² Lenkijos KT 2001 05 14 nut. Nr. SK 1/00: cituota iš: Staugaitytė V. Konstitucinis skundas: Lenkijos Respublikos patirtis//Justitia, 2006, Nr. 1 (59), p. 35.

Konstitucinio skundo objektas ir sąlygos. Vertinant platų subjektų, galinčių kreiptis į Konstitucinį Tribunalą, ratą, galime daryti prielaidą, sąlygojančią konstitucinio skundo modelio ypatumus: atsižvelgiant į tai, jog kreipimasis į Tribunalą yra teisinės valstybės užtikrinimo bei formavimo būdas (eliminuojant nekonstitucinį reglamentavimą) ir šiuo instrumentu gali pasinaudoti įvairios institucijos, gindamos savo kompetencijai priskirtą sritį (kadangi yra daug subjektų teisinės valstybės teisės sistemos kūrimas yra išskaidomas į daugelį sudėtinių dalių, priežiūrą pavedant tam tikram subjektui ir taip yra apimamos įvairios žmogaus teisių ir laisvių bei valstybės valdžios įgyvendinimo sritys, atsiranda konkreti atsakomybė) konstitucinio skundo apimtis yra susiaurinama, apribojama individualiu konkrečias konstitucines konkretaus asmens teises pažeidžiančiu aktu, kuriame taikytos nekonstitucinės teisės normos. Tokia išvada daroma ne todėl, kad šio konstitucinio skundo modelio nebūtų galima taikyti, nesant tokiam plačiam subjektų, galinčių kreiptis į Tribunalą sąrašui, bet dėl tos priežasties, kad esant tokiai situacijai, galima išoriškai (ne vien tik vertinant skundo instituto įvedimo į teisės sistemą padarinius kaip privalumus) pateisinti siauro objekto konstitucinio skundo modelio pasirinkimą.

„...dėl įstatymo ar kito norminio teisės akto, kuriuo remdamasis <...> priėmė galutinį sprendimą <..>“.

Pažymėtina, jog Lenkijoje įtvirtinto konstitucinio skundo objektas yra tapatus Latvijos konstitucinio skundo objektui: skundu negalima ginčyti teismo (viešojo administravimo institucijos) sprendimo teisingumo. Tai yra skundas negali būti paduotas dėl teismų (viešojo administravimo institucijos) sprendimų:

1. jei nepritaikė norminio teisės akto, kurį turėjo taikyti;
2. jei pritaikė norminį teisės aktą, kurio turėjo netaikyti;
3. jei netinkamai aiškino norminį teisės aktą.

Tribunolas 2001 02 06 sprendime Ts139/00⁸³ išaiškino, jog konkrečioje normų kontrolėje vietiniai teisės aktai gali taip pat būti konstitucinio skundo dalyku (skirtingai nei abstrakčios normų kontrolės atveju (Konstitucijos 188 str.)), jei tie aktai apima bendras ir abstrakčias teisės normas ir gali būti įtraukti į visuotinai privalomą teisę.

Konstitucijoje įvardinta „galutinio sprendimo“ byloje sąlyga sukonkretinta Lenkijos Konstitucinio Tribunolo įstatymo (toliau PLKTI) 46 str.: *„...tik išnaudojus visas teisinės gynybos priemones, jeigu jos yra numatytos...“.* Reikalavimas išnaudoti visas teisinės gynybos priemones remiasi aiškinimu, jog dviejų – trijų instancijų teismų sistema suteikia asmeniui galimybę įrodyti/sukelti abejonę teismui dėl normos, pažeidžiančios jo teises prieštaravimo konstitucinėms teisėms

---

⁸³ Tribunolas sprendė ginčą, kuriame asmuo ginčijo vietinio atliekų tvarkymo organizavimo planą, patvirtintą Vroclavo savivaldybės tarybos.

(nepamirškime, jog visi teismai, vykdydami teisingumą remiasi ir yra įpareigoti taikyti Konstituciją). Ši įstatymo nuostata, užkerta kelią tokiems skundams, kuomet teismų ar viešojo administravimo subjektų priimti sprendimai tapo galutiniai tik tuo požiūriu, jog suinteresuotam asmeniui nepavyko išnaudoti visų leidžiamų apskundimo priemonių esamoje procesinėje teisės sistemoje. Konstitucinis skundas gali būti kaip priemonė tik tada, kai pareiškėjas neturi jokių alternatyvių galimybių tęsti procesą savo byloje teisme, ar viešojo administravimo institucijoje⁸⁴. Tai objektyvus įstatymo reikalavimas. Tribunolas pateikė ir „galutinio sprendimo“ sampratą: Konstitucijos 79 str. įtvirtintas galutinio sprendimo reikalavimas yra išpildytas, kuomet sprendimas (dėl to paties dalyko ir bylos apimties) turėtų (galėtų) būti kitoks, jei teisės norma, kurios turinys ginčijamas, negaliojotų. Be to, lemiamos reikšmės neturi aplinkybė, ar organas, priimdamas galutinį sprendimą, aiškiai nurodė pareiškėjo ginčijamą nuostatą⁸⁵.

Išimčių iš šio reikalavimo įstatymas nenumato (palyginkime Latvijos Konstitucinio Teismo įstatymo 19.2 str. 3 d.).

Konstituciniam skundai paduoti įstatymas nustato 3 mėnesių terminą nuo įsiteisėjusio galutinio sprendimo įteikimo pareiškėjui dienos (PLKTI 46 str. 1 d.). Jeigu skundą pateikiantis asmuo neišgali sumokėti advokatai (juriskonsului) už konstitucinio skundo parengimą (tai imperatyvus teisinis atstovavimas), tuomet jis turi teisę PLKTI 48 str. 2 d. nustatyta tvarka kreiptis į teismą su prašymu paskirti jam advokatą (juriskonsulą). Kol teismas išnagrinėja šį prašymą 3 mėnesių apskundimo terminas yra sustabdomas. Tribunolas išaiškino, jog „termino skaičiavimas neturi prasidėti“, kaip parašyta PLKTI 48 str. 2 d., reiškia, kad po kreipimosi *ex officio* į teismą pagal gyvenamąją vietą, 3 mėnesių terminas nepradedamas skaičiuoti nuo pradžių, bet yra apribojamas ta laiko apimtimi, kuri lieka nuo galutinio sprendimo įteikimo iki prašymo dėl atstovo skyrimo pateikimo teismui. Po sprendimo dėl atstovo skyrimo termino skaičiavimas tęsiasi⁸⁶.

Bylos (ne)iškėlimo stadija. Lenkijos Konstituciniame Tribunole dirba penkiolika teisėjų.

Konstitucinio skundo proceso ypatumai numatyti PLKTI 49 – 51 straipsniuose, 59 str. 2 d.

Galima išskirti dvi konstitucinių skundų priimtimumo „filtravimo“ stadijas. Preliminarią gautų dokumentų atranką atlieka ir išskirsto juos į procesinius teismo dokumentus ir kitos prigimties dokumentus 2001-11-01 įsteigtas Preliminarios konstitucinių skundų ir pareiškimų patikros skyrius, kuris pagal Konstitucinio Tribunolo reglamentą: a) priima konstitucinius skundus; b) atlieka c) registruoja konstitucinius skundus nustatytoje programose; d) ruošia dokumentų projektus ir nurodymus, taip pat atlieka teisėjų nurodymus dėl konstitucinio skundo e) suteikia

⁸⁴ Lenkijos KT 2001 02 13 sprend. Nr. Ts 189/00.

⁸⁵ Lenkijos KT 2001 02 06 sprend. Nr. Ts 139/00.

⁸⁶ Lenkijos KT 2003 09 03 sprend. Nr. Ts 71/03.

informāciju dēļ formāliju konstitūcinio skūdo reikalavimū f) atsako ī laiškū ir peticijas, adresuotas Tribunolui ir kt. Būtent šīame skyriuje yra paruošīamas sprendimo projekta, kuris pateikīamas teisējui, nagrinējančīam konstitūcinio skūdo priimtinumā.

Po šios atrankos konstitūciniai skūdai, perduodami īšankstīnīam tyrimui. Šioje stadijoje yra atliekamos PLKTĪ 36 str. numatyto procedūros: teisējas, kuriam buvo perduotas skūdas, patikrina, ar skūdas atitinka formālius reikalavimus. Jei yra nustatomi trūkūmai, teisējas skiria septyniū dieniū terminā jiems pašalinti⁸⁷. Šioje stadijoje gali būti atsisakoma īškelti bylą, jei: a) kreipimosi argumentai yra akivaizdžiai nepagrīsti, b) per nustatyto terminā nebuvo īštaisyti trūkūmai. Pareiškējas gali apskūsti (!)⁸⁸ šī sprendimā (īšlaikomas dviejū instancijū privalomumo principas) per 7 dienas nuo sprendimo īteikimo dienos. Jei toks skūdas, nepraleidus termino yra pateikīamas nustatoma šio skūdo svarstymo data. Tribunolas, priēmēs konstitūcinī skūdā, skiria jī svarstyti teismo posēdyje. Sprendimas dēļ atsisakymo priimti konstitūcinī skūdā yra galutinis ir neskūdzīamas.

Priēmus skūdā, jī nagrinēja trijū, penkiū teisējū kolegija arba visos sudēties Tribunolas. Priēmus skūdā nagrinēti īs esmēs Tribunolas gali priimti laikīnā sprendimā sustabdyti sprendimo, dēļ kurio paduotas konstitūcinis skūdas, vykdymā, jeigu jo vykdymas galētū sukelti neatitaisomū padariniū, susijusiū su didele žala pareiškējui, arba jei to reikalauja viešas interesas arba yra svarbus pareiškējo interesas (PLKTĪ 50 str. 1 d.).

Pažymētina, jog Tribunolas, nagrinēdamas skūdā, turi nutraukti procesā, jei paaiškēja, kad sprendimas byloje yra mažareikšmis ar nepriimtinas (PLKTĪ 39 str. 1 d. 1 p.). Tai yra bene dažniausia konstitūcinio skūdo pagrīndu īskeltos bylos nutraukimo priežastis. Tribunolas 2006 06 28 sprendime SK 25/06 pasisakē kaip yra taikomas īs šio īstatymo kylantis *ne bis in idem* principas: jei procese paaiškēja, kad ginčo dalykas yra identiškā ginčo dalykui kitoje byloje, jau anksčiau īsprendstojē Tribunolo (*materiae* aspektas), tačīau abu atvejai nēra identiškī dēļ proceso iniciatoriaus (*personae* aspektas), neegzistuoja joks pagrīndas manyti, kad nutarimo paskelbimas yra apsunkintas *res iudicata* principu. Tačīau tai nereiškīa, kad norma, dēļ kurios konstitūcingumo jau yra priimtas sprendimas, yra neutrali teisinēje perspektyvoje; tokiais atvejais *ne bis in idem* principas yra stabilizuojantis situacijas, kylančias īs ankstesniū teismo galutiniū sprendimū⁸⁹.

Atkreiptinas dėmesys ī kitā proceso nutraukimo pagrīndā, tiksliau ī draudimā nutraukti procesā, jei norminis teisēs aktas neteko galios iki Tribunolui priimant sprendimā. PLKTĪ 39 str. 3

⁸⁷ Latvijoje vis dar abejojama, ar Konstitūcinio Teismo teisējo nurodymas pašalinti trūkūmus, neduoda pagrīndo suabejoti Teismo nešališkūmu.

⁸⁸ Latvijoje tokios galimybēs nēra.

⁸⁹ Lenkijos KT 2006 06 28 sprend. SK 25/06.

d. 1 p.: procesas negali būti nutrauktas, jei Tribunolo sprendimas yra būtinas, kad būtų apgintos konstitucinės teisės ir laisvės⁹⁰.

2.3. Vokietijos konstitucinio skundo modelis

Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas (toliau Konstitucija) priimtas 1949 m. gegužės 8 d., įtvirtino konstitucinės justicijos instituciją. Konstitucinis Teismas (toliau Teismas) buvo įsteigtas 1951 m. kovo 12 d. įstatymu Dėl Federacinio Konstitucinio Teismo (toliau BVerfGG). Konstitucinis skundas įtvirtintas konstituciniu lygmeniu 1969 m. sausio 29 d. Konstitucijos 93 str. 1 p. 4a d. pataisomis: „*kiekvienas asmuo, manantis, jog viešojo valdžia pažeidė vieną iš jo pagrindinių teisių arba vieną iš teisių, nurodytų 20 str. 4 d., 33, 38, 101, 103, 104 straipsniuose, gali paduoti konstitucinį skundą*“.

Vokiškasis konstitucinio skundo modelis vadinamas „klasikiniu“, plataus dalyko, plačios sampratos, skundu dėl teismo ar viešojo administravimo institucijos sprendimo konstituciniu skundu. BVerfGG 90 str. įtvirtinta, jog teisės ir laisvės, kurias galima ginti konstituciniu skundu, yra pažeidžiamos viešosios valdžios. Tai reiškia, jog pareiškėjas gali ginčyti visus viešosios valdžios aktus, kuriais yra pažeidžiamos asmens konstitucinės teisės ir laisvės, taip pat ir neveikimą (BVerfGG 94 str. 2 d.)

Vokiškąjį konstitucinio skundo modelį galima laikyti atskaitos tašku, nuo kurio prasideda kiekvienos Europos valstybės, siekiančios įvesti konstitucinio skundo institutą į savo teisės sistemą apmąstymai, įvertinimai, atsižvelgiant į duotąją situaciją: valstybės politinę atmosferą, teisinę bazę, visuomenės teisinės sąmonės lygį, materialiąsias, technines galimybes ir kitus reikšmingus faktorius. Europos skundų įvairovė tam tikra prasme yra vokiškojo skundo modifikacijos.

Vokietijos konstitucinis skundas atlieka dvi funkcijas:

1. leidžia individui inicijuoti įstatymo konstitucingumo kontrolę;
2. leidžia individui užginčyti Aukščiausiojo Teismo sprendimą⁹¹.

Konstitucinio skundo dalykas iš pirmo žvilgsnio atrodo ypač platus. Kadangi daugiausia skundų yra paduodama dėl teismų sprendimų, būtina pažymėti, jog Konstitucinio Teismo kompetencija yra ribojama konkrečių pagrindinių teisių, įtvirtintų Konstitucijoje, pažeidimu. Teismas suformavo doktriną, jog jo nagrinėjimo dalykas negali būti procesiniai sprendimai, faktų nustatymas. Konstitucinis Teismas atsiribojo nuo „paprastos teisės“, kurią priskyrė teismų kompetencijai ir suformavo nuomonę, jog Teismas turi priimti tuos konstitucinius skundus, kuriuose yra iškeliami fundamentalūs konstituciniai klausimai arba, jei besikreipiantis asmuo patirtų didelę žalą,

⁹⁰ Toks postulatą yra suformuluotas ir Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje.

⁹¹ Favoreu L., Konstituciniai teismai, 2001, p. 57.

nepriėmus pareiškimo. Pastaroji nuostata įvesta siekiant sumažinti konstitucinių skundų dėl teismų sprendimų antplūdį ir nepaversti Konstitucinio Teismo dar viena apeliacine instancija. „Didelė žala“ – Teismas vertina ne tik finansinį aspektą, (nors finansinio reikalavimo dydis ir gali turėti įtakos priimant (ar atsisakant priimti) skundą, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes), bet ir Teismo sprendimo reikšmę visuomenei (pvz. ginčas dėl pensijų).

2.3.1. Konstitucinis skundas dėl teisės normos

A) jei įstatymas tiesiogiai pažeidžia pareiškėjo teises, jis gali paduoti Konstituciniam Teismui (toliau Teismas) skundą per vienerius metus nuo įstatymo įsigaliojimo; šia teise asmuo gali pasinaudoti tuo atveju, jei asmuo yra asmeniškai, tiesiogiai ir duotuoju momentu (privalo būti visi trys išvardinti požymiai vienu metu) yra veikiamas konkretaus įstatymo nuostatų. Tačiau yra keliamas dar vienas privalomas reikalavimas: skundas nepriimamas, jei asmuo gali ginti savo teises teisme;

B) jei pareiškėjo teisės yra pažeidžiamos, kai įstatymą taiko administracinė ar teisminė institucija, skundą būtina paduoti per mėnesį nuo sprendimo priėmimo arba pranešimo apie sprendimą pareiškėjui (BVerfGG 93 str.). Toks skundas priimamas tuo atveju, jei yra išnaudotos visos įprastinės teisinės gynybos priemonės.

Teismas, vertindamas įstatymų atitiktį Konstitucijai, sau pripažįsta reikšmingas galias: a) jis nemano esąs įpareigotas išnagrinėti iš esmės visus skundus ir pats renkasi bylas, atsižvelgdamas į konstitucinės teisės evoliuciją; b) pareiškėjų reikalavimai Teismo nesaisto. Tai rodo objektyvų ginčų dėl įstatymų konstitucingumo pobūdį⁹². Teismas, vykdydamas savo funkcijas, gali pats iškelti klausimą dėl įstatymo atitikties Konstitucijai, jeigu Teisme nagrinėjamas ginčas dėl teismo ar administracinio akto suponuojama tokio įstatymo taikymą.

Konstitucinio skundo subjektai. Vokietijos Konstitucija ir Konstitucinio Teismo įstatymas (BVerfGG 90 str. 1 paragr.) teisę kreiptis į Teismą suteikia „*kiekvienam...*“ žmogui, asmeniui, pagrindinėmis teisėmis gali remtis piliečiai, kai kuriomis iš jų – užsieniečiai, privatūs ir viešieji juridiniai asmenys (Konstitucijos 19 str. 3 d. tiesiogiai įtvirtina, jog pagrindinės teisės šalyje galioja juridiniams asmenims, jeigu jiems galima pritaikyti jų esmę). Ši teisė paduoti konstitucinį skundą yra apribojama objektyvia Konstitucijoje numatyta sąlyga: tam kad galėtų paduoti konstitucinį skundą asmuo turi turėti teisę, dėl kurios pažeidimo jis kreipiasi (pvz. užsienietis negali kreiptis dėl piliečiui priskirtos teisės etc.). Turėdamas tokią pagrindinę teisę, asmuo gali kreiptis dėl jos pažeidimo, jei pažeidimas, tiesiogiai ir dabar/šiuo metu keičia pareiškėjo teisinę situaciją.

---

⁹² Favoreu L., Konstituciniai teismai, p. 61.

Konstitucinio skundo pagrindas ir sąlygos. Vokietijos konstitucinio skundo padavimo sąlygose yra tiesiogiai nurodomos tam tikros konkrečios konstitucinės teisės, dėl kurių gynimo asmuo gali kreiptis į Teismą.

„... pažeidė vieną iš jo pagrindinių teisių arba vieną iš teisių, nurodytų 20 str. 4 d., 33, 38, 101, 103, 104 straipsniuose <...>“. Pagrindinės teisės yra įtvirtintos Konstitucijos I skirsnyje „Pagrindinės teisės“, kuri sudaro 19 straipsnių, apimančių: žmogaus orumo, žmogaus teisės, pagrindinių teisių privalomumo; asmens teisės į laivę; lygybės įstatymui; tikėjimo ir sąžinės laisvės; nuomonės, mokslo ir meno; santuokos, šeimos, vaikų; švietimo; susirinkimų laisvės; susivienijimų ir koalicijų laisvės; susirašinėjimo, pašto ir ryšių slaptumo; laisvo kilnojimosi; teisės pasirinkti profesiją; karinės ir civilinės tarnybos pareigų; būsto neliečiamumo; nuosavybės, paveldėjimo teisės ir nuosavybės atėmimo; suvisuomeninimo; pilietybės, išdavimo; prieglobsčio, peticijos pagrindines teises. Taip pat Konstitucijos 20 str. numatytą teisę pasipriešinti; 33 str. piliečių lygybės, valstybės tarnybos teisę; 38 str. rinkimų teisę; 101 str. draudimo steigti nepaprastuosius teismus ir teisę kreiptis į teisėtą teisėją, 103 str. laisvės atėmimo sąlygas, įtvirtintas Konstitucijoje.

Pagrindinės teisės turi ribas (Konstitucijos 17a – 19 straipsniai), kurias nubrėžia arba Konstitucija, arba įstatymas. Kai kurias teises (tikėjimo ir pažiūrų, meno ir mokslo, susirinkimų laisvė ir prieglobsčio) gali riboti tik Konstitucija.

Konstituciniu lygmeniu saugomų pagrindinių teisių sąrašė nėra ekonominių ir socialinių teisių⁹³.

Tačiau realiai nagrinėti priimami skundai grindžiami ne vien šiais straipsniais, nes, Teismo nuomone, „pagrindinės teisės formuoja objektyvią teisinę tvarką, kurią būtina interpretuoti ne vien kaip tikslų garantijų eilę, bet kaip nuoseklią ir pilnutinę vertybių sistemą, skirtą žmogaus orumui ir laisvai jo raidai apsaugoti“. Taigi blogiausiu atveju konstituciniame skunde galima remtis kitų Konstitucijos nuostatų pažeidimu⁹⁴.

Ypač dažnai remiamais lygybės principu. Teismas traktuoja, jog lygybės principas yra pažeistas, jeigu neranda pagrįsto pateisinimo skirtingam reguliavimui nustatyti⁹⁵.

Bylos (ne)iškėlimo sąlygos. Konstituciniu skundu galima ginčyti tik viešosios valdžios aktus: teismo sprendimą, administracinį aktą, ar įstatymą.

Teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą visais atvejais yra subsidiari teisė. BVerfGG 90.2 paragr. nustatyta pareiga pareiškėjui išnaudoti visas esamas teisinės sistemos gynybos priemones,

⁹³ 1949 m. Konstitucijos autoriai buvo įsitikinę, jog šias teises sunku laikyti subjektinėmis teisėmis.

⁹⁴ Cituota iš: Favoreu L., Konstituciniai teismai, p. 60-61.

⁹⁵ Ten pat, p. 64.

prieš kreipiantis su konstituciniu skundu į Teismą, jei tokios priemonės yra. Tačiau ši taisyklė turi išimtį: kai iš anksto yra žinoma, kad yra nedaug galimybių, kad prašymas bus patenkintas, ar jei prašymas susijęs su visuotiniai reikšmingu interesu, arba jei pareiškėjui gali būti padaryta didelė žala, jei jis turės iki galo išnaudoti teisinės gynybos priemones (BVerfGG 90. 2 paragr.) Teismui yra suteikiama diskrecija priimti konstitucinį skundą, nesilaikant teisinių priemonių išnaudojimo taisyklės.

Įstatymas neįpareigoja pareiškėjo, kad advokatas, ar kitas juridinį išsilavinimą turintis asmuo surašytų konstitucinį skundą. Tačiau tikrai advokatai ir Vokietijos universiteto teisės dėstytojai yra tinkami atstovai Vokietijos Federaciniame Konstituciniame Teisme.

Pradinės konstitucinių skundų atrankos sistema laikoma geriausiai išvystyta Vokietijoje⁹⁶. Federacinį Konstitucinį Teismą sudaro du Senatai, po aštuonis teisėjus.

Pradinę konstitucinių skundų atranką atlieka Teismo Sekretoriatas, kuris kaip ir Lenkijos Konstitucinių skundų ir prašymų parengiamosios kontrolės skyrius atskiria skundus, kurie yra akivaizdžiai neatitinkantys formalių reikalavimų (pvz. praleistas terminas). Nors šie darbuotojai nesprenžia skundo priėmimo klausimo, tačiau jie paruošia tam tikrus dokumentų projektus, kuriuose nurodo nustatytus formalius trūkumus. Jie taip pat rašo laiškus pareiškėjams ir nurodo trūkumus, prašo pateikti papildomus dokumentus, etc. Viena iš Teismo Sekretoriato darbuotojų funkcijų – kaupti duomenis apie asmenis, kurie kreipiasi į Teismą su konstitucinio skundo reikalavimo neatitinkančiais pareiškimais, pasvarstymais. Taip Teismas įveda dar vieną rūšiavimo kriterijų – pagal asmenų pavardžių sąrašą atskiriami a) asmenys, besikreipiantis į Teismą „iš entuziazmo“; b) asmenys, kurie su tuo pačiu skundu, jo nepriėmus nagrinėti, kreipiasi pakartotinai.

Konstitucinių skundų „filtravimo“ sistema, įtvirtinta Vokietijos Federacinio Konstitucinio Teismo įstatyme (BVerfGG), susideda iš dviejų teisminių etapų. BVerfGG 93a, 93b, 93c, 93d paragrafais buvo įvesta teisminė pradinės atrankos tvarka. Šioje stadijoje nagrinėti konstitucinius skundus kaip pirmoji instancija yra kompetentinga trijų teisėjų kolegija. Vieniems metams trijų teisėjų kolegijas sudaro abu Vokietijos Federacinio Konstitucinio Teismo senatai. Ši teisėjų kolegija leistinumo ir pagrįstumo sąlygų neatitinkančio konstitucinio skundo šioje stadijoje skundo gali nepriimti, nenurodant priežasčių. Atsisakymas priimti konstitucinį skundą nenurodant priežasčių (trūkumų!) yra laikoma efektyvia laiko atžvilgiu priemone skundų selekcijoje. Kolegijos sprendimas nepriimti konstitucinio skundo nagrinėti yra galutinis ir neskundžiamas. Būtina atkreipti dėmesį, jog šioje stadijoje priimtinum klausimas išsprendžiamas vidiniu Teismo dokumentu.

---

⁹⁶ Mavcic A., Human Rights Protection with the Help of the individual complaint//European Commission for Democracy through Law, Workshop on the „Functionind of the Constitutional Court of the Republic of Latvia, 1998 02 17.

Pažymėtina, jog biudžetinių metų pradžioje kolegija nusistato tvarką, pagal kurią bus skiriami pranešėjai byloje. Tarkim vienas teisėjas - pranešėjas ruošia bylas dėl tikėjimo ir sąžinės laisvės pažeidimų, kitas – dėl kitos konkrečios teisės. Taip siekiama užtikrinti, kad kiekvienas teisėjas galėtų susikaupti ir įsigilinti į bylą.

Teisėjai turi po tris-keturis padėjėjus, kuriuos jie gali pasirinkti patys. Padėjėjai, specializuojasi toje pačioje srityje kaip ir teisėjai, su kuriais jie dirba. Taip pat kiekviena kolegija turi po patarėją.

Nusprendus priimti konstitucinį skundą, toliau jį gali svarstyti ir sprendimą dėl jo priimti pati kolegija, arba Teismo Senatas.

Teisėjų Kolegija nagrinėja ir priima sprendimą, jeigu konstituciniame skunde keliamas konstitucinis klausimas jau yra išspręstas pilnos sudėties Teismo. Tačiau Kolegija nėra įgaliota priimti sprendimus dėl konstitucinių skundų, galinčių turėti esminę konstitucinę reikšmę. Tokius priimtus nagrinėti skundus dar per pradinės atrankos procedūrą Kolegija privalo perduoti Teismo Senatui.

2.3.2. Konstitucinis skundas dėl teismo sprendimo

Daugiausia konstitucinių skundų yra paduodama dėl teismų sprendimų. Vis dėlto nereikia užmiršti, jog Teismas nepriklauso bendrosios kompetencijos teismams. Jo kompetencija nagrinėti skundą dėl teismo sprendimo yra susiaurinama ta apimtimi, ar pagrindinė teisė, įtvirtinta Konstitucijoje, buvo pažeista. Taigi Teismas tampa tam tikra aukščiausiaja teismine institucija, kuri įgaliota užtikrinti, kad visi federaciniai aukštieji teismai vienodai interpretuotų konstitucines normas. Tai sudaro prielaidas Teismui daryti lemiamą įtaką Vokietijos teisės sistemai, taip pat civilinei ir baudžiamajai teisei⁹⁷.

Skundai dėl teismo sprendimų grindžiami tuo, kad:

1. priimant sprendimą buvo pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos pareiškėjo procesinės teisės;
2. teisės norma sprendime pritaikyta Konstitucijai prieštaraujančiu būdu, tai yra buvo pasiremta Konstitucijos nuostatų neatitinkančia normos interpretacija.

Peržiūrėdamas teismų sprendimus, Vokietijos Konstitucinis Teismas susiduria su problema: iš vienos pusės jis turi garantuoti pagrindinių konstitucinių asmens teisių užtikrinimą, iš kitos pusės – Teismas negali nusileisti pernelyg giliai į nekonstitucinės teisės sritį. Teismo kompetencijai nepriklauso nekonstitucinės teisės priežiūra. Tai reiškia, kad jei nutarimas pažeidžia nekonstitucinę teisės įstatymą, tai nedaro jo automatiškai neatitinkančiu Konstitucijos. Jei pavyzdžiui pareiškėjas

---

⁹⁷ Cituota iš: Favoreu L., Konstituciniai teismai, p. 57.

teigia, jog buvo pažeistos savarankiškos konstitucinės teisės ir pagrindžia tai išimtinai tik tuo, kad įprastas įstatymas buvo pritaikytas ar interpretuotas klaidingai, pareiškėjo skundas, kaip taisyklė, bus atmestas⁹⁸. Konstitucinis Teismas siekdamas atskirti savo ir kitų valdžių (teisminės aptariamuoju atveju) kompetenciją, formuoja konstitucinę doktriną taip, jog išskiria „paprastąją teisę“, aiškinant ir taikant normas, reglamentuojančias Konstitucijoje įtvirtintas pagrindines teises⁹⁹ ir „ypatingąją teisę“ aiškinant ir taikant normas, reglamentuojančias Konstitucijoje įtvirtintas pagrindines teises.

Teismas taiko pagrindinę taisyklę dėl teismų sprendimų peržiūrėjimo: Teismo kompetencijai nepriklauso proceso organizavimo, faktų surinkimo ir įvertinimo, nekonstitucinės teisės interpretavimo klausimai. Teismas gali įsiterpti į teisminį procesą konstitucinio skundo pagrindu tik dėl to, kad teismai pažeidė ypatingą konstitucinę teisę, įsiterpimo ribos priklauso nuo to kokia apimtimi tariamai buvo pažeista pagrindinė teisė. Tačiau tam kad ši sąlyga būtų išpildyta, nepakanka, kad sprendimas yra neteisingas; vietoj to teismo sprendimas privalo turėti iš esmės klaidingą pagrindinės teisės supratimą. Teismo sprendimas yra pagrįstas iš esmės klaidingu fundamentalių teisių supratimu tuomet, kai:

- a) teismas priimdamas sprendimą nepripažino pagrindinių teisių pažeidimo, tai yra nesuprato, kad nagrinėjamoje byloje yra tiesioginis ryšys su pagrindinėmis teisėmis. Tokiu atveju ypatinga konstitucinė teisė yra pažeidžiama. Taip atsitinka tuomet, kai teismas taikydamas įstatymo sąlygas tenkinančią atsakomybę neatsižvelgia į Konstitucijos garantuojamas teises ir laisves (pvz. meno, nuomonės ir kt. Kilus ginčui dėl B. Brechto politinio teatro spektaklių dėl neva jų šmeižikiško turinio Teismas atskleidė meno laisvės konstitucinį turinį);
- b) kuomet teismas neteisingai vertina fundamentaliosios teisės turinį.

Pavyzdžiui 2005-10-25 Pirmasis Senatas priėmė nutarimą¹⁰⁰ dėl nuomonės laisvės, įtvirtintos Konstitucijos netinkamo teismų aiškinimo:

Asmuo kreipėsi į teismą, kadangi atsakovas ruošdamasis rinkimams per Vokietijos TV 2 pareiškė, jog pareiškėjas, „kaip mes visi žinome faktą, daugiau nei dvidešimt metų dirbo neoficialiu Saugumo Departamento Sekretoriumi“.

Teismai atmetė ieškinį, grįsdami tuo, kad atsakovo pareiškimas yra pagrindinės asmens teisės laisvai reikšti savo nuomonę įgyvendinimas. Konstitucinis Teismas pasisakė, jog asmens

---

⁹⁸ Paczensky von C., The Constitutional Complaint – avoiding excessive case – load// European Commission for Democracy through Law, Workshop on the „Functionind of the Constitutional Court of the Republic of Latvia, 1998 02 17.

⁹⁹ Šis išskirstymas remiasi tuo, jog įstatymuose, kituose norminiuose teisės aktuose yra detalizuojamos konstitucinės teisės (pvz. civiliniame, baudžiamajame kodeksuose), jos gali būti ribojamos įstatymu ir tai yra bendrųjų teismų veikimo sritis.

¹⁰⁰ 2005-10-25 Vokietijos KT Pirmojo Senato nut. 1BvR 1696/98.

pagrindinės teisės, įtvirtintos Konstitucijos 2 str. 1 d. ir 1 str. 1 d. turinys nėra iki galo tiksliai apibrėžtas. Yra priimta, jog šios teisės turinys apima paties asmens savęs suvokimą, socialinį pripažinimą, taip pat asmeninę garbę/gerą vardą, reputaciją, viešąją nuomonę. Konstitucija numato valstybės pareigą ginti asmenį nuo trečiųjų asmenų keliamos grėsmės. Pagrindinė asmens teisė apsaugo asmenį nuo neteisingų ar iškraipiančių asmenį vaizdavimų, kurie turi gana didelę reikšmę asmenybės suvokimui. Teismai turi vykdyti šią apsaugą, laikytis pagrindinių teisių standarto. Jei jie to nepadaro, tai reiškia ne tik konstitucinės teisės pažeidimą, bet ir paliečia su tuo susijusias asmens pagrindines teises. Teismas konstatavo, jog atsakovo pareiškimas, kuris pažeidžia pareiškėjo interesus nėra pagrindinės teisės, saugančios nuomonės laisvę, sudėtinė dalis. Dviejų konstitucinių teisių ribos yra nustatomos kiekvienu konkrečiu atveju¹⁰¹. Teismų argumentai, kuriuos jie išdėstė remdamiesi ankstesniąja Konstitucinio Teismo praktika, jog dviprasmiškas pareiškimas nėra asmens teisės pažeidimas, kadangi dviprasmiškumas leidžia pasirinkti ir tokį interpretavimo būdą, kuris nepažeistų asmens teisės, Teismo buvo sukritikuoti. Šiuo atveju pareiškėjo asmens teisė buvo pažeista dėl tos priežasties, kad bendrieji teismai neatsižvelgė į atsakovui tenkančią privalomą pareigą, jam konstatavus **visuotinai žinomą faktą** (paryškinta aut.), ne tariamai numanomą, įrodyti jo teisingumą.

Pagrindinės teisės pažeidimas gali būti padarytas ir teismo procese. Tokioms konstitucinėms teisėms yra priskiriama teisė į teisėtą teisėją (Konstitucijos 101 str. 1 d. 2 sakiny), teisė būti išklausytam teisme (Konstitucijos 103 str.), lygiateisiškumo privalomumas ir kt. Tokiu atveju, Konstitucinis Teismas atlieka ir teisingumo vykdymo normų konstitucinę kontrolę. Tokiai kontrolei taip pat galioja „galutinio sprendimo“ sąlyga. Tai reiškia, jog Konstitucinis Teismas tikrina tik tokios procesinės normos pažeidimą, kuris nebuvo ištaisytas aukštesnės instancijos teisme. Procesinių įstatymų pažeidimas gali lemti pagrindinių teisių, garantuojamų Konstitucijos, pažeidimą.

Pažymėtina, jog jau minėta Konstitucinio Teismo teisė išeiti už reikalavimo ribų, apima ir procesinių konstitucinių normų kontrolę. Tai reiškia, jog Teismas, pasisakydamas dėl procesinių normų pažeidimo, gali pasisakyti ir dėl teismo sprendimo turinio. Išimtiniais atvejais, galima situacija, kai ypatingos konstitucinės teisės pažeidimas yra padaromas taikant savarankišką teisę¹⁰².

---

¹⁰¹ Tai tarsi prieštaringas teiginys, kadangi faktų tyrimas nepriklauso Konstitucinio Teismo kompetencijai. Tačiau kaip matyti iš Konstitucinių Teismų teisėjų A. Erdei, L. Krasavčikovos, S. Stačioko pasisakymų 2005 06 01 – 2005 07 01 vykusioje Tarptautinėje konferencijoje Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje vykdant konstitucinę justiciją fakto ir teisės klausimai yra persipynę.

¹⁰² Lohse K., Constitutional Review of Decisions of non Constitutional Courts by the German Federal Constitutional Court // European Commission for Democracy through Law, The Limits of Constitutional review of Ordinary Court's Decisions in Constitutional Complaint Proceeding, 2005 11 14 -15.

Išvardinti teismo sprendimų atrankos kriterijai nėra konkretūs, Konstitucinio Teismo diskrecijai paliekama įvertinti pažeidimo reikšmę, svarbą. Kita vertus, tenka pripažinti, jog konstitucinio skundo instituto ilgalaikiškumo ir įvairiapusiškumo Vokietijos teisės sistemoje suformuota patirtis, doktrinoje įvertinti įvairūs konkrečios pagrindinės teisės niuansai kelia pasitikėjimą Konstitucinio Teismo sprendimais. Manychiau, kad konstitucinio skundo instituto „naujokems“, pasirinkusioms vokiškąjį skundo modelį trūktų būtent įdirbio, kurio pagrindu būtų galima formuoti „bylų – teisės“ (*case – law*) jurisprudenciją.

2.4. Rusijos Federacijos konstitucinio skundo modelis

1993 metais priimtos Rusijos Federacijos 125 str. 4 d. nustatyta, kad *„Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas sprendžia skundus dėl žmogaus konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimų, teismų paklausimus, federalinio įstatymo nustatyta tvarka tikrina konkrečioje byloje taikyto ar numatomo taikyti įstatymo konstitucingumą.“* Konstitucijoje įtvirtintą skundo institutą pavesta detalizuoti įstatymu.

1994 m. liepos 21 d. priimtas federalinis konstitucinis įstatymas „Dėl Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo“ (toliau Teismo įstatymas) reglamentuoja ir skundo padavimo bei nagrinėjimo tvarką ir sąlygas.

Aptariant šį institutą, šio darbo autorė nesieja ir nevertina teisės sistemos reikšmės ir veiksmingumo poliniame šalies kontekste.

Konstitucinio skundo subjektai ir sąlygos. Teismo įstatymo 96 str. nustatyta, jog *„Teisę kreiptis su individualiu arba kolektyviniu skundu į Rusijos Federacijos Konstitucinį Teismą dėl konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimo turi piliečiai, kurių teisės ir laisvės yra pažeidžiamos įstatymu, taikytu arba numatomu taikyti konkrečioje byloje, ir piliečių susivienijimai, taip pat federaliniame įstatyme nurodytos kitos institucijos ar asmenys“.* Subjektai, turintys teisę paduoti konstitucinį skundą, neįvardijami kaip „kiekvienas, bet kuris“, jie detalizuojami:

1. piliečiai – tai Rusijos piliečiai; užsieniečiai; asmenys be pilietybės (kadangi Konstitucija 62 str. 3 d. tiesiogiai garantuoja, jog *„užsienio valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės turi tokias pačias teises ir pareigas kaip ir Rusijos Federacijos piliečiai, išskyrus federalinio įstatymo, ar Rusijos Federacijos tarptautinės sutarties nustatytus atvejus“*) – galintys paduoti individualų skundą;
2. piliečių susivienijimai – gali būti bet kokia asociacija, juridiniai asmenys, profesinės sąjungos – galintys kreiptis su kolektyviniu skundu;
3. kitos institucijos ar asmenys – generalinis prokuroras, Įgaliotinis žmogaus teisėms.

Subjektui galioja reikalavimas, kad jo konstitucinės teisės ir laisvės asmeniškai, tiesiogiai ir duotuoju momentu būtų pažeidžiamos.

Konstitucinio skundo pagrindas yra konstitucinių asmens teisių ir laisvių pažeidimas įstatymu.

Konstitucinio skundo dalykas ir sąlygos. „<...> pažeidžiamos įstatymu, taikytu arba numatomu taikyti konkrečioje byloje <...>“. Teismo įstatymo 3 str. 3 d. nustatyta: „Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas sprendžia išimtinai teisės klausimus“. Sistemiskai aiškinant įstatymo 96 str. ir 3 str. galima daryti išvadą, jog Teismo kompetencijai nepriklauso pareiga tikrinti teisminės valdžios teisės aktų teisėtumo ir pagrįstumo, taip pat ar teismai konkrečiose bylose tinkamai parinko ir pritaikė teisės normas¹⁰³. Rusijos Federacijos Konstitucija (118, 125, 126 straipsniai) neleidžia civilinės, administracinės ar baudžiamosios teisenos pakeisti konstitucine teise¹⁰⁴. Konstitucinio skundo dalykas, lyginant su kitų subjektų, galinčių kreiptis į Teismą dalyku, yra susiaurinamas iki įstatymo.

Konstitucinis Teismas tiria **įstatymo**¹⁰⁵ (paryškinta aut.) atitikimą Konstitucijoje užtikrintų teisių ir laisvių turiniui. Tam kad būtų išpildytos skundo priimtinumą sąlygos pareiškėjas turi¹⁰⁶:

1. abejoti dėl federalinės ar regioninės įstatymų leidžiamosios valdžios priimto įstatymo, bet ne dėl kitų viešosios valdžios institucijų norminių teisės aktų, konstitucingumo;
2. teisės ir laisvės įtvirtintos ginčijamame įstatyme yra garantuotos konstituciniu (tarptautiniu) lygmeniu. Tai reiškia, jog Konstitucinis Teismas nenagrinėja bylų dėl klausimų, priskirtų įstatymo leidėjo kompetencijai:
  - a) pagal Konstitucijos 55 str. 3 d. „žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės galima apriboti tik federaliniu įstatymu ir tik tiek <...>“;
  - b) įstatyme esanti spraga, trukdanti įgyvendinti teises ir laisves priklauso įstatymo leidžiamosios valdžios prerogatyvai.
3. įstatymas turi būti susijęs su asmeninėmis pareiškėjo teisėmis ir laisvėmis. Šios sąlygos įrodymai:
  - a) konkreti byla, kuri buvo išnagrinėta arba yra nagrinėjama teisme arba kitoje įstatymą taikančioje institucijoje (Teismo įstatymo 96 str. 2 d. nustatytas

¹⁰³ 2007-07-17 Rusijos KT nut. Nr. 598-O-O.

¹⁰⁴ Krasavčikova L., žr.: trumpas papildomas pranešimas 2005 06 01 – 2005 07 01 vykusioje Tarptautinėje konferencijoje: Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje, p. 188.

¹⁰⁵ P.vz. 2007-07-17 Rusijos KT Nr. 616-O-O atsisakyti priimti asmens, ginčijančio Rusijos Prezidento įsaką atitikimą Konstitucijai tuo pagrindu, kad ginčo pagrindas neatitinka Konstitucijos ir Teismo įstatymo keliamų reikalavimų, t. y. teisę taikančių institucijų aktai nepriklauso Konstitucinio Teismo kompetencijai. 2007-07-17 Rusijos KT Nr. 488-O-O.

¹⁰⁶ Skirstymas atliktas pagal Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo teisėjo V. Zorkin pranešimą. Žr.: Tarptautinės konferencijos, skirtos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įsteigimo dešimtmečiui „Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas“, 2003, p. 84-85.

įpareigojimas pareiškėjui prie skundo pridėti oficialaus dokumento, patvirtinančio ginčijamo įstatymo taikymą ar galimybę jį taikyti nagrinėjant konkrečią bylą, kopija¹⁰⁷);

b) ginčijamas įstatymas buvo pritaikytas arba turi būti taikomas pareiškėjo atžvilgiu.

Rusijoje pasirinkto konstitucinio skundo modelis neapima „galutinio sprendimo“ reikalavimo. Priešingai, šio modelio ypatumas yra tai, jog kreiptis į Teismą galima dviem atvejais:

- a) ginčyti įstatymo konstitucingumą galima jau pritaikius įstatymą konkrečioje byloje;
- b) ginčyti įstatymo konstitucingumą galima tebevykstant teismo procesui bendrosios kompetencijos teismuose (kitoje teisę taikančioje institucijoje), kuomet pareiškėjui tampa aišku, jog bus taikomas Konstitucijoje įtvirtintas teisės pažeidžiantis įstatymas. Pagal Teismo įstatymo 98 str., konstitucinio skundo priėmimas neįpareigoja sustabdyti nagrinėjamos bylos. Bendrosios kompetencijos teismas (ar kitas organas) turi teisę sustabdyti bylą, kol bus išspręstas įstatymo konstitucingumo klausimas.

Pareiga įrodyti, jog egzistuoja visos skundo priimtinumui sąlygos tenka pareiškėjui. Konstitucinis Teismas.

Konstitucinis Teismas susilaiko nuo tokių bylų ir klausimų nagrinėjimo, kuriuose vyrauja politinio ar ekonominio pagrįstumo aspektai arba įstatymų leidžiamosios valdžios sprendimo ekonominiai pagrindai¹⁰⁸.

Bylos (ne)išskėlimo stadija.

Rusijos Federacijos Konstituciniame Teisme dirba devyniolika teisėjų, apie aštuoniasdešimt teisininkų, ir apie šimtas kitų darbuotojų.

Konstitucinis skundas surašomas raštu ir pasirašomas. Išankstinę individualių/kolektyvių pareiškimų atranką atlieka Teismo Sekretoriatas. Sekretoriatas pagal Teismo įstatymo 40 str. turi įgaliojimus atisakyti priimti skundus, jei jie: a) akivaizdžiai nežinybingi Rusijos Federacijos Konstituciniam Teismui; b) jei neatitinka įstatymo nustatytos formos reikalavimų (Teismo įstatymo 37-39 str., pavyzdinė forma skelbiama internetiniame Teismo tinklalapyje, nurodant ne tik privalomas išdėstyti aplinkybes, bet ir jų apimtį); c) netinkamas subjektas; d) nesumokėta valstybės rinkliava (pagal skelbiamus internete konstitucinio skundo reikalavimus, fizinis asmuo turi sumokėti 1 MMA dydžio sumą, o juridinis 15 MMA už skundo padavimą). Sekretoriatas praneša pareiškėjui apie skundo trūkumus, o pareiškėjas ištaisęs b) ir d) trūkumus gali vėl kreiptis su skundu. Svarbi garantija, užtikrinanti asmens konstitucinių teisių gynimą įtvirtinta šio straipsnio

¹⁰⁷ 2007-02-20 Rusijos KT Nr. 152-O-O, atsisakyti priimti skundą, nes pareiškėjai nepridėjo prie jo oficialaus rašto apie esamą konkrečią bylą.

¹⁰⁸ Krasavčikova L., žr.: trumpas papildomas pranešimas..., p. 189.

4 d. paskutiniame sakinyje – pareiškėjo teisė reikalauti, kad sprendimą priimtų Teismas tuo klausimu, kurį išnagrinėjo Sekretoriatas¹⁰⁹.

Konstitucinio Teismo pirmininkas, pagal vidinę tvarką vienam ar keliems teisėjams atlikti parengtinį tyrimą. Tyrimas turi būti atliktas per du mėnesius nuo skundo užregistravimo datos. Parengtinis tyrimas yra privaloma stadija. Parengtinio tyrimo išvada pristatoma plenariniame Teismo posėdyje (Teismo įstatymo 41 str.). Sprendimas inicijuoti pagal skundą bylą turi būti priimtas per mėnesį nuo parengtinio tyrimo baigties. Plenariniame posėdyje gali būti atsisakyta priimti skundą, jeigu: a) skunde keliamas klausimas yra nežinybingas Teismui; b) skundas neatitinka Teismo įstatymo keliamų reikalavimų; c) Teismas dėl skundo dalyko jau yra priėmęs nutarimą, kuris galioja (Teismo įstatymo 43 str.). Teismo įstatymo 43 str. 2 d. nustatyta kita asmens teisių gynimo garantija: „jei aktas, kurio konstitucingumas yra ginčijamas, panaikinamas, arba neteko galios iki bylos nagrinėjimo pradžios arba bylos nagrinėjimo metu, Konstitucinio Teismo pradėtas procesas gali būti nutrauktas, išskyrus tuos atvejus, kai tokiu aktu buvo pažeistos piliečių konstitucinės teisės ir laisvės“.

Galutinis sprendimas ir jo pasekmės. Konstitucinio įstatymo 100 str. numato, kad remdamasis skundo nagrinėjimo rezultatais, Teismas priima vieną iš sprendimų:

1. pripažįsta, kad įstatymas ar jo atskiros jo dalys atitinka Konstituciją;
2. pripažįsta, kad įstatymas ar jo atskiros jo dalys prieštarauja Konstitucijai.

Įstatymo 87 str. numato pasekmes, įstatymo ar jo dalies pripažinimo nekonstituciniu atveju: tai yra pagrindas nustatyta tvarka panaikinti kitų teisės aktų nuostatas, pagrįstas prieštaraujančiu Konstitucijai aktu ir teismai, kitos institucijos nebegali taikyti šio akto. Jei Konstitucinis teismas nustato, kad konkrečioje byloje taikytas įstatymas yra nekonstitucinis, byla turi būti iš naujo nagrinėjama pagal įprastinę procedūrą.

Pagal Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo pateiktus duomenis¹¹⁰ nuo 1995-01-01 iki 2006-12-31 Konstituciniam Teismui paduota 150 980 prašymų, iš kurių 37733 yra dėl konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimo. Vienareikšmiškos išvados iš šių skaičių daryti negalime: toks aktyvus kreipimasis gali liudyti didelį asmens teisių ir laisvių pažeidimą šalyje, arba tai yra tinkama proporcija lyginant skundų ir asmenų, gyvenančių Rusijos Federacijos, skaičių, arba, atsižvelgiant į jau minėtą faktą, kad net ir praėjus dvylikai metų po šio instituto įvedimo, vis dar paduodami skundai ne dėl įstatymų, asmenys supranta Konstitucinį Teismą, kaip galinį atstatyti pažeistą teisingumą, t. y. nėra susiformavusi visuomeninė teisinė sąmonė.

¹⁰⁹ 2007-04-19 Rusijos KT Nr. 305-O-O pažymėta, jog asmuo įgyvendina Teismo įstatymo 40 str. 4 d. numatytą teisę.

¹¹⁰ Internetinis Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo puslapis, duomenys paimti 2007-11-16.

Vengrijos konstitucinio skundo modelis

Vengrijos Respublikos Konstitucijos (toliau Konstitucija) IV skirsnis skirtas Konstituciniam Teismui. Konstitucijos 32A str. 3 d. įtvirtinta: „*kiekvienas, įstatymo numatytais atvejais, turi teisę inicijuoti teismo procesą Konstituciniame Teisme*“.

Vengrija, asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo užtikrinimui pasirinko *actio popularis* modelį. Tai preziumuojamo teisės pažeidimo modelis. *Actio popularis* kreipimosi tikslas – siekiama užtikrinti ne asmeninę teisę, bet garantuoti viešąjį interesą. *Actio popularis* dažniausiai nukreiptas prieš apskritai viešosios valdžios aktą, kuris manoma, pažeidžia konstitucinę teisę ar laisvę.

Akivaizdu iš Konstitucijos 32A str. 3 d., kad asmens kreipimasis į Konstitucinį Teismą nėra susijęs su asmens pažeistų konstitucinių teisių ir laisvių gynimu remiantis Konstitucija. Konstitucija pareigą apibrėžti „atvejus“, kada asmuo gali kreiptis tiesiogiai į Konstitucinį Teismą palieka įstatymų leidėjui. Į Konstitucijos minėtą straipsnį aiškinant lingvistiškai, teisėje kreiptis į Konstitucinį Teismą yra apibrėžiami ne subjekto požymiai, bet „įstatymo numatyti atvejai“, t .y. skundo dalykas.

Kreipimosi į Konstitucinį Teismą dalykas. „Bet kas“ gali inicijuoti procesą Konstituciniame Teisme (įstatymo 21 str.1-6 d. ir 3 str.):

1. dėl įstatymo, kitų valstybės valdžios teisės aktų ne atitikties Konstitucijai;
2. dėl Konstitucijos garantuojamų teisių pažeidimo (vertinti kartu su įstatymo 48 str.);
3. dėl Konstitucijai prieštaraujančios omisijos; šis kreipimasis gali būti paduotas *ex officio* (įstatymo 21 str.7 d.):

Actio popularis, gina viešą interesą, todėl yra nukreiptas į bendruosius, o ne individualius aktus. Tačiau Vengrijoje įtvirtintu kreipimosi į Teismą modeliu galima ginti tiek asmeninį, tiek viešąjį interesą.

Vengrijos Konstitucinio Teismo įstatymo 37 str. įtvirtinta, jog kiekvienas gali kreiptis su pasiūlymu, kuriame turi būti akcentuojama galimybė dėl visiško ar dalinio teisinės nuostatos, ar kito viešosios valdžios akto panaikinimo.

Kreipimosi į Konstitucinį Teismą subjektas. „*Kiekvienas, įstatymo numatytais atvejais <...>*“. Teismo įstatymo 3 str. įtvirtina Konstitucinio Teismo jurisdikciją, o įstatymo 21 str. numato subjektus, galinčius kreiptis į Konstitucinį Teismą: Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, Parlamentas, jų atstovai ir nariai etc. Asmuo, kuris su gali tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą įstatyme įvardijamas kaip „*bet kuris*“. Sąlyginai galima suskirstyti įstatyme numatytus atvejus, kuomet asmuo gali kreipti į Teismą į: a) konstitucinį kreipimąsi; b) peticiją.

Subjektui nėra keliami jokie ribojantys reikalavimai: jis gali būti pilietis ir ne pilietis, užsienietis, juridinis asmuo, asmenų kolektyvas, gyvenantis Vengrijoje ir valstybėje negyvenantis asmuo. Nėra taikomas reikalavimas, jog teisės būtų pažeistos asmeniškai, duotuoju momentu.

Jei asmuo kreipiasi į Konstitucinį Teismą su konstituciniu prašymu (įstatymo 3 str. d) d.) dėl to, kad buvo pažeistos jo asmeninės teisės (įstatymo 48 str.) pritaikant Konstitucijai prieštaraujantį įstatymą, yra taikomi reikalavimai: būti išnaudojusiam visas galimas teisinės priemonės; paduoti tokį kreipimąsi per 60 dienų nuo galutinio (jis įstatyme įvardijamas kaip „sprendimas, kurio nebegalima apskusti apeliacine tvarka“) sprendimo priėmimo.

Pagrindas. Teisės aktų atitikties Konstitucijai ir Konstitucijos teisių pažeidimas.

Formalūs reikalavimai. Kreipimasis į Konstitucinį Teismą turi būti surašomas raštu, jame turi būti išdėstyti motyvai, pagrindas ir suformuluotas tikslus reikalavimas Teismui. Pakartotinai paduoti kreipimąsi dėl to paties galima tik tuo atveju, jei pasikeitė esminės ankstesnės peticijos priežastys.

Bylos iškėlimo stadija.

Konstituciniame Teisme dirba vienuolika teisėjų.

Byla nagrinėjama plenarinėje sesijoje, arba trijų teisėjų kolegijoje. Tiriama tik esantys dokumentai, arba reikalui esant gali būti išklausomi paaiškinimai, kviečiamas ekspertas. Jokie kiti įrodymų rinkimai neleistini. Konstitucinė teisena neapmokestinama žyminiu mokesčiu. Tačiau Teismas, jei šalis piktnaudžiauja savo teisėmis, gali peticijos padavimą apmokestinti (įstatymo 28 str. 2 d.).

Asmenų paduotus prašymus nagrinėja trijų teisėjų kolegija, plenarinėje sesijoje yra sprendžiamas įstatymų atitikties Konstitucijai klausimas. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 40 str., jei įstatymas, kitas viešojo administravimo teisės aktas ar jo dalis pripažįstama neatitinkančia Konstitucijos, jis yra panaikinamas toje dalyje nuo išspausdinimo oficialiame valstybės laikraštyje Magyar Kozlony dienos.

III. Optimalaus konstitucinio skundo Lietuvos Respublikoje paieška

3.1. Konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo Lietuvos teisės sistemoje vertinimai

Teisės praktikai ir teisės teoretikai Lietuvoje nesiginčija dėl pačios asmens teisės prašyti Konstitucinio Teismo išspręsti kilusią teisinę abejonę, ginčas kyla tik dėl pareigos, įpareigojimo delegavimo: ar turėtų būti išplėsta subjektų grupė, papildant ją asmenimis, ar institucijomis, ar turėtų būti patobulintas dabar egzistuojantis norminio teisės akto klausimo sprendimo perdavimo Konstituciniam Teismui mechanizmas.

Įvairiose diskusijose konstitucinio skundo fundamentalusis ir pragmatiškasis lygmenys supainiojami, dėl to atsiranda neaiškumų dėl kiekvieno asmens apsisprendimo; žmogus nukreipiamas klaidinančia linkme, nes svarbiausiu uždaviniu tarsi tampa jo apsisprendimas, kad galimybės kreiptis dėl pažeistų savo teisių į Konstitucinį Teismą jis iki šiol neturi ir ar jis nori tokią teisę įgyti, ar ne. Atsižvelgiant į žmogaus prigimtį, peršasi neteisingo išėities taško mąstymo suponuota išvada: toks skundas būtinai yra reikalingas, nes tai yra teisė, kurią turi kitų valstybių žmonės, o jei tokią teisę turėsime ir mes, tai būsime, be jokios abejonės, žymiai demokratiškesni, teisinės valstybės pamatai sustiprės, liks mažiau socialinės nelygybės (socialinės nelygybės klausimas ypač akcentuotinas, nes tai yra jautriausia visuomenės vieta). Kaip pagrindinis tiesioginio kreipimosi į Konstitucinį Teismą įteisinimo motyvas, akcentuojamas daugelio teisės specialistų, yra tas, jog konstitucinio skundo institutą turi daugelis valstybių ir, nors Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra įtvirtinta teisė apginti savo teises ir laisves remiantis LR Konstitucija (LR Konstitucijos 30 str. 1 d.), tačiau to padaryti negalima, nesant konstitucinio skundo teisės: „pilietis turi Konstitucijoje įtvirtintas teises, bet neturi konstitucinės jų gynybos galimybės – pilietis savo teisę gali ginti teisme, tačiau jis niekada negalės apginti savo teisės dėl to, kad jo teisės pažeidimą lemia įstatymas arba poįstatyminis aktas. Atsiradus konstituciniam skundai, atsirastų reali galimybė asmeniui ginti savo teises ir konstituciniu lygmeniu“¹¹¹, „nors Konstitucijoje įtvirtinta asmenų teisė kreiptis į teismą, tačiau tai yra ribota konstitucinio skundo teisė. Europoje liko nedaug valstybių, kurios neturi konstitucinio skundo teisės“¹¹². Dar daugiau sumaišties formuojant visuomeninę nuomonę sukelia tokie pareiškimai, kaip „Konstitucija turi ginti visus, ir tos priemonės, kurios šiandien yra prieinamos politikams turėtų būti prieinamos ir žmogui“¹¹³. Nekonstitucinė sąvokų vartoseną, sprendžiant galimas konstitucines pataisas, nuvertina pačią problemą – supriešinamos dvi antonimais nesančios sąvokos: politikas ir žmogus. Konstruktyvus svarstymas „nuslysta“ nuo Tautos ir Tautos išrinktų atstovų teisinės idėjos iki asmeninio teisės vartojimo lygmens. Manychiau, jog konstitucinis skundo instituto įvedimas yra daugiau procedūrinio klausimo sprendimas nei naujos asmens teisės įtvirtinimas filosofinio realizmo požiūriu.

Konstitucinio Teismo teisėjų išsakoma nuomonė dėl konstitucinio skundo įvedimo nevienareikšmė: prof. E. Jarašiūnas kategoriškai gina šio instituto reikalingumą Lietuvos teisės sistemoje: „Į Konstituciją žvelgiu kaip į aukščiausiąją teisę, įtvirtinančią tam tikrą pusiausvyrą: asmens ir valstybės, visuomenės ir individo interesų <...>. Jei asmeniui pripažįstama konstitucinė teisė, lygiai taip pat būtina pripažinti ir šios teisės konstitucinės gynybos galimybę to asmens

---

¹¹¹ Jarašiūnas E., 2006 m. sausio 24 d. Seimo Komisijos diskusija dėl tiesioginio kreipimosi į Konstitucinį Teismą.

¹¹² Lapinskas K., ten pat.

¹¹³ Birmontienė T., ten pat.

iniciatyva¹¹⁴“; dr. A. Abramavičius teigia: „nesu nei karštas tokio instituto šalininkas, nei aršus jo priešininkas¹¹⁵“; prof. E. Kūris, išlaikydamas valdžių kompetencijos atribojimą, susilaiko nuo asmeninės nuomonės reiškimo tvirtindamas, jog viskas priklausys nuo to, kokį modelį pasirinksiame. Suprantama, jog aiški Konstitucinio Teismo teisėjo pozicija dėl, tarkime, konstitucinio skundo instituto nereikalingumo ar išaiškinimo, kaip asmuo gali apginti savo teises dabartinėje teisės sistemoje gyvuojančiu „quasi konstituciniu“ skundu būtų švelniai tariant, teisiškai nekorektiška, nebūtų išgirsta net L. Favoreu argumentacija.

Tik laiko klausimas, kada Lietuvoje bus įvestas konstitucinio skundo institutas. 2007 m. birželį Seime apsvarstytas Individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo koncepcijos projektas, kuriam pritarė 37 Seimo nariai, 5 buvo prieš, 9 susilaikė.

3.2. Konstitucinio skundo įtvirtinimo koncepcijos projektas

Jau priimant 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstituciją buvo svarstoma konstitucinio skundo įtvirtinimo idėja. 1999 m. reiškiami nuomonė, kad konstitucinis skundas nėra reikalingas, įmanomas nei esančioje valstybės raidos stadijoje, nei ateityje¹¹⁶. 2005 m. Seimo narei Marijai Aušrinei Povilionienei pateikus Projektą Nr. XP-980 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymo“, šio instituto svarba Lietuvos demokratinės teisinės valstybės raidai plačiai aptarta įvairiose diskusijos, išvadose. Atkreiptinas dėmesys, jog 2005 m. buvo siūloma keisti tik Konstitucijos 106 str. 1 d. t. y. siūloma asmeniui suteikti teisę kreiptis tik dėl įstatymų ir Seimo aktų konstitucingumo kontrolės. 2006 m. kovo 1 d. Seimo valdybos sprendimu Nr. 753 buvo sudaryta darbo grupė Individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo koncepcijai ir su tuo susijusių teisės aktų pataisoms parengti. Darbo grupės 2007 m. gegužės 30 d. patvirtintas Individualaus skundo koncepcinis modelis. Trumpai apžvelkime esminius momentus. Siūlomas siauros sampratos skundo modelis (diskusijų dėl to, kad būtų galima rinktis plataus dalyko institutą, Lietuvos teisinėje visuomenėje nėra iš viso kilę).

Diskusija dėl *actio popularis* buvo kilusi Seimo narei A. M. Povilionienei pasiūlius LR Konstitucijos 106 str. 1 d. išdėstyti taip: „Teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl 105 straipsnio pirmoje dalyje nurodytų aktų turi asmuo, Vyriausybė, ne mažiau kaip 1/5 visų Seimo narių, taip pat

¹¹⁴ Jarašiūnas E., Ar jau laikas įtvirtinti individualaus konstitucinio skundo institutą//Teisės žinios, 2005 Nr. 4(12).

¹¹⁵ Abramavičius A., Teorinės ir praktinės asmens konstitucinio skundo įtvirtinimo Lietuvos konstitucinėje sistemoje problemos//Konstitucinė justicija, 2007 Nr.1, p..

¹¹⁶ Vinkleris P., Konstitucinės priežiūros elitinės koncepcijos ir žinybinio priklausymo ribų problema Lietuvoje//Justitia, 2000, Nr. 1, p. 18; Rinkevičius V., Šešeri Konstitucinio Teismo metai//Justitia, 1999, Nr. 1, p. 2.

teismai“¹¹⁷. Tačiau tokia pakeitimo formuluotė teisinės visuomenės buvo priimta kaip netiksliai siekiamo tikslo išraiška.

Konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo Lietuvos teisinėje sistemoje tikslas ir uždavinys – „įgyvendinti asmens konstitucinę teisę į teisminę gynybą ir Konstituciniame Teisme“;

Subjektas – fizinis ir juridinis asmuo, kurio teisės yra pažeidžiamos (10);

Pagrindas – įstatymai ir kiti Seimo aktai, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai, pažeidžiantys asmens konstitucines teises ir laisves, t. y. „teisės aktas (ar jo dalis), kurių pagrindu buvo priimtas sprendimas, pažeidžiantis asmens konstitucines teises ir laisves“ (11);

Privalomos kreipimosi sąlygos (12–15, 17) – a) tik išnaudojus visas teisinės gynybos priemones; b) ne ilgesnis nei trijų mėnesių terminas nuo galutinio valstybės institucijos sprendimo; c) surašyti gali advokatas arba pareiškėjas asmeniškai, jei jis turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą; d) minimalus žyminis mokestis; e) skunde nurodomas ginčijamas teisės aktas (jo dalis), kuriuo remiantis buvo priimtas sprendimas, pažeidžiantis asmens konstitucines teises ir laisves; kokia konstitucinė teisė ir¹¹⁸ laisvė yra pažeista ir jos pažeidimo pobūdis; faktinės aplinkybės; pridėtinių dokumentų sąrašas.

Bylos iškėlimo stadija - pirminę atranką atlieka Konstitucinio Teismo teisėjas arba teisėjų kolegija.

Teismo sprendimo pasekmės – asmens teisė kreiptis dėl proceso atnaujinimo toje valstybės institucijoje, kurioje, vadovaujantis Konstitucijai ar įstatymui prieštaraujančiu įstatymu ar kitu Seimo aktu, Respublikos Prezidento dekretu ir Vyriausybės aktu, buvo priimtas galutinis sprendimas.

Reformos pasekmės – Konstitucinio Teismo darbo krūvio padidėjimas ir su tuo susijęs **galimas** (paryškinta aut.) Konstitucinio Teismo teisėjų skaičiaus padidėjimas, Konstitucinio Teismo ir jo darbo organizavimo pertvarkymas, papildomas valstybės biudžeto asignavimas.

Reformos privalumai – turėtų sumažėti kreipimūsi į Europos Žmogaus Teisių Teismą (19) ir būtų įgyvendintas konstitucinio skundo tikslas (3).

Su pateikta konstitucinio skundo koncepcija ir su paties instituto įtvirtinimo būtinybe nesutiko Teisės institutas¹¹⁹. Pagrindinis nesutikimo motyvas – instituto tikslingumo nebuvimas. Visų pirma iškeliama finansinės ir laiko (skundo išnagrinėjimo trukmės) sąnaudos, susijusios su būsima reforma, konstitucinis skundas įvardijamas kaip „neproporcingai didelė našta“. Teisės institutas kritikuoja ne konstitucinio skundo modelio koncepcijos sudedamąsias dalis, bet asmens teisę tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą. Šioje išvadoje ryški „politinė“ terminija,

¹¹⁷ LR Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymas, 2005.

¹¹⁸ Manychiau, jog koncepcijai būdingas tam tikras atmetinumas, kuris pasireiškia ir ne itin tiksliai formulavimu. Jungtukas „ir“ rodo abiejų privalomą pažeidimą.

¹¹⁹ LR teisės ir teisėtvarkos komitetas, Pagrindinio komiteto išvada Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo dėl individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo projekto XP-2310, 2006 06 22.

nepasitenkinimas Konstituciniu Teismu, jo veikla, kompetencija, nepagrįsti populistiniai pareiškimai apie reikalingus 200 teisėjų, neveiksnių parlamentą, faktinį valdžios perėmimą iš Seimo ir Vyriausybės, konstitucionalizmo baimė. Kita vertus, išvadoje yra ir racionalus grūdas, kuris skirtas įstatymų pakeitimui, ne paties instituto įvedimui. Tai konstitucinių skundų atrankos mechanizmo sukūrimas, iškeltų bylų išnagrinėjimo terminai, būtinumas nustatyti Konstitucinio Teismo vietą santykyje su Europos Žmogaus Teisių Teismu.

3.3. Konstitucinio skundo modelių privalumų įvertinimas Lietuvos atžvilgiu

Konstitucinio skundo instituto privalumai Lietuvos Respublikos atžvilgiu yra daugiau svarstomojo pobūdžio, kadangi jo Lietuvoje nėra ir tokia galimybė atsiranda tik remiantis kitų valstybių patirtimi. Privalumus Lietuvos Respublikos atžvilgiu šiame darbe apibrėžčiau ne kaip ypatingą Lietuvos situaciją (politinius¹²⁰, ekonominius, teisinius ar kitokius kontekstus), kuriai išimtinai tiktų tik tam tikri pavieniai modifikuoti kitų valstybių konstitucinių skundų modelių bruožai, bet kaip tam tikrą konstitucinės justicijos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos srityje raidos etapą. Konstitucinė doktrina formuojama jau 15 metų, sukurti pagrindiniai teisinės valstybės postulatai, suformuluoti pagrindiniai teisinio reguliavimo principai, visuomenėje (taip pat ir teisininkų) „prijaukinta“ Konstitucijos dvasios sąvoka, išaiškinta daugumos asmens teisių ir laisvių turinys (aparta pirmoje darbo dalyje)¹²¹: „valstybė yra konstituciškai įpareigota teisinėmis, materialinėmis, organizacinėmis priemonėmis užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių gynimą nuo neteisėto kėsimosi ar ribojimo, nustatyti pakankamas žmogaus teisių ir laisvių apsaugos gynimo priemones“¹²².

Konstitucinio skundo Lietuvoje institutas turėtų būti formuojamas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstituciją, jos nuostatas. Toks teiginys daromas remiantis Konstitucijos viršenybės principu.

Teisės aktų keitimas. Latvijoje konstitucinio skundo institutas buvo įtvirtintas Konstitucinio Teismo įstatymu dėl tos priežasties, jog Latvijos Konstitucijoje tik blanketine norma įtvirtinta Konstitucinio Teismo institucija. Lenkijos Konstitucijoje asmens teisė kreiptis į Konstitucinį Tribunalą įtvirtinta Konstitucijos II skyriuje „Žmogaus ir piliečio laisvės, teisės ir pareigos“, taip pat nurodant, jog detalčiau ši teisė turi būti reglamentuota įstatymo. Lietuvoje vykstančiose diskusijose taip pat kyla klausimas, kurioje Konstitucijos dalyje turėtų būti įtvirtinta asmens teisė

¹²⁰ Politinė valia jau yra išreikšta, tą liudija Individualaus konstitucinio skundo koncepcijos projektas, diskusijos, debatai, disputai ir t. t.

¹²¹ Koreguoti sukurta doktrina Konstitucinis Teismas gali (žr.: KT 2006 03 28), kai padaroma konstitucinė pataisa, ar esant būtinumui didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus <...>.

¹²² 2006 08 19 KT nut., k. d. II skirsn. 1 p.

kreiptis į Konstitucinį Teismą; įstatymu to nebūtų galima padaryti, nes tai prieštarautų Konstitucijos 106 str. Vis dėlto manytina, kad atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos sąrangą, įvertinant, jog asmens teisė kreiptis į Konstitucinį teismą yra kildinama iš Konstitucijos 5–6, 30 straipsnių, netikslinga būtų šią teisę įtvirtinti Konstitucijos II skirsnyje „Žmogus ir valstybė“, kadangi tai bylotų apie Konstitucijos perpildymą. Įvedant šį institutą į mūsų teisės sistemą keistini turėtų būti Konstitucijos VIII skirsnio *Konstitucinis Teismas* 106 straipsnis, apibrėžiantis subjektų, galinčių kreiptis į Konstitucinį Teismą, grupę. Dėl padidėjusio darbo krūvio keičiant Konstitucinio Teismo darbo organizavimą (daugiau teisėjų, daugiau personalo darbuotojų), neišvengiamai privaloma keisti ir Konstitucijos 103 str. 1 d. dėl Konstitucinio Teismo teisėjų skaičiaus. Kvestionuotinas Konceptijos projekto siūlymas 24.1.3) keisti ir Konstitucijos 107 str., nustatant asmeniui galimybę kreiptis dėl proceso atnaujinimo. Manytina, jog šis klausimas gali būti detalizuotas Konstitucinio Teismo įstatyme, civilinio, baudžiamojo, administracinio procesų įstatymuose. Konstitucinio Teismo teisėja T. Birmontienė siūlo asmeniui suteikti teisę tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą Teismo jurisprudencijoje¹²³, kadangi Konstitucinio Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami (Konstitucijos 107 str. 2 d.). Su derama pagarba norėčiau paprieštarauti, jog Konstitucinio Teismo teisė oficialiai aiškinti Konstituciją ir išaiškinimų privalomumas neišplečia Teismo kompetencijos daryti Konstitucijos pataisas ar sutapatinti savo išaiškinimus su Konstitucija. Konstitucinio skundo institutas reikalauja daugelio procedūrinių, finansinių klausimų išsprendimo, todėl šį institutą įtvirtinus jurisprudencijoje, sprendžiant įgyvendinimo etapus, gali kilti atsakomybės ir pareigos diskusija, kas ir kodėl turėtų tai daryti.

Konstitucinio skundo subjektai. Visuose aptartuose modeliuose, įtvirtinusiuose asmens teisę savo konstitucinį statusą ginti Konstituciniame Teisme, *subjekto* sąvoka aiškinama plečiamai: tai ir fizinis (pilietis ir užsienietis, asmuo be pilietybės), ir juridinis asmuo, kuriems Konstitucija suteikia konkrečią teisę ar laisvę. Diskusija, ar reikalinga tokią teisę Lietuvoje suteikti ir juridiniam asmeniui, manau, nevaisinga, nes, atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo formuojamą konstitucinę doktriną, tam tikros asmens teisės ir laisvės gali būti priskiriamos ir juridiniams asmenims. Konstitucinis Teismas neviename nutarime¹²⁴ jau yra konstatavęs, kad tam tikros pagrindinės asmens teisės ir laisvės yra priskirtinos ir juridiniams asmenims (pvz., „konstitucinių asmenų lygybės principas yra taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims“). Nesuteikus juridiniam asmeniui teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą kiltų priešinga reakcija: Konstituciniam Teismui tektų diferencijuoti jau suformuotą doktriną šioje dalyje, kadangi Teismas yra konstatavęs,

¹²³ Birmontienė T., The Perspectives of Introducing the Constitutional Complaint in the Republic of Lithuania // European Commission for Democracy through Law, The Limits of Constitutional review of Ordinary Court's Decisions in Constitutional Complaint Proceeding, 2005 11 14 -15.

¹²⁴KT 1996 02 28, 1996 04 18, 1999 10 06, 2000 02 23 k. d. 2.1 p.

jog „ir jį saisto jo paties sukurti precedentai ir jo paties suformuota tuos precedentes pagrindžianti oficiali doktrina“¹²⁵. Aptariant konstitucinio skundo subjektus, reikėtų apžvelgti ir į dar vieną galimą reformos aspektą, t. y. galbūt būtų naudinga ta pačia reforma išplėsti asmenų, galinčių kreiptis į Konstitucinį Teismą, sąrašą.

Lyginant subjektų, galinčių kreiptis į Konstitucinį Teismą Lietuvoje ir anksčiau aptartose valstybėse, sąrašus, matyti, kad Lietuvoje šis sąrašas yra gerokai mažas. Konstitucijos 106 str. numato, jog „Teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą turi <...> Vyriausybė, ne mažiau kaip 1/5 visų Seimo narių, taip pat teismai. <...> Respublikos Prezidentas <...>“.

Latvijoje tokia teisė įstatymu papildomai suteikta ministrams, Generaliniam Prokurorui, savivaldybių taryboms. Įvesdama konstitucinį skundą Latvijos valdžia dar labiau išplėtė asmenų grupę: Valstybės Žmogaus teisių Biurui suteikta teisė paduoti konstitucinį skundą, taip pat buvo sumažinta ir Seimo narių proporcija – nuo 1/3 į 1/5, įtvirtinta teisė kreiptis Valstybės kontrolės Departamentui.

Lenkijos Konstitucijos 191 str. tokią teisę įtvirtina ir teritorinėms savivaldos vienetų sprendimus priimančioms institucijoms, nacionalinėms profesinių sąjungų institucijoms ir nacionalinėms darbdavių organizacijų bei profesinių organizacijų vadovaujančioms institucijoms, bažnyčioms ir tikėjimo organizacijoms.

Pagal Vokietijos Pagrindinio Įstatymo 93 str. kreiptis į Konstitucinį Teismą gali ir federalinės žemės tautos atstovybės, bendruomenės, bendruomenių susivienijimai ir kt.

Pagal Rusijos Federacijos Konstitucijos 125 str. numatyta galimybė kreiptis valstybės valdžios organams, Rusijos Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios institucijoms, piliečiams. Konstitucinio Teismo įstatymo 96 str. išplečia piliečių sampratą „piliečių susivienijimais, taip pat federaliniame įstatyme nurodytomis kitomis institucijomis ar asmenimis“, t. y. bet kokia sąjunga, asociacija, Generalinis Prokuroras, Įgaliotinis žmogaus teisėms.

Lietuvoje siūloma suteikti tokią teisę Seimo kontrolieriui, Lygių galimybių kontrolieriui, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui, Generaliniam Prokurorui, Žurnalistų etikos inspektoriui¹²⁶, praplėsti Respublikos Prezidento teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą apimtį. Šie subjektai įvardijami kaip galima alternatyva individualiam konstituciniam skundai, tačiau, manau, galinčių kreiptis asmenų sąrašas turėtų būti svarstomas lygiagrečiai su konstitucinio skundo subjektu. Nesukeliant teisinio chaoso tinkamų subjektų galimą sąrašą, galima būtų nustatyti atsižvelgiant į Konstitucijoje įtvirtintas institucijas ir institutus, konstitucinio lygmens subjektus: Seimo kontrolieriaus, prokuroro, (apie vietos savivaldos subjektų teisę ginant asmens teises plačiau

¹²⁵ KT 2006 11 21 sprend., 2007 10 24 nut., I skirsn. 8 p.

¹²⁶ LR Seimo Žmogaus teisių komiteto išvada, 2007 06 20. Tokią išvadą palaiko ir doc. V. Vaičaitis.

nekalbėsiu¹²⁷), peticijos teisę ir kt. Jei būtų sprendžiamos subjektų, galinčių kreiptis į Konstitucinį Teismą išplėtimo ribos, jas, manyčiau, būtų galima aptarti įstatymu.

Galima teigti, jog subjektų, galinčių kreiptis į Teismą, grupės padidėjimas sąlygotų dar didesnę Konstitucinio Teismo darbo apimtį, tačiau tai tik teorinė tikimybė. Suteikus galimybę į Teismą kreiptis institucijoms, būtų įvestas dar vienas „saugiklis“ žmogaus konstitucinių teisių gynime (institucija dažniausiai yra linkusi ginti asmens teises teisme tik tuomet, kai jai nekyla abejonių dėl pažeidimo reikšmingumo). Lenkijos Konstitucinio Teismo įstatymo 51 str. įtvirtinta ir procesinė galimybė ginti pažeistas asmens teises, nefiksuojant pažeidimo pradžios momento: Tribunolas išsiunčia pranešimą Piliečių teisių gynėjui apie esamą bylą ir jis turi teisę per 60 dienų įstoti į procesą. Kita svari tokių institucijų įtvirtinimo priežastis – Konstitucinis Teismas neturi įgaliojimų savo iniciatyva kelti teisių pažeidimo klausimų ir per pradinę konstitucinių skundų atranką Teismui nustačius skundo formalius trūkumus, pareiškimas turi būti grąžintas pareiškėjui. Lenkijos Tribunolo kompetencijai tenka teisė tokį nepriimtą skundą persiųsti Piliečių teisių gynėjui.

Subjektui keliami reikalavimai: teisė į konstitucinį skundą yra subsidiari teisė. Aptartų valstybių (Latvijos, Lenkijos, Vokietijos, Rusijos, iš dalies Vengrijos) modeliai nustato bendrus reikalavimus pareiškėjui:

- a) prieš kreipiantis į Konstitucinį Teismą visos galimos teisinės priemonės turi būti išnaudotos (arba tokių priemonių nėra);
- b) turi būti priimtas galutinis sprendimas;
- c) galutiniame sprendime taikomas įstatymas ar kitas norminis teisės aktas turi tiesiogiai ir asmeniškai pažeisti pareiškėjo konstitucines teises ir laisves.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „įstatyme turi būti ne tik įtvirtinta pati proceso šalies teisė apskusti pirmosios teismo baigiamąjį aktą bent vienos aukštesnės instancijos teismui, bet ir nustatyta tokia apskundimo tvarka, kuri leistų aukštesnės instancijos teismui ištaisyti galimas pirmos instancijos klaidas <...>. Kiekvienu baigiamuoju teisės aktu atitinkamoje byloje yra įvykdomas teisingumas ir atitinkamoje byloje priimtas baigiamasis aktas – tai vienas teisės taikymo aktas, kuriuo ta byla yra užbaigiama“¹²⁸. Tai reiškia, jog konstitucinė doktrina teisingumo vykdymą sieja su baigiamaisiais teisės taikymo aktais ir galimybe ištaisyti teismo padarytas klaidas aukštesnės instancijos teisme. Teismui nesikreipus į Konstitucinį Teismą, dėl to, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, pirmoje instancijoje, asmuo tokią teisinę abejonę gali ištaisyti aukštesnės instancijos teisme. Logiškai ir

¹²⁷ Prof. E. Šileikis tokią savivaldos organų teisę analizuoja straipsnyje Savivaldos teisė: aktualūs aiškinimo ir įgyvendinimo klausimai//Teisė, 2002 Nr. 42, p. 142.

¹²⁸ KT 2006 09 21, 2007 10 24 nut., II skirsn. 10 p.

sistemiškai aiškinant LR Konstituciją, netikslinga remtis Rusijos patirtimi ir suteikti asmeniui teisę kreiptis dėl norminio teisės akto atitikties Konstitucijai manant, jog toks aktas, pažeidžiantis konstitucines teises, bus taikomas konkrečioje byloje. Tokia prevencinė normos teisėtumo kontrolė yra pavesta teismui, nagrinėjančiam bylą, ir apima teismo bei suinteresuoto asmens iniciatyvą. „Galutinio sprendimo“ sąlyga turėtų būti nustatyta ir mūsų teisės sistemoje. Įstatymų leidėjui vertėtų apmąstyti galimybę padaryti šios sąlygos išimtines išlygas (Latvijos, Vokietijos), kai šio kriterijaus galima netaikyti: jeigu konstitucinis skundas turi visuotinę svarbą arba jei teisių gynimas bendrosiomis teisių gynimo priemonėmis negali užkirsti kelio esminei žalai, kuri gali atsirasti pareiškėjui, Konstitucinis Teismas gali priimti sprendimą dėl skundo peržiūrėjimo iki tol kol bus išnaudotos visos teisės gynybos priemonės. Diskrecija spręsti apie šios išlygos taikymą turėtų būti paliekama Konstituciniam Teismui, įstatymų leidėjui nedetalizuojant ir neplečiant šios išimties turinio įstatyme.

Reikalavimas, jog sprendime taikomu teisės aktu tiesiogiai ir asmeniškai turi būti pažeistos pareiškėjo konstitucinės teisės, gali būti kildinamas remiantis ne vien tik remiantis logiškumo, ribojimo objektyvumo kriterijais, siekiant išvengti skundų antplūdžio, bet ir vadovaujantis Konstitucinio Teismo išaiškinimu teismams: „pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą teismas neturi *locus standi* kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja toks įstatymas (jo dalis) ar kitas teisės aktas (jo dalis), kuris neturėtų (negalėtų) būti taikomas to teismo nagrinėjamoje byloje“¹²⁹. Taikant analogiją, asmuo gali kreiptis tik dėl savo pažeistos konstitucinės teisės ar laisvės.

Konstitucinio skundo pagrindas. Yra dvi pasirinkimo galimybės: Vokietijos modelis, kai nustatomas konkretus Konstitucija ginamų teisių ir laisvių sąrašas, ir kitų valstybių modelis, nekonkretizuojantis konstitucinių teisių ir laisvių sąrašo. Vadovaujantis Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuluotais postulatais, tarptautinės teisės aktais, juose įtvirtintomis nuostatomis, jog negalima apibrėžti baigtinio žmogaus prigimtinių teisių ir laisvių sąrašo, nebūtų tikslinga įtvirtinti ir kitų, neprigimtinių laikomų asmens teisių ir laisvių, sąrašo.

Konstitucinio skundo dalykas. LR Konstitucijos 102 str. 1 d. nustatyta: „*Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams*“, Konstitucinio Teismo įstatymo 1 str. atkartoja LR Konstitucijos nuostatą. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad ši nuostata „aiškinama kaip reiškianti, kad Konstitucinis Teismas turi išimtinę konstitucinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar **bet kuris** (paryškinta aut.) Seimo, Respublikos Prezidento ir

---

¹²⁹ KT 2007 05 22, 2007 06 27, 2007 07 05 sprend., 2007 10 24 nut., II skirsn. 8 p.

Vyriausybės aktas, taip pat **bet kuris** (paryškinta aut.) referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui, *inter alia* Konstitucijai¹³⁰. Tai yra Teismo kompetencijai priskirtini ir LR Konstitucijoje *expressis verbis* neišvardinti teisės aktai: referendumu priimtas aktas, konstitucinis įstatymas, Seimo statutas. Tame pačiame nutarime Teismas konstatavo, jog „Konstitucinio Teismo išimtinė konstitucinė kompetencija spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktas, taip pat **bet kuris** (paryškinta aut.) referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui, *inter alia* Konstitucijai, reiškia ir Konstitucinio Teismo išimtinę konstitucinę kompetenciją spręsti dėl Konstitucijos 106 str. nurodytų subjektų (kurį rengiamasi papildyti nauju subjektu – aut. pastaba), prašymų priimtumo Konstituciniame Teisme“¹³¹.

Konstitucinis Teismas tikrina TIK norminio teisės akto atitiktį aukštesnės galios teisės normoms. Vadinas, Konstitucinis Teismas gali būti tik „teisės“ teismu, o ne dar viena teismine instancija. Pagal nustatytą teisinį reguliavimą dėl kitų teisėkūros subjektų (ne Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės išleistų ar priimtų referendumu) priimtų teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams sprendžia specializuoti administraciniai teismai.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pripažįstama, jog įstatymų leidėjo (kitų subjektų pagal Konstitucijos 102 str.) neveikimas kvestionuojant teisės aktą tuo požiūriu, kas jame yra nustatyta ir kas yra praleista, yra konstitucinės justicijos dalykas: „Jeigu įstatymuose (jų dalyse) nėra nustatytas tam tikras teisinis reguliavimas, Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus tirti tų įstatymų (jų dalių) atitiktį tais atvejais, kai tuo, kad tas teisinis reguliavimas nėra nustatytas būtent tuose įstatymuose (jų dalyse), gali būti pažeidžiami Konstitucijos principai ir (arba) normos. Konstitucinis Teismas taip pat turi konstitucinius įgaliojimus tirti tų Seimo, Vyriausybės, Respublikos Prezidento poįstatyminių aktų (jo dalių), kuriuose nėra nustatytas tam tikras teisinis reguliavimas, atitiktį Konstitucijai ir (arba) įstatymams tais atvejais, kai tuo, kad tas teisinis reguliavimas nėra nustatytas būtent tuose poįstatyminiuose teisės aktuose (jų dalyse), gali būti pažeidžiami Konstitucija ir (arba) įstatymai. Tais atvejais, kai pareiškėjas ginčija tai, kad pareiškėjo nurodytame įstatyme ar kitame ginčijamame teisės akte (jo dalyje) nėra nustatytas tam tikras teisinis reguliavimas, bet tas reguliavimas pagal Konstitucija (atitinkamai ir (arba) pagal įstatymus) neprivalo būti nustatytas būtent tame ginčijamame akte (jo dalyje), Konstitucinis Teismas konstatuoja, kad byloje <...> nėra tyrimo dalyko <...>“¹³². Tai reiškia, jog konstitucinis skundas dabartinėje situacijoje negalėtų būti paduodamas dėl reguliavimo nebuvimo (teisės

---

¹³⁰ KT 2006 03 28, 2006 06 06 nut. 2006 08 08 sprend., 2007 10 24 nut. II skirsn. 13 p.

¹³¹ Ten pat.

¹³² KT 2001 01 25, 2003 05 06 nut. k.d. 6 p.

spragos), neveikimo. Tačiau jis galėtų būti paduodamas dėl netinkamo veikimo. Pvz., neveikimas gali būti skundžiamas administraciniam teismui, tačiau tik dėl valstybinio administravimo subjektų atsisakymo atlikti jų kompetencijai priskirtus veiksmus teisėtumo ir pagrįstumo ar vilkinimo atlikti tokius veiksmus (Administracinių bylų teisenos įstatymo (ABTĮ) 15 str. 1 d.).

Atsižvelgdamas į kitų valstybių (Latvijos, Lenkijos, Rusijos) patirtį, konstitucinio skundo institutas turėtų apsiriboti tik norminiu aktu, eliminuodamas individualius teisinius ar administracinius sprendimus. Teismas turėtų vykdyti normos teisėtumo kontrolę ir skundas negalėtų būti paduodamas jei:

1. buvo nepritaikytas norminis teisės aktas, kuris turėjo būti taikomas;
2. pritaikytas norminis teisės aktas, kurio turėjo netaikyti;
3. netinkamai aiškintas norminis teisės aktas.

Reikalavimai konstituciniam skundui. Rekomenduotina Konstitucijos 106 str. pataisoje įtvirtinti, kad pasinaudoti konstitucinių teisų ir laisvių apsaugos priemone galima „įstatymo nustatytais pagrindais“ (plg. Lenkijos Respublikos Konstitucijos 79 str.). Siūlytina nustatyti tokius formalius konstitucinio skundo reikalavimus:

- a) terminas. Skundo padavimo terminas gali būti skaičiuojamas:
  - nuo įsiteisėjusio galutinio sprendimo datos;
  - nuo įsiteisėjusio galutinio sprendimo įteikimo pareiškėjui datos.

Aptartos valstybės, atsižvelgiant į termino skaičiavimo pradžią, nusistatė skirtingus terminus – nuo šešių mėnesių Latvijoje iki vieno mėnesio Vokietijoje. Lenkija dviejų mėnesių laikotarpį pailgino iki trijų.

Trumpas terminas Vokietijoje sietinas su konstitucinio skundo kompleksišku ir instituto įgyvendinimo efektyvumu. Pasirinkus platų skundo dalyką, pažeistų teisų ir laisvių gynyba yra labai intensyvi. Tačiau iškyla kitas aspektas: kaip išvengti skundų antplūdžio. Situacija subalansuojama sudėtinėmis instituto dalimis – padavimo terminu, skundo pagrindu. Lietuvai, renkantis siauro dalyko skundo modelį, terminas turėtų būti parenkamas toks, kad būtų užtikrinta asmens teisė pasinaudoti šiuo institutu, kadangi galimybė įgyvendinti apskundimo teisę priklauso nuo pareiškėjo ir netgi nuo teismo, nagrinėjančio ir priimančio galutinį sprendimą byloje. (Pvz., teismuose gana paplitusi praktika nesurašyti sprendimo civilinėje byloje motyvų netgi per apskundimui skirtą 30 dienų terminą. Baigiantis apskundimo terminui ir nesant sprendimo motyvų, teismas siūlo surašyti apeliacinį skundą be motyvų; tuomet teismas nustato sau palankų terminą apeliacinio skundo trūkumams šalinti ir per apeliantui nustatytą terminą surašo sprendimą). Svarstant termino skaičiavimo atskaitos tašką, manytina, jog labiau asmens konstitucines teises ir laisves atitinka forma, kai terminas skaičiuojamas nuo įsiteisėjusio galutinio sprendimo **įteikimo** (paryškinta aut.) pareiškėjui datos. Dažna yra situacija, kai civilinėse bylose

procesiniai dokumentai yra neįteikiami byloje dalyvaujantiems asmenims, ypač jei tai yra susiję su teismo sprendimu ir toje byloje neprašoma atiduoti sprendimo vykdyti, byla atiduodama į archyvą. Privalomas sprendimo įteikimas pareiškėjui garantuotą jo teisę apsispręsti ir nesukeltų sumaišties skaičiuojant terminus, galimai būtų sumažintas prašymų dėl termino pratęsimo skaičius.

- b) rašytinė skundo forma, skundas pasirašomas pareiškėjo;
- c) skundo turinio reikalavimai. Skundo turinys turi atitikti bendrus reikalavimus kreipiantis į Konstitucinį Teismą ir greta jų turi būti nustatomi specialūs šio instituto turiniui keliami reikalavimai.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 66 str. nustato Prašymo ištirti teisės akto atitikimą Konstitucijai turinį. O to paties įstatymo 67 str. – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų ir apylinkių teismų prašymų Konstituciniam Teismui turinį.

Pagal Lenkijos Konstitucinio Tribunolo įstatymo 47 str., konstituciniame skunde turi būti aiškiai nurodytas įstatymas ar kitas norminis teisės aktas, kuriuo remiantis buvo priimtas galutinis sprendimas dėl pareiškėjo teisių, laisvių ir pareigų, kurio konstitucingumą pareiškėjas ginčija; kokios konkrečiai pareiškėjo konstitucinės teisės bei laisvės ir koku būdu buvo pažeistos, su nuoroda į Konstituciją; aiškiai nurodyti teisinės ir faktinės aplinkybės; pareiškėjas privalo pridėti galutinį sprendimą.

Rusijoje numatomas detalesnis konstitucinio skundo turinys: privaloma nurodyti valstybės organo, priėmusio ginčijamą įstatymą, pavadinimą ir adresą; tikslus ginčijamo įstatymo rekvizitus (pavadinimą, numerį, priėmimo datą, publikavimo datą); Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo konkrečias normas, leidžiančios asmeniui paduoti skundą; konkretų pagrindą, kuriuo remiantis turėtų būti peržiūrėtas skundas Konstituciniame Teisme; aplinkybės, pagrindžiančias, kad įstatymas gali būti pritaikytas byloje, aprašymą; teisinę argumentaciją; reikalavimą Konstituciniam Teismui. Privalomi priedai detalizuojami Konstitucinio Teismo įstatymo 38 str. Kitaip tariant, lygindami šiuos du modelius, pagal įstatymo formuluojamus turinio reikalavimus galime sąlyginai išskirti į „lakoniškesnį“ Lenkijoje ir „biurokratiškesnį/formalesnį“ Rusijoje. Siūlytina įstatymų leidėjui atkreipti dėmesį į Latvijos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 18 ir 19A str. keliamus reikalavimus pareiškėjui. Šie reikalavimai pasižymi dar didesniu lakoniškumu, nes konstituciniame skunde, be bendrųjų reikalavimų (kurie aptarti antroje darbo dalyje), specialiuosius sudaro: pateikimas neginčijamų įrodymų, kad pagrindinės pareiškėjo teisės ar laisvės buvo pažeistos; įrodymai, kad visos galimos gynybos priemonės yra išnaudotos ar tokių priemonių iš viso nėra. Manytina, jog formuojant konstitucinio skundo modelį Lietuvoje yra svarbu suderinti Konstitucinio Teismo platesnę diskreciją spręsti dėl pareiškimų priėmimo ir, kita vertus, neapriboti konstitucinės gynybos įgyvendinimo pernelyg detalizuotais formaliais reikalavimais. Iš

Koncepcijos projekto akivaizdu, jog Lietuvoje siūlomo modelio turinio reikalavimai buvo perrašyti iš Lenkijos Konstitucinio Teismo įstatymo.

Dėl privalomo teisinio atstovavimo surašant konstitucinį skundą. Lietuvos teisinė sistema yra jauna: žmonės tik dabar pradeda intensyviai naudotis teise ginti savo pažeistas teises teisme. Nors masiškas kreipimasis į teismus yra neigiamas visuomenės reiškinys, tačiau tai susiję su viena teigiama tendencija: asmuo rodo iniciatyvą teisiškai subręsti. Atsižvelgus į minėtą Rusijos patirtį, jog Konstituciniam Teismui iki šiol teikiami skundai, neatitinkantys imperatyvaus reikalavimo, kad ginčyti leistina tik įstatymą. Antra, atsižvelgus į Lietuvos teisinės sistemos ypatumus: privalomą teisinį atstovavimą Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, Konstitucinio Teismo teisę atsisakyti nagrinėti prašymą, jei jis pagrįstas ne teisiniais motyvais (Konstitucijos 106 str. 6 d., KTĮ 69 str. 1 d. 5 p.), įvertinus esančią realią situaciją, jog netgi advokatai ne visada sugeba tinkamai suformuluoti ir argumentuoti prašymą teismui kreiptis į Konstitucinį Teismą, pridedant formuluote „*manome, jog reikėtų, kad teismas kreiptųsi į Konstitucinį Teismą, <...> tačiau paliekame spręsti teismo nuožiūra*¹³³“. Manytina, jog įtvirtinant konstitucinį skundą turėtų būti nustatytas privalomas advokato atstovavimas surašant skundą. Tai padėtų išvengti nepagrįstų formalių ar materialių reikalavimų neatitinkančių pareiškimų ar kitokios formos dokumentų antplūdžio, dėl to Konstitucinio Teismo darbuotojų aparatas būtų mažesnis, tai sąlygotų mažesnius finansinius resursus, mažesnę našta mokesčių mokėtojams. Jei asmuo negali finansiškai susimokėti už advokato suteiktą teisinę pagalbą, jam turėtų būti garantuojama valstybės teisinė pagalba (Lenkijos pavyzdys). Reikėtų padaryti pakeitimą Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme. Atsižvelgiant į viešąjį interesą žyminis mokeskis turėtų būti nustatomas numatant Konstituciniam Teismui teisę atleisti asmenį nuo žyminio mokesčio. Žvilgtelėkime į Vokietijos patirtį: žyminio mokesčio nėra, bet asmuo gali būti įpareigotas jį sumokėti, jei Teismas pareikalauja (pvz., dėl akivaizdaus piktnaudžiavimo). Vokietijos Konstitucinio Teismo teisėjai pripažįsta, kad praktikoje yra sunku pagrįsti įpareigojimą sumokėti žyminį mokesį. Žyminis mokeskis vargu ar gali sumažinti skundų srautą, tačiau jis yra Lietuvos teisinės sistemos oficialiosios kultūros dalis.

Bylos (ne)iškėlimo stadija. Anksčiau aptartų valstybių Konstitucinio Teismo įstatymuose pažymima, jog konstitucinė teiseną tiek, kiek ji nėra reglamentuojama minėto įstatymo, vyksta pagal kitų teisenų proceso taisykles. Tačiau būtini ir tam tikri konstitucinės teisenos ypatumai: a) išankstinė skundų priimtimumo kontrolė; b) galimumas laikinai sustabdyti sprendimo vykdymą (Latvijoje, Lenkijoje, Vokietijoje); c) galima rašytinė bylos nagrinėjimo forma (Lenkijoje, kai nekyla Teismui abejonių dėl esamo pažeidimo, Latvijoje galimybė išspręsti bylą rašytinio proceso

---

¹³³ Cituota iš Vilniaus apygardos teismo 2006-10-03 posėdžio protokolo civilinėje byloje pagal Trident Marine APS ieškinį atsakovui Lietuvos valstybei.

tvarka yra tais atvejais, kai pridėtų dokumentų yra pakankamai. Sprendimas spręsti bylą rašytinio proceso tvarka priimamas organizaciniame posėdyje, jei teisėjai, kurie ruošė šią bylą teismo posėdžiui, išreiškia tokį pasiūlymą).

Išankstinė formali skundų atrankos kontrolė aptartose Europos valstybėse vykdoma:

- įsteigiant naujus organizacinius vienetus (Lenkijoje sukurtas Konstitucinių skundų ir prašymų parengiamosios kontrolės skyrius, Vokietijoje, Rusijoje - Teismo Sekretoriatas);
- nesteigiant naujų Teismo organizacinių vienetų (Latvija).

Pradinėje atrankoje yra reikalinga patikrinti, ar gautas dokumentas yra priskirtinas konstitucinių skundų kategorijai. t. y. patikrinti, ar ginčijamas norminių aktų konstitucingumas, ar skundžiamas konstitucinių teisių pažeidimas¹³⁴, ar nepraleistas skundo padavimo terminas, sumokėtas žyminis mokestis. Pažymėtina, jog pradinė neteisminė atranka yra reikalinga Lietuvoje, tačiau nesuteikiant Teismo darbuotojams tokių įgalinimų, kurie yra suteikti Rusijos Konstitucinio Teismo Sekretoriatui (Rusijoje išplėsti Sekretoriato kompetenciją buvo įmanoma dėl tos priežasties, kad ginčyti galima tik įstatymo atitiktį Konstitucijai, t. y. labai siauras dalykas. Dėl siauro dalyko įmanoma ir Konstitucinio Teismo įstatymo nuostata, jog asmuo turi teisę reikalauti, kad Sekretoriato atmetas skundas būtų peržiūrėtas Konstitucinio Teismo. Lietuvai šis modelis netinka). Pasitikėjimą Konstituciniu Teismu, atliekant pirminę konstitucinių skundų atranką, keltų Latvijos pasirinkta atrankos sistema, susieta su Konstituciniu Teismo teisėjo sprendimu priimti ar nepriimti paduotą skundą, t. y. išvengiant nepagrįstos nuomonės, jog teisingumas perduotas ne į teisėjų, o į biurokratų rankas. Latvijoje atranka, kaip jau minėta anksčiau, vykdoma padedant teisėjų padėjėjams ar patarėjams. Pirminę atranką atlieka Teismo pirmininkas įvertindamas gautus pareiškimus ir paskirstydamas gautus skundus: t. y. Teismo pirmininkas priima sprendimą, kuris iš gautų prašymų turi būti laikomas skundu (palyginkime su Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 13 str.). Pirmininkui padeda patarėjai, kurie paruošia atitinkamus dokumentus – atsisakymo laiškų metmenis ar nukreipiamuosius raštus perduoti priimtumo klausimą svarstyti parengiamojoje, išankstinio tyrimo stadijoje. Aptartų valstybių patirtis byloja, kad pradinėje atrankos stadijoje teismas neprivalo priimti nutarties. Atsisakymo priimti skundą, kuris neatitinka formalių įstatymo keliamų reikalavimų, forma yra teismo raštas, laiškas.

Antroji skundų „filtravimo“ stadija – išankstinis tyrimas, kurį atlieka Konstitucinio Teismo teisėjas (Lenkija) ar Kolegija (Latvija, Vokietija). Sprendžiant, ar Lietuvoje išankstinį tyrimą reikia pavesti vienam teisėjui ar Kolegijai reikalingas apsisprendimas išdėstant prioritetus: ar svarbesnis yra laiko/bylos nagrinėjimo trukmės kriterijus ar apskundimo teisės įgyvendinimas. Tai reiškia, kad

---

¹³⁴ Staugaitytė V., Konstitucinis skundas..., p. 38.

jei įtvirtinant konstitucinio skundo modelį išankstinis tyrimas pavedamas vienam teisėjui, tai jo sprendimas dėl skundo nepriėmimo gali būti skundžiamas; o jei išankstinį tyrimą vykdo Kolegija, tai apskundimas negalimas (kolegialus bylos nagrinėjimas yra priskiriamas aukštesniajai instancijai), nes skundas jau išnagrinėtas „tarsi apeliacine“ instancija. Kai kurie Latvijos teisės teoretikai ir praktikai Kolegijos priimto sprendimo galutinumą bei neskundžiamumą laiko trūkumu.

Viena iš konstitucinio skundo galimo neefektyvumo priežasčių Lietuvoje yra siejama su Konstitucinio Teismo neoperatyvumu laiko atžvilgiu¹³⁵, su teismo proceso išėstimumu (ne visada suprantamas konstitucinio skundo instituto priešininkų argumentas, kad įvedus šį institutą pailgės asmens teisinis kelias iki Europos Žmogaus teisių teismo). Susitaikant su mintimi, jog bet kuris pasirinkimas, ar vienas teisėjas atliks išankstinį tyrimą, ar Kolegija, bus kritikuojamas, siūlytina Lietuvai, įtvirtinant konstitucinį skundą, rinktis kolegialų skundų išankstinio tyrimo metodą. Pagal Lietuvos Konstitucinio Teismo įstatymo (LRKTI) 24 str. 1 d. Konstitucinio Teismo pirmininkas išankstinį tyrimą atlikti paveda vienam ar keliems teisėjams, nustatydamas šio darbo terminą. Tai reiškia, jog ši nuostata turėtų būti keičiama, atitinkamai ir daugelis kitų įstatymų nuostatų, nes reikėtų aptarti Kolegijų sudarymo principus, jų įgaliojimus, posėdžiavimo ir sprendimų priėmimo tvarką. Vis dėlto tai vertinčiau kaip mažesnius nuostolius ir sąnaudas laiko bei finansų atžvilgiu nei apskundimo teisės įtvirtinimo atveju. Dviejų instancijų principas yra neabejotinai vienas reikšmingiausių, tačiau konstitucinė teiseną, formuluojant neelegantiškai, jau yra „kelintoji“ instancija, nes visi ordinariniai teismai vykdydami teisingumą vadovaujasi Konstitucija ir jai neprieštaraujančiais įstatymais. Kilus teisei abejonei nustatytas privalomas įpareigojimas kreiptis į Konstitucinį Teismą.

Vertinant Lenkijos modelį, kuriame teisėjo atsisakymą priimti skundą galima apskūsti. Pažymėtina, jog apskūstą sprendimą nagrinėja ir priėmimo klausimą sprendžia trijų teisėjų Kolegija.

Pagal LRKTI 69 str. Konstitucinis Teismas savo sprendimu atsisako nagrinėti prašymą iširti teisės akto atitikimą Konstitucijai, jeigu: 1) prašymas paduotas institucijos ar asmens, neturinčių teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą; 2) prašymo nagrinėjimas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui; 3) prašyme nurodyto teisės akto atitikimas Konstitucijai jau buvo tirtas Konstituciniame Teisme ir tebegalioja tuo klausimu priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas; 4) Konstitucinis Teismas yra pradėjęs nagrinėti bylą dėl to paties dalyko; 5) prašymas grindžiamas ne teisiniais motyvais (šis pagrindas yra sudėtinė konstituciniam skundui keliamų reikalavimų dalis. Keičiant

---

¹³⁵ Žr.: Žmogaus teisių komiteto išvada...

įstatymą šis atsisakymo pagrindas turėtų būti inkorporuotas į straipsnius, kuriuose numatyti reikalavimai skundo turiniui).

Visoms aptartoms valstybėms būdinga įstatymu nustatyta teisė, atsisakyti priimti skundą, jei jis **akivaizdžiai** (paryškinta aut.) teisiškai yra nepakankamas. Tai garantinė norma, kad Teismas nebūtų apkrautas nepagrįstais skundais.

Imponuoja Vokietijoje įtvirtinta nuostata, jog Kolegija neprivalo oficialiai išdėstyti atsisakymo priimti skundą motyvus, o nepriimtino klausimas yra išsprendžiamas vidiniu Teismo dokumentu. Suprantama, jog tokią sąlygą reikia vertinti kompleksiskai su Vokietijos konstitucinio skundo dalyko apimtimi. Vis dėlto tai ypač progresyvus Teismo žingsnis, galimas tik teisines tradicijas turinčioje šalyje.

Konstitucinio Teismo sprendimas ir teisiniai padariniai. Lietuvoje pagal LRKTĮ 71 str. Konstitucinis Teismas, baigęs nagrinėti bylą dėl teisės akto atitikimo Konstitucijai, priima vieną iš šių nutarimų:

- 1) pripažinti, kad teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai ar įstatymams;
- 2) pripažinti, kad teisės aktas prieštarauja Konstitucijai ar įstatymams.

Įstatymo 72 str. numato teisės akto pripažinimo prieštaraujančiu Konstitucijai pasekmes: „*Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo nutarimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Tos pačios pasekmės atsiranda, kai Konstitucinis Teismas priima nutarimą, kad Respublikos Prezidento aktas ar Vyriausybės aktas (ar jo dalis) prieštarauja įstatymams. Konstitucinio Teismo priimti nutarimai turi įstatymo galią ir yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams. Visos valstybės institucijos bei jų pareigūnai privalo panaikinti savo priimtus poįstatyminius aktus ar jų nuostatas, kurie pagrįsti pripažintu nekonstituciniu teisės aktu. Neturi būti vykdomi sprendimai, pagrįsti teisės aktais, kurie pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams, jeigu tokie sprendimai nebuvo įvykdyti iki atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo <...>“.*

Konstitucinio skundo modelio įtvirtinimo koncepcijos projektas siūlo pripažinus, kad ginčijamas aktas prieštarauja Konstitucijai, įtvirtinti ne Konstitucinio Teismo pareigą panaikinti individualų sprendimą, bet suteikti pareiškėjui teisę kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo. Teisminis atnaujintas procesas suteiktų tam tikrą asmeninę satisfakciją.

Finansiniai ištekliai. Seimo narė M. A. Povilionienė pateiktame Aiškinamajame Rašte prie Konstitucijos 106 str. pakeitimo įstatymo siūlė valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų

finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekte numatyti papildomai 3000 tūkst. litų. Suma nedetalizuota. Pagal Seimo statuto 145 str. 1 d., jeigu įstatymui įgyvendinti reikės lėšų, susijusių su biudžeto koregavimu, svarstant projektą turi būti pateiktos Biudžeto ir finansų komiteto ir Vyriausybės išvados dėl galimų šių lėšų šaltinių.

Visų pirma reikėtų apsispręsti, ar reikalinga didinti Konstitucinio Teismo teisėjų skaičių. Palyginkime: Latvijoje dirba 7, Lenkijoje – 15, Vokietijoje – 16, Vengrijoje – 11, Rusijoje – 19 teisėjų. Išskyrus Latviją, visos kitos valstybės turi didesnę gyventojų skaičių nei Lietuva. Vokietijos skundas apima ir teismų sprendimų teisėtumo kontrolę, Vengrijoje asmenys naudojami *actio popularis*. Prisiminkime garsųjį Konstitucinio Teismo nutarimą, kai jis išėjo už paklausimo ribų, dažnus kaltinimus dėl nutarimų apimties ir jų sudėtingumo, ilgai trunkančio proceso. Gal vertėtų kitaip vertinti konstitucinio skundo instituto įvedimo poveikį Konstitucinio Teismo darbui? Neginčijama tiesa, jog konstituciniai skundai užtvindys Teismą, vadinasi, konstitucinė kontrolė suintensyvės, bus iškeliami daugiau ginčytinų teisės normų, įvairių jos aspektų, Konstitucinis Teismas nebebus įpareigotas vienu nutarimu apimti ir argumentuoti kaip galima platesnį klausimų spektrą, iš įvairių požiūrio taškų. Neverta diskutuoti dėl pablogėjančios nutarimų kokybės¹³⁶, Konstitucinio Teismo teisėjams keliami reikalavimai apima tiek profesinius, tiek asmenybės bruožus. Kitaip tariant, nepasitikėti galima viskuo, tačiau pasitikėjimas yra teisinės visuomenės sąmonės dalis. Konstitucinėje doktrinoje ir jurisprudencijoje konstitucinės asmens teisės ir laisvės jau yra atskleistos. Apžvelgus kitų valstybių konstitucinę teisminę patirtį, konstatuotina, jog Konstitucinio Teismo išaiškinimai yra reikšmingi ne tik tuose nutarimuose, kuriais išsprendžiamas konstitucinis skundas, bet ir sprendimuose, kuriais skundus atsisakoma priimti nagrinėti. Įtvirtinant konstitucinį skundą siūlyčiau įstatymų leidėjui nedidinti Konstitucinio Teismo teisėjų skaičiaus.

Renkantis siūlytą Latvijos išankstinės skundų atrankos metodą reikėtų didinti teisėjų padėjėjų, ar Teismo patarėjų skaičių. Turėtų padidėti ir Teisės departamento narių skaičius. Nustatant darbuotojų užmokesį, būtina vadovautis Konstitucinio Teismo nutarimais, atskleidžiančiais valstybės tarnybos sampratą ir teisingo apmokėjimo už darbą turinį. Svarbus šiuo aspektu būtų 2007-03-20 nutarimas „Valstybės tarnybos sampratos <...> esminis bruožas yra tas, kad valstybės tarnyba suvokiama kaip tarnyba Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai <...> kad būtų garantuotas visos valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos viešasis interesas, sistema“¹³⁷ ir jame išdėstyta pozicija dėl Vyriausybės kompetencijos nustatyti apmokėjimą už darbą.

Lietuvos Respublikos 2006 metų valstybės biudžete Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui buvo skirta 6565 tūkst. litų, iš jų darbo užmokesčiui 3620 tūkst. litų, turtui įsigyti – 200

¹³⁶ Žmogaus teisių komiteto...

¹³⁷ KT 2007 03 20 nut., k. d. III skirsn. 3 p.

tūkst. litų. 2007 m. Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui skirta 7868 tūkst. litų, darbo užmokesčiui – 3827 tūkst. litų, turtui įsigyti – 250 tūkst. litų. Vyriausybės 2007-06-19 nutarimu Nr. 610 Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui papildomai skirta 0,9, iš kurių 0,7 tūkst. litų skirta darbo užmokesčiui. Palyginkite: Latvijos 2008 m. valstybės biudžete Konstituciniam Teismui skirti 993965 latai, iš kurių darbo užmokesčiui – 532723 latai¹³⁸.

Latvijoje, kaip minėta, be teisėjų dirba 41 asmuo, Rusijoje – 181 asmuo. Lietuvoje be teisėjų – 48 darbuotojai. 2007 m. iš viso Teisme dirbančių asmenų darbo užmokestis sudarė 3834 tūkst. litų. Svarstymas paremtas tik valstybės gyventojų skaičių proporcija. Lietuva savo gyventojų skaičiumi neprilygsta nei Rusijai, nei Vokietijai, nei Lenkijai, tad orientuotis į atitinkamo valstybės darbuotojų skaičių net formaliu aspektu netikslinga. Nededinant teisėjų skaičiaus, darbuotojų skaičius neturėtų didėti šimteriopai. Finansine prasme ši reforma susidėtų iš dviejų etapų: vienkartiniai reformos kaštai (teisinės bazės pertvarkymas, naujų darbo vietų įsteigimo materialinės sąnaudos) ir, antra, tinkamo sukurtos sistemos gyvybingumo užtikrinimo. Pastarasis skaičiavimas: iš esamo darbo užmokesčio atėmus teisėjų ir Konstitucinio Teismo Kanclerio darbo užmokestį sudarančią dalį, gausime sumą, kuri būtų reikalinga, jei Konstitucinio darbuotojų skaičius būtų padidintas šimtu procentų. Vis dėlto daugiausia būtų įdarbinta darbuotojų atlikti ne teisinį darbą, o registruoti skundus, siųsti korespondenciją. Tačiau kai kurios lėšos išliktų nepakitusios, pvz. bibliotekai skirtos lėšos. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 5⁽¹⁾ str. 2 d. 2 sak., išlaidų sąmatą tvirtina Konstitucinis Teismas, kuris taip pat savarankiškai disponuoja jam paskirtomis lėšomis

Kiekviena reforma siejasi su tam tikra rizika, taip pat ir finansine. Valstybė, įtvirtinusi konstitucinį skundą, prisiimtų pareigą užtikrinti tinkamą funkcionavimą. Kadangi tai yra susiję su vienu iš pamatinių teisinės valstybės principų, asmens konstitucinių teisių ir laisvių gynimu, valstybė sugebėtų finansiškai išbalansuoti biudžeto paskirstymą, kaip tai pavyko kitoms valstybėms (Latvijai, Baltarusijai, Ukrainai, Lenkijai, Vokietijai, Vengrijai) ir kaip teigia dr. A. Abramavičius, „teisingumo vykdymas kaip konstitucinė vertybė negali būti matuojamas ir vertinamas pagal siekiant šio tikslo atsiradusių sąnaudų dydį.“¹³⁹

---

¹³⁸ Par valsts budzetu 2008 gadam 4 pielikums//www.saeima.lv/likumdosana/budzets_08/likums/4_pielikums.htm

¹³⁹ Abramavičius A. Teorinės ir praktinės..., p.309.

IŠVADOS

1. Europos valstybėse paplitę dvejopi individualūs skundai: *actio popularis* ir konstitucinis skundas. *Actio popularis* (Vengrijoje) tai toks skundas, kai subjektui nėra keliami specialūs reikalavimai ir skundu yra ginamas ne konkretaus individo, bet viešasis interesas. Tai išimtinai teisės konstitucingumo apsauga.
2. Konstitucinis skundas – subsidiari teisinė priemonė, suteikianti galimybę asmeniui, manančiam, kad yra pažeistos konstitucinės teisės, kreiptis į Konstitucinį Teismą ir prašyti verifikuoti viešosios valdžios sprendimus. Konstitucinis skundas gali būti plataus ir siauro dalyko. Plataus dalyko konstitucinis skundas (Vokietijoje) gali būti paduodamas a) dėl teisės normos b) dėl to kokia forma ši norma taikoma. Siauro dalyko konstitucinis skundas (Latvija, Lenkija) gali būti paduodamas tik dėl teisės normos, prieštaraujančios Konstitucijai.
3. Pagrindiniai asmens konstitucinio skundo požymiai: a) teisę paduoti asmens konstitucinį skundą turi konkretus subjektas konkrečioje byloje b) skundo dalykas tik konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimai c) teisė spręsti asmenų konstitucinius skundus suteikiama Konstituciniams Teismams ir šie sprendimai yra privalomi vykdyti.
4. Konstitucinio skundo subjektu gali būti fizinis ir juridinis asmuo, turintis pagal Konstituciją atitinkamą teisę, kurio konstitucinės teisės ir laisvės yra tariamai pažeistos. Įtvirtinant konstitucinį skundą Lietuvoje svarstyтина, ar neturėtų būti išplėstas subjektų, galinčių kreiptis į Konstitucinį Teismą ratas, tokią teisę suteikiant Seimo kontrolieriui, Generaliniam Prokurorui, praplėsti Respublikos Prezidento teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą apimtį.
5. Konstitucinio skundai paduoti keliami reikalavimai pareiškėjui: prieš kreipiantis į Konstitucinį Teismą visos galimos teisinės priemonės turi būti išnaudotos (arba tokių priemonių nėra); turi būti priimtas galutinis sprendimas; galutiniame sprendime taikomas įstatymas ar kitas norminis teisės aktas turi tiesiogiai ir asmeniškai ir realiai duotuoju laiku pažeisti pareiškėjo konstitucines teises ir laisves.
6. Konstitucinio skundo padavimo terminas yra skaičiuojamas a) nuo įsiteisėjusio galutinio sprendimo datos; b) nuo įsiteisėjusio galutinio sprendimo įteikimo pareiškėjui datos. Manytina, jog privalomas sprendimo įteikimas Lietuvoje nesukeltų sumaišties skaičiuojant terminus, galimai būtų sumažintas prašymų dėl termino pratęsimo skaičius.
7. Konstitucinio skundo turiniui keliami bendrieji ir specialūs formos turinio reikalavimai. Specialūs turinio reikalavimai: a) nurodytas įstatymas ar kitas norminis teisės aktas, kuriuo remiantis buvo priimtas galutinis sprendimas dėl pareiškėjo teisių, laisvių ir pareigų ir kurio konstitucingumą pareiškėjas ginčija; b) kokios konkrečiai pareiškėjo konstitucinės teisės ir

laisvės ir koku būdu buvo pažeistos, su nuoroda į Konstituciją c) aiškiai nurodyti teises ir faktines aplinkybes. Pareiškėjas prie skundo privalo pridėti galutinį sprendimą.

8. Verta pagal Lenkijos pavyzdį nustatyti, kad konstitucinį skundą paruoštų advokatas. Tai padėtų išvengti nepagrįstų, formalių ar materialių reikalavimų neatitinkančių pareiškimų ar kitokios formos dokumentų antplūdžio, ko pasėkoje Konstitucinio Teismo darbuotojų aparatas būtų mažesnis, tai sąlygotų mažesnius finansinius resursus. Jei asmuo negali finansiškai atsilyginti už advokato suteiktą teisinę pagalbą, jam turėtų būti garantuojama valstybės teisinė pagalba.
9. Išankstinė formali skundų atrankos kontrolė aptartose Europos valstybėse vykdoma: a) įsteigiant naujus organizacinius vienetus (Lenkijoje, Vokietijoje, Rusijoje); b) nesteigiant naujų Teismo organizacinių vienetų (Latvija). Pasitikėjimą Konstituciniu Teismu, atliekant pirminę konstitucinių skundų atranką, stiprintų Latvijos pasirinkta pirminė atrankos sistema, kuri susieta su Konstituciniu Teismo teisėjo sprendimu priimti ar nepriimti paduotą skundą. Antroji skundų „filtravimo“ stadija – išankstinis tyrimas, kurį atlieka Konstitucinio Teismo teisėjas (Lenkija), ar Kolegija (Latvija, Vokietija).
10. Konstitucinio skundo padavimas nesustabdo galutinio sprendimo vykdymo, tačiau Konstitucinis Teismas turi teisę laikinai sustabdyti sprendimo vykdymą (Latvijoje, Lenkijoje, Vokietijoje). Konstituciniam Teismui pripažinus, kad ginčijamas aktas prieštarauja Konstitucijai, siūlytina įtvirtinti ne Konstitucinio Teismo pareigą panaikinti individualų sprendimą (Vokietija), bet suteikti pareiškėjui teisę kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo (Lenkija, Latvija).

Santrauka

Konstitucinis skundas – tai tam tikra teisinė priemonė, suteikianti asmeniui, manančiam, kad yra pažeistos jo konstitucinės teisės ar laisvės, kreiptis į Konstitucinę Teismą ir prašyti verifikuoti viešosios valdžios sprendimus. Nėra vieno, universalaus konstitucinio skundo modelio, tinkančio visoms valstybėms, todėl kiekviena valstybė, apmąstanti šio instituto įtvirtinimo savoje teisinėje sistemoje reikalingumą, naujai turi išskirti konstitucinio skundo modelių esminius bruožus ir įvertinti jų privalumus bei trūkumus.

Diskusijos dėl konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo Lietuvos teisės sistemoje jau peraugo į realius įstatymo leidėjo darbus: suformuota darbo grupė konstitucinio skundo modelio koncepcijos projektui parengti. Tačiau nors plačiai svarstomas šio instituto įtvirtinimo pagrindumas, dar nevyksta diskusija dėl konkretaus modelio ar specialių jo požymių privalomumo Lietuvos teisės sistemoje. Šiame darbe analizuojama kuo išsiskiria ir kuo panašūs yra konstituciniai skundai skirtingose Europos valstybėse.

Svarstant koks konstitucinio skundo modelis geriausiai tiktų Lietuvai darbe analizuojami Latvijos, Lenkijos, Vokietijos, Rusijos, Vengrijos valstybių konstitucinio skundo modeliai.

JURIDICAL MODELS OF THE CONSTITUTIONAL COMPLAINT AND THEIR JURIDICAL MERITS IN
THE RESPECT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Summary

The individual constitutional claim – is a certain legal measure, which gives a chance to a person, who believes that his constitutional rights and freedoms are violated, to apply to the Constitutional Court and ask for verification of decisions of public authority. The only one, universal juridical model of the individual constitutional complaint suited to all States doesn't exist. Every State thinking of necessity to institute such legal measure into its legal system, has over again to identify and set apart the constitutive features of different juridical models of the constitutional complaint and to evaluate their merits and demerits.

Discussion whether the constitutional complaint has to be instituted or not in the Lithuanian legal system has grown into the real actions of legislator: the work group for preparing the draft of conception of the Lithuanian constitutional complaint has been organized. Despite the fact that legitimacy of institute of constitutional complaint is under extensive consideration, concrete juridical model of the constitutional complaint or binding technical elements in the Lithuanian legal system are still not under discussion. Similarities and differences of the European juridical models of the constitutional complaint are analyzed in this work.

Trying to answer what juridical model of the constitutional complaint could correspond with peculiarities of the present Lithuanian legal situation in the best way, the juridical models of the individual right to appeal to the Constitutional Court of Latvia, Poland, Germany, Russia, Hungary are elaborated.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992, Nr. 6-120.
2. Act on the Constitutional Court of Republic of Hungary. Prieiga per internetą: <http://www.mkab.hu/en/enpage5.htm>
3. Act on the Constitutional Court of the Republic of Latvia. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=2&mid=9>
4. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista 11 Protokolu // Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Sudarytojas V. Vadapalas. V., 2003.
5. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 85-2566.
6. Lietuvos Respublikos Konsitucinio Teismo reglamentas. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/Reglamentas.html>
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Žin., 1993, Nr. 85-2566.
8. Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas // Žinios, 1999, Nr. VIII-1313.
9. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas // Žin., 1998, Nr. VIII-950.
10. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Žinios, 1999, Nr. 60-1945.
11. Par valsts budzetu 2008 gadam 4 pielikums // www.saeima.lv/likumdosana/budzets_08/likums/4_pielikums.htm
12. Rules of Procedure of the Constitutional Court. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=2&mid=10>
13. The Constitution of the Republic of Hungary. Prieiga per internetą: <http://www.mkab.hu/en/enpage5.htm>
14. The Constitutional Court's Provisional Rules of Procedure of the Republic of Hungary. Prieiga per internetą: <http://www.mkab.hu/en/enpage5.htm>
15. The Constitutional Tribunal act of the Republic of Poland. Prieiga per internetą: <http://www.trybunal.gov.pl/eng/index.htm>
16. Užsienio šalių Konstitucijos. V., 2004.
17. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Žmogaus teisių apsauga, V., 1989.
18. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo įstatymas. Prieiga per internetą: <http://www.bverfg.de>

19. Федеральный конституционный закон от 21 июля 1994 г. N 1-ФКЗ "О Конституционном Суде Российской Федерации". Prieiga per internetą: <http://www.ksrf.ru/doc/law/10003000/fkz.htm>

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo:

20. 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1995, Nr. 9-199.
21. 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1996, Nr. 114-2643.
22. 1998 m. gruodžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1998, Nr. 109-3004.
23. 1999 m. sausio 14 d. „Dėl Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo preambulės 2 dalies, 10 straipsnio 4 dalies, 17 straipsnio, 18 straipsnio 1 dalies, 21 straipsnio ir 23 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Žin., 1999, Nr. 9-199.
24. 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1999, Nr. 42-1345.
25. 2000 m. vasario 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 metų pavyzdžio banderolių tabako gaminiams ir alkoholiniams gėrimams ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai“ // Žin., 2000, Nr. 17-419.
26. 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies, 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2000, Nr. 54-1588.
27. 2001 m. sausio 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 23 straipsnio, 38 straipsnio 2 dalies, 41 straipsnio 5 dalies, 152 straipsnio 5 dalies, 155 straipsnio 4 dalies, 156 straipsnio 6 dalies, 180 straipsnio, 208 straipsnio 4 bei 11 dalių ir 231 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2001, Nr. 10-295.
28. 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 27 d. nutarimo Nr. 942 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo

- sąlygų dalinio pakeitimo“ 6 ir 7.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo 22 straipsniui“ // Žin., 2001, Nr. 107-3885.
29. 2002 m. lapkričio 25 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2002, Nr. 113-5057.
30. 2003 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 9 punkto (2000 m. lapkričio 28 d. redakcija) ir 2000 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2003, Nr. 10-366.
31. 2003 m. kovo 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2003, Nr. 27-1098.
32. 2003 m. gegužės 6 d. sprendimas „Dėl Panevėžio apygardos administracinio teismo prašymo ištirti Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo nuostatų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458 „Dėl valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir grąžinimo tvarkos patvirtinimo“ nuostatų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Žin., 2003, Nr. 34-480.
33. 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimo tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimo departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu patvirtintų vidaus reikalų, specialiųjų tyrimo tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimo departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimo tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimo departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai“ // Žin., 2003, Nr. 68-3094.

34. 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹⁴⁰ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2004, Nr. 85-3094.
35. 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Žin., 2004, Nr. 181-6708.
36. 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų ir tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 d. (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) bei 2 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) ir dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų ir tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 d. (2003 m. spalio 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2005, Nr. 152-5605.
37. 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas „Dėl Klaipėdos apygardos teismo 2005 m. rugpjūčio 4 d. prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 432 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ patvirtintos sprendimų vykdymo instrukcijos 89 punktą neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2005, Nr. 113-4132.
38. 2006 m. sausio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Peticijų įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 10 straipsnio 4 dalies ir 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2006, Nr. 11-410.
39. 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2006, Nr. 36-1292.
40. 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių

(2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas“ 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto Nr. 2048 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ 1 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2006, Nr. 51-1894.

41. 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2006, Nr. 65-2400.
42. 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2006, Nr. 90-3529.
43. 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2007, Nr. 26-3529.
44. 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų (2005 m. balandžio 4 d., 2006 m. kovo 27 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto (2006 m. kovo 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2007, Nr.

Specialioji literatūra:

45. Abramavičius A., Teorinės ir praktinės asmens konstitucinio skundo įtvirtinimo Lietuvos konstitucinėje sistemoje problemos // Konstitucinė justicija, 2007 Nr.1, p 306-317.
46. Apsītis R., The possibilities of reviewing individual complaints at the Constitutional Court of the Republic of Latvia“// Workshop on the „Functioning at the Constitutional Court of the Republic of Latvia“, 1998 02 17. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF\(1998\)003-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF(1998)003-e.asp).
47. Barnstedt E. L., Administrative assistance in dealing with proceedings before the Federal Constitutional Court, with particular reference to constitutional complaint proceedings // European Commission for Democracy through Law, Workshop on improving examination methods of individual complaints, effective case management, effective decision drafting. 2004 02 26/27. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-JU\(2004\)026-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-JU(2004)026-e.asp).
48. Barnstedt E. L., The Secretary General and the time limitation: how complying with constitutional time requirements if relevant and at least with the European Court of Human Rights requirements of a judgment in a “reasonable time” // European Commission for Democracy through Law. 2003 11 14/15 Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL-JU\(2003\)016-bil.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL-JU(2003)016-bil.asp).
49. Birmontienė T., The perspectives of introducing the constitutional complaint in the Republic of Lithuania // European Commission for Democracy through Law, The Limits of constitutional review of ordinary court’s decisions in constitutional complaint proceeding, 2005 11 14/15. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-JU\(2005\)067-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-JU(2005)067-e.asp).
50. Endzicš A., Procedure and practice of the Constitutional Court: Latvian experience and requirements // Workshop on the „Functioning of the Constitutional Court of the Republic of Latvia“, 1998 02 17. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF\(1998\)003-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF(1998)003-e.asp).
51. Erdei Á., Faktų nustatymas ir tyrimas konstitucinės justicijos bylose, pradėtose gavus individualius skundus // Konferencijos medžiaga: Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje, 2005, p. 104-111.
52. Favoreu L., Konstituciniai teismai. V., 2001.
53. Graniecki M., Head of the Office at the Polish Constitutional Tribunal and the functioning of the Constitutional Tribunal // European Commission for Democracy through Law. 2003 11 14/15 Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL-JU\(2003\)016-bil.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL-JU(2003)016-bil.asp).

54. Jarašiūnas E., Jurčys P., Kūris E., Ar jau laikas įtvirtinti individualaus konstitucinio skundo institutą // Teisės žinios, 2005 Nr. 4 (12), p. 2-4, 8.
55. Jarašiūnas E., Pagrindinių teisių katalogas ir konstitucinė justicija (problemos ir jų sprendimo paieškos) // Konferencijos medžiaga: Žmogaus teisių apsaugos mechanizmas, 1997, p. 6-22.
56. Jarašiūnas E., Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. V., 2003.
57. Kelsen H., Grynoji teisės teorija. V., 2002.
58. Klucka J., Suitable rights for constitutional complaint // European Commission for Democracy through Law, Workshop on the „Functioning of the Constitutional Court of the Republic of Latvia, 1998 02 17. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF\(1998\)003-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF(1998)003-e.asp).
59. Krasavčikova L., žr.: trumpas papildomas pranešimas // Konferencijos medžiaga: Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje, 2005, p. 185-188.
60. Kudryavtsev V. Y., Individual appeal to the Constitutional Court and the role of the Secretary General (on the basis of legal provisions and practice of the Constitutional Court of Russia // European Commission for Democracy through Law. 2003 11 14/15 Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL-JU\(2003\)016-bil.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL-JU(2003)016-bil.asp).
61. Kudryavtsev V. Y., Structure, powers and workload of the Secretariat of the Constitutional Court of Russia // European Commission for Democracy through Law. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDL-JU\(2000\)013-bil.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDL-JU(2000)013-bil.asp)
62. Kūris E., Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis // Konferencijos medžiaga: Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas, 2004, p. 23-45.
63. Mavcic A., Human Rights Protection with the help of the individual complaint // European Commission for Democracy through Law, Workshop on the „Functioning of the Constitutional Court of the Republic of Latvia, 1998 02 17. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF\(1998\)003-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF(1998)003-e.asp).
64. Paczensky von C., The Constitutional complaint – avoiding excessive case – load // European Commission for Democracy through Law, Workshop on the „Functioning of the Constitutional Court of the Republic of Latvia, 1998 02 17. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF\(1998\)003-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-INF(1998)003-e.asp).
65. Papier H. J., Konstitucinio teismų sprendimų ir vykdymo problemos // Konferencijos medžiaga: Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas, 2004, p. 72-80.
66. Patrono M., The protection of fundamental rights by Constitutional Courts – a comparative perspective. Prieiga per internetą: <http://www.upf.pf/recherche/IRIDIP/RJP/RJP6/6Patrono.doc>

67. Pededze Dz., Consequences within the Constitutional Court of Latvia of the introduction of individual complaints // European Commission for Democracy through Law, Workshop on improving examination methods of individual complaints, effective case management, effective decision drafting. 2004 02 26/27. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-JU\(2004\)030-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-JU(2004)030-e.asp).
68. Pededze Dz., Konstitucionnaja žaloba v Latvii: pervyj opyt i problemy // European Commission for Democracy through Law, Constitutional control: basic problems of legal proceedings, organization and practice. 2002 06 14 Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-JU\(2002\)031-rus.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-JU(2002)031-rus.asp).
69. Pededze Dz., The Staff of the Constitutional Court and the constitutional complaint // European Commission for Democracy through Law. 2003 11 14/15 Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL-JU\(2003\)016-bil.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL-JU(2003)016-bil.asp).
70. Rinkevičius V., Šešeri Konstitucinio Teismo metai // Justitia, 1999, Nr. 1, p. 2-5.
71. Römeris M., Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Pirma dalis, t. 1. V., 1995.
72. Rüth Ch., Lohse K., Constitutional review of decisions of non Constitutional Courts by the German Federal Constitutional Court // European Commission for Democracy through Law, The Limits of Constitutional review of ordinary court's decisions in constitutional complaint proceeding, 2005 11 14/15. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-JU\(2005\)061-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-JU(2005)061-e.asp).
73. Safjan M., Tuleja P., Faktų tyrimas konstitucinės justicijos byloje vykdant abstrakčią teisės kontrolę // Konferencijos medžiaga: Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje, 2005, p. 68-80.
74. Sóllyom L., Konstitucinis teisingumas: keletas lygynamųjų pastabų // Konferencijos medžiaga: Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas, 2004, p. 92-97.
75. Staugaitytė V., Konstitucinis skundas: Lenkijos Respublikos patirtis // Justitia, 2006, Nr. 1 (59), p. 32-42.
76. Šileikis E., Savivaldos teisė: aktualūs aiškinimo ir įgyvendinimo klausimai // Teisė, 2002, Nr. 42, p. 130-143.
77. Šileikis, E. Alternatyvi konstitucinė teisė. V., 2003.
78. Šileikis, E. Konstitucinės teisės klausimai, kazusai, užduotys. V., 2004.
79. Tuzmukhamedov B., Dealing with individual complaints: experience of the Russian Constitutional Court // European Commission for Democracy through Law, Workshop on improving examination methods of individual complaints, effective case management,

effective decision drafting. 2004 02 26/27. Prieiga per internetą:
[http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-JU\(2004\)027-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-JU(2004)027-e.asp).

80. Vadapalas V., Tarptautinė teisė. V., 1998.
81. Vaičaitis A. V., Ką nusprendė ir ko nenusprendė Konstitucinis Teismas dirbančių pensininkų naudai // Justitia, 2003, Nr.1-2, p. 53-62.
82. Vinkleris P., Konstitucinės priežiūros elitinės koncepcijos ir žinybinio priklausymo ribų problema Lietuvoje // Justitia, 2000, Nr. 1, p. 17-18.
83. Walter S., Competencies and functioning of the Federal Constitutional Court of Germany // European Commission for Democracy through Law, Constitutional control: basic problems of legal proceedings, organization and practice. 2002 06 14 Prieiga per internetą:
[http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-JU\(2002\)035-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-JU(2002)035-e.asp).
84. Zorkin V., Individualus kreipimasis į Konstitucinį Teismą // Konferencijos medžiaga: Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas, 2004, p. 81-91.
85. Обзор обращений граждан в КС. Prieiga per internetą:
<http://www.ksrf.ru/contact/review.htm>

Konstitucinių Teismų praktika:

Vengrijos Konstitucinio Teismo praktika:

Prieiga per internetą: <http://www.mkab.hu/en/enpage3.htm>

86. Decision 30/1992 (V. 26.) AB.
87. Decision 22/2003 (IV. 28.) AB.
88. Decision 6/2001 (III. 14.) AB.
89. Decision 41/2003 (VII. 2.) AB.
90. Decision 42/2000 (XI. 8.) AB.
91. Decision 50/2003 (XI. 5.) AB.
92. Decision 58/2001 (XII. 7.) AB.

Latvijos Konstitucinio Teismo praktika:

93. 2001 12 05 Nr. 2000-07-0409. Prieiga per internetą:
<http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2001-07-0103E.rtf>
94. 2003 04 23 Nr. 2002-20-0103. Prieiga per internetą:
<http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2002-20-0103E.rtf>
95. 2005 01 04 Nr. 2004-16-01. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2004-16-01E.rtf>

96. 2005 02 15 Nr. 2004-19-01. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2004-19-01E.rtf>
97. 2005 10 17 Nr. 2005-07-01. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2005-07-01E.rtf>
98. 2005 11 11 Nr. 2005-08-01. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2005-08-01E.rtf>
99. 2005 11 21 Nr. 2005-03-0306. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2005-03-0306E.rtf>
100. 2006 02 06 Nr. 2005-17-01. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2005-17-01E.rtf>
101. 2006 03 08 Nr. 2005-16-01. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2005-16-01E.rtf>
102. 2006 03 14 Nr. 2005-18-01. Prieiga per internetą: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2005-18-01E.rtf>

Lenkijos Konstitucinio Tribunolo praktika:

Prieiga per internetą: http://www.trybunal.gov.pl/eng/summaries/wstep_gb.htm

103. 1998 04 06 Nr. Ts 9/98.
104. 1999 02 24 Nr. SK4/98,
105. 1999 06 08 Nr. SK12/98
106. 2000 03 21 Nr. SK 6/99.
107. 2001 02 06 Nr. Ts 139/00.
108. 2001 02 13 Nr. Ts 189/00.
109. 2001 05 14 Nr. SK 1/00
110. 2001 10 24 Nr. SK 1
111. 2003 09 03 Nr. Ts 71/03.
112. 2004 10 06 Nr. SK 23/02.
113. 2006 06 28 sprend. SK 25/06.

Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo praktika:

114. 2004 10 14 Antrojo Senato nutarimas 2 BvR 1481/04. Prieiga per internetą: http://www.bverfg.de/en/decisions/rs20041014_2bvr148104en.html
115. 2004 12 07 Pirmojo Senato sprendimas 1 BvR 1804/03. Prieiga per internetą: http://www.bverfg.de/en/decisions/rs20041207_1bvr180403en.html

116. 2005 07 18 Antrojo Senato sprendimas 2 BvR 2236/04. Prieiga per internetą:
http://www.bverfg.de/en/decisions/rs20050718_2bvr223604en.html
117. 2005 10 25 Pirmojo Senato sprendimas 1BvR 1696/98. Prieiga per internetą:
<http://www.bverfg.de/en/index.html>
118. 2006 03 28 Pirmojo Senato sprendimas 1 BvR 1054/01. Prieiga per internetą:
http://www.bverfg.de/en/decisions/rs20060328_1bvr105401en.html
119. 2007 06 14 Antrojo Senato sprendimas 2 BvR 2247-2249/06. Prieiga per internetą:
http://www.bverfg.de/en/decisions/rk20070614_2bvr224706en.html

Rusijos Konstitucinio Teismo praktika:

120. 1995 05 23 sprendimas Nr. 6 – P. Prieiga per internetą:
http://www.ksrf.ru/doc/postan/p6_95.htm
121. 1995 12 05 nutarimas. Prieiga per internetą: http://www.ksrf.ru/doc/opred/o119_95.htm
122. 1997 01 24 sprendimas Nr. 1 – P. Prieiga per internetą:
http://www.ksrf.ru/doc/postan/p1_97.htm
123. 1998 10 12 sprendimas Nr. 24 – P. Prieiga per internetą:
http://www.ksrf.ru/doc/postan/p24_98.htm
124. 2000 06 27 sprendimas Nr. 11 – P. Prieiga per internetą:
http://www.ksrf.ru/doc/postan/p11_00.htm
125. 2001 05 24 sprendimas Nr. 8 – P. Prieiga per internetą:
http://www.ksrf.ru/doc/postan/p8_01.htm
126. 2001 07 05 sprendimas Nr. 11 – P. Prieiga per internetą:
http://www.ksrf.ru/doc/postan/p11_01.htm
127. 2003 04 01 nutarimas. Prieiga per internetą: http://www.ksrf.ru/doc/opred/o64_03.htm
128. 2004 07 16 nutarimas. Prieiga per internetą: http://www.ksrf.ru/doc/opred/o208_04.htm
129. 2007-07-17 nutarimai Nr. 598-O-O, 2007-07-17 Nr. 616-O-O, 2007-07-17 Nr. 488-O-O, 2007-04-19 Nr. 305-O-O Prieiga per internetą: <http://www.ksrf.ru/doc/opred.htm>

Praktinė medžiaga:

130. Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo ĮSTATYMO PROJEKTAS, 2005-12-13 XP-980.
Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267381
131. Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto LYGINAMASIS VARIANTAS, 2005-12-13. Pateikė – Seimo narė Marija Aušrinė Pavilionienė. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267382

132. Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto AIŠKINAMASIS RAŠTAS, 2005-12-13. Pateikė – Seimo narė Marija Aušrinė Pavilionienė. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267383
133. TEISĖS DEPARTAMENTO IŠVADA Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui, 2005-12-15. Parengė - Petrauskaitė Daina, Teisės departamentas, Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267569
134. EUROPOS TEISĖS DEPARTAMENTO IŠVADA Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui, 2006-01-20 Nr. XP-980. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=269946&p_query=teis%EB%20kreip%20%20E1%20Konstitucin%20Teism%20&p_tr2=2
135. 2006 m. sausio 24 d. Seimo Konstitucijos Komisijos diskusija surengta diskusija „Individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo Lietuvos Respublikos Konstitucijoje problemos ir perspektyvos. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4130&p_d=50943&p_k=1 - 27k –
136. IŠVADA Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui, 2006-02-23 Nr. 174. Pateikė - Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270865
137. PASIŪLYMAI Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui, 2006-03-01. Pateikė – Seimo narys Povilas Jakučionis. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=271129
138. KOMITETO IŠVADA Konstitucijos 106 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui, 2006-03-22 Nr. 9. Pateikė - Biudžeto ir finansų komitetas, Lietuvos Respublikos Seimas. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=272383
139. Seimo NUTARIMO "Dėl Individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo" PROJEKTAS + koncepcija, 2007-06-07 XP-2310. Pateikė - Sabatauskas Julius, Darbo grupė, Lietuvos Respublikos Seimas. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=298748
140. TEISĖS DEPARTAMENTO IŠVADA Seimo nutarimo "Dėl Individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo" projektui, 2007-06-11 Nr. XP – 2310. Parengė - Buišienė Ona, Teisės departamentas, Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=299133
141. KOMITETO IŠVADA Seimo nutarimo "Dėl Individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo" projektui, 2007-06-21. Pateikė - Žmogaus teisių komitetas,

Lietuvos Respublikos Seimas. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=300273&p_query=individualaus%20konstitucinio%20skundo%20&p_tr2=2

142. Dėl Individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo, 2007-07-04 Nr. X-1264. Priėmė - Lietuvos Respublikos Seimas. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301583

143. Vilniaus apygardos teismo 2006-10-03 posėdžio protokolas civilinėje byloje Nr. 2-619-34/06 pagal Trident Marine APS ieškinį atsakovui Lietuvos valstybei.

144. Примерная форма обращения в Конституционный Суд Российской Федерации Prieiga per internetą: <http://www.ksrf.ru/contact/form.doc>